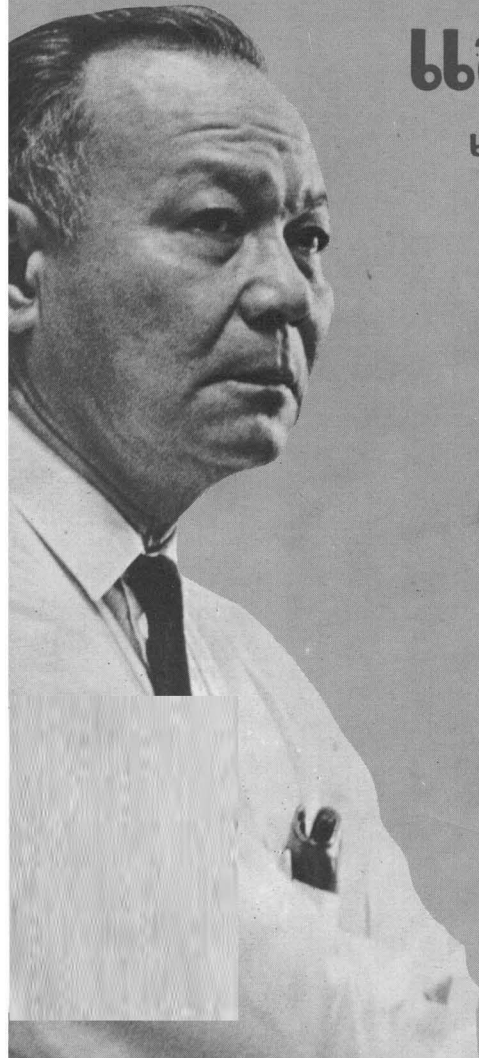

บ๋วย อึ้งภากรณ์

เหลี่ยมหลัง

แลหน้า

เมื่ออายุ ๖๐

THAMMASAT

U N I V E R S I T Y

หอสมุดปรีดี พนมยงค์

ทนายทมอบให้เพื่อเป็นอนุสรณ์แด่

ศาสตราจารย์ ไพโรจน์ ชัยนาม ม.ป.ช.,ม.ว.ม.,ท.จ.ว.

และ

คุณหญิงบรรเลง ชัยนาม ต.จ.,ต.ม.

ธรรมศาสตร์บัณฑิตหญิงคนแรก

ของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (๒๔๗๔)

ฯพณฯ ดร.ศุภศิลป์ ชัยนาม เอกอัครราชทูตประจำกระทรวงการต่างประเทศ
บริจาคเงินจัดทำสติ๊กเกอร์

เหลี่ยมหลัง แลหน้า

บ่วง อีภภากรณ์

จัดพิมพ์ : กองทุนเพื่อชนบท
สำนักศูนย์บัณฑิตอาสาสมัคร
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สนับสนุนการจัดทำ E-Book โดย โครงการ Open School Thailand

ChangeFusion สสส.   เครือข่ายจิตอาสา
Volunteer Spirit Network

เนื้อหาทั้งหมดใน OpenBase ถูกเผยแพร่ภายใต้สัญญาอนุญาต Creative Commons Attribution-NonCommercial-Share Alike 3.0 Unported License ท่านสามารถนำเนื้อหาทุกชิ้นไปใช้และเผยแพร่ต่อได้ โดยต้องอ้างอิงแหล่งที่มา ห้ามนำไปใช้เพื่อการค้า และต้องใช้สัญญาอนุญาตชนิดเดียวกันนี้เมื่อเผยแพร่งานที่ดัดแปลง เว้นแต่จะระบุเป็นอย่างอื่น

ธรรมศาสตร์บัณฑิต

คุณเข้าใจผมไหม ?

อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปก 60

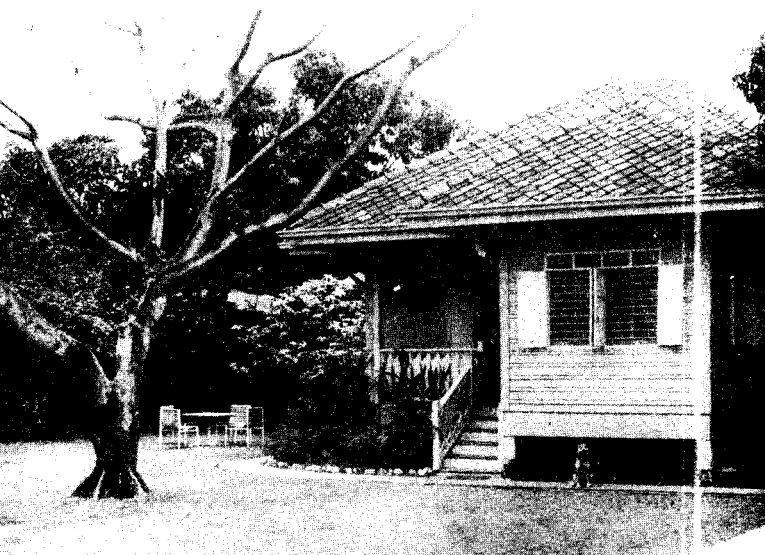
งานเปิดตัวศิลป์แห่งหนึ่ง

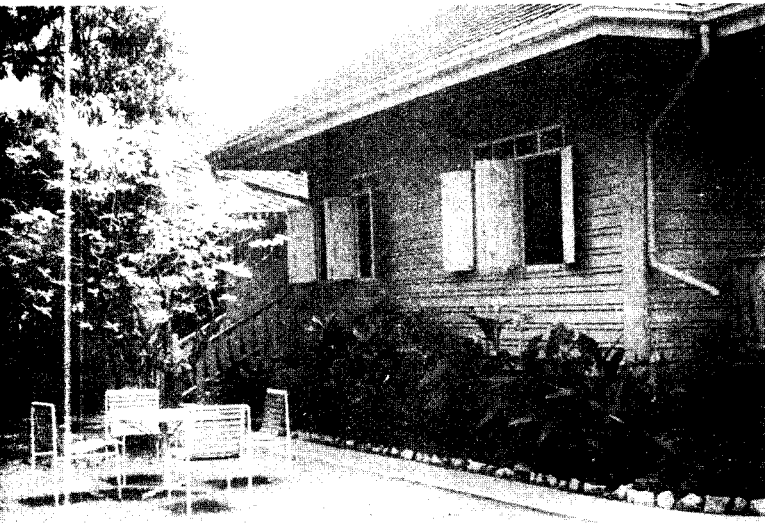
รับพระราชทานเข็มกาชาด

บ้านอาจารย์ป่วย

๕
อกมมทง
๕

กับอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ และภรรยา
ขวามือคืออาจารย์ไพโรจน์ ชัยนาม

กับอาจารย์สัญญา ชรรณศักดิ์ และ ดร. วิญญู วิจิตรวาทการ
ในงานเกี่ยวกับ "บัณฑิตอาสาสมัคร"

กับอาจารย์เสนีย์ ปราโมช และ เสวตร เปี่ยมพงษ์สานต์

นักสันมาเยี่ยมทชนาการแห่งประเทศไทย

นายเข้ม เข็มขี้

คณะเสรีไทยเมื่อสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลงใหม่ ๆ
แถวหลังคนที่ 2 จากทางขวามือคืออาจารย์ป๋วย
แฉวงหน้า ผู้หญิงคือ คุณหญิงสุภาพ ชศสุนทร

ชีวิตที่อังกฤษ ชายมือคือผู้เป็นภรรยาของอาจารย์ ป๋วย

เหลียวหลัง แลหน้า

เหลียวหลังเรื่องในครอบครัว

คนเราเมื่อมีอายุยืนมาถึง 60 ปี ถ้าเป็นคนไทยแบบโบราณ ท่านก็ว่ามีโชคดีแล้ว พระท่านช่วยให้อายุยืนถึงปานนี้ครบห้ารอบนักษัตร พ่อผม แม่ผม พี่ผมสองคน ไม่ได้โอกาสทำบุญวันเกิด 60 ปี ฉะนั้นเมื่ออายุจะครบ 60 ปี ก็รู้สึกมีความจำเป็นที่จะต้องเหลียวหลังดูว่าชีวิตของเรานั้นได้ทำบุญทำบาปไว้ประการใด และรู้สึกว่ามีหน้าที่ที่จะต้องแลไปข้างหน้าว่าทางเจริญของชีวิตคนเรานั้นจะควรเป็นไปในสถานใด

คนเราเมื่อจะเขียนเรื่องของตนเอง ย่อมเขียนเข้าข้างตนเองเป็นส่วนใหญ่ ผู้อ่านจึงมีความจำเป็นและหน้าที่ที่จะไตร่ตรองว่าข้อเขียนนั้นมีสัจจะเพียงใด ค้นดูได้ง่ายว่าได้โกหกปกปิดไว้หรือเปล่า

ในเรื่องส่วนตัวนั้น เมื่อหนุ่ม ๆ คิดว่าได้วางแผนไว้เรียบร้อยพอสมควร การมีภรรยา นั้น เป็นการเสี่ยงโชค ยิ่งมีเมียต่างชาติยิ่งต้องระวังมาก เพราะความยากลำบากในการครองเรือนปกติก็มีมากอยู่แล้ว ยิ่งัวเมียต่างชาติต่างภาษา

ต่างวัฒนธรรม ก็ยิ่งยากมากหลายเท่า อาศัยความรักซึ่งกัน
และกัน ความดีต่อกัน ความเอาใจใส่ทนุถนอมน้ำใจซึ่งกัน
และกัน ความรอบคอบที่จะไม่นำเรื่องวัฒนธรรมของครอบครัว
ซึ่งต่างกันมาเป็นอุปสรรคของชีวิตเหล่านี้ กับอาศัยความ
ดี ความซื่อสัตย์ ความมัธยัสถ์ ความที่เห็นแก่ประโยชน์
ส่วนรวม จึงกล่าวได้ว่าชีวิตครอบครัวมีความสุขมากพอใช้

ความอบอุ่นในครอบครัว มีอันถึงสัปดาห์ถึงลูก เพราะ
ทำให้ลูกเมื่อได้รับความอบอุ่นก็มีปัญหาน้อย แม้ว่าจะเป็นลูก
ครึ่งชาติอย่างที่ปากตลาดเขาเรียกกัน ลูกของเราทั้งสามคน
คุณพระช่วยให้ไม่ประพฤติ สามเลเทเมา อย่าง ลูก คนอื่น เขา
ประสพกัน ต่างก็มีสติปัญญาได้เรียนจบชั้นปริญญาของมหา
วิทยาลัยในอังกฤษทั้งนั้น และที่สำคัญกว่านั้น ก็คือ ไม่มี
ใครเสพยาติดให้โทษ ไม่มีวเมาในกามคุณ ไม่หลงไหลใน
อบายมุขนานาประการ เป็นผู้ที่เชื่อในอหิงสา ความไม่ประทุษ
ร้ายต่อใคร ๆ รักความสัจสุจริต รักสิทธิเสรีภาพประชาธิปไตย
และเลื่อมใสในการบำเพ็ญประโยชน์แก่สาธารณชน คุณสมบัติ
ของลูกนี้ทั้งในการศึกษา ความประพฤติ และนิสัยสันดาน
เขาได้มาจากแม่ของเขาเป็นส่วนใหญ่ เพราะเมียผมยอมเสีย
สละอยู่กับลูก ๆ ทั้ง ๆ ที่มีความรู้ สอบได้ปริญญาตรีเกียรตินิยม

ทางสังคมวิทยา ทำอาหารเอง ชักผ้าเอง ทำงานบ้านเอง
สอนหนังสือให้ลูกบ้างในเวลาเตรียมตัวไปเรียนต่างประเทศ
ต่อเมื่อลูกโต ๆ กันแล้ว จึงได้ออกนอกบ้านไปทำงานสังคม
สงเคราะห์ทั้งในประเทศไทยเป็นเวลาหลายปี และในประเทศ
อังกฤษ

บัดนี้ภาระเรื่องลูกก็ใกล้จะหมดไปแล้ว สองคนแรก
มีสัมมาชีวะ และมีเหย้าเรือนเรียบร้อยแล้ว ลูกคนเล็กก็จะ
สำเร็จชั้นปริญญาตรี ในไม่กี่เดือนข้างหน้า เราสองคนก็อายุ
มากเข้าทุกที จะทำงานรับใช้สังคมต่อไปได้อีกนานเท่าใดก็
ไม่ทราบ แต่เมื่อหมดภาระก็จะได้พักผ่อนเสียที เลือกทำแต่
สิ่งที่เป็นเรื่องเพลิดเพลินและสนใจบ้าง

เหลือवल้งเรื่องญาติและมิตร

ผมเป็นหัวหน้าครอบครัวตั้งแต่อายุ 18 ปี เมื่อเรียน
จบมัธยมบริบูรณ์จากโรงเรียนอัสสัมชัญใหม่ ๆ พ่อตายตั้งแต่
อายุ 9 ขวบ แม่ก็เลี้ยงพวกเรามาจนถึงขั้นนั้นแล้ว เหนื่อย
แปร้เต็มที พี่ชายก็ยังทำงานไม่สู้ได้เงินมากนัก ผมเลยรับ
จัดการบ้านให้จนกระทั่งไปเมืองนอก ได้พยายามช่วยน้องอยู่
บ้างพอสมควร เมื่อไปนอกแล้ว ก็ยังส่งเงินมาช่วยครอบครัว

ได้ตอนสงครามโลกยังไม่เกิด พยายามกะเบียดกะเสียน เพราะ
เป็นห่วงทางบ้านอยู่

ต่อมาเมื่อผมกลับจากเมืองนอกมาทำงานเป็นหลักฐาน
แล้ว ได้พยายามช่วยเหลือญาติพี่น้อง และมิตรสหายต่อไป
ตลอดจนคนที่ไม่เคยรู้จักกันก็พยายามช่วยเหลือเท่าที่จะกระทำ
ได้ เพราะมาได้คิดว่าในบรรดาญาติพี่น้องเพื่อนฝูงและเพื่อน
มนุษย์ทั้งหลาย ตนเป็นผู้ที่มีวาสนาน้อยกว่า ในขณะที่เดียว
กันก็มีหน้าที่ต่อเมียและลูกเป็นเบื้องต้น การปฏิบัติของผมต่อ
พี่น้อง ญาติ และเพื่อนมีอย่างไร ไม่ควรจะพรรณนาไว้
โดยละเอียดในที่นี้ ให้เป็นเรื่องที่พี่น้อง ญาติ และเพื่อน
จะพรรณนาเอง ถ้าเป็นเรื่องที่เขายากจะพรรณนา

เหลียวหลังเรื่องงาน

ผมเริ่มทำงานตั้งแต่อายุ 18 ปี เป็นครูโรงเรียน
อัสสัมชัญ ชั้นมัธยม 2 ต่อมาเป็นครูมัธยม 5 ต่อมาเป็นครู
พิเศษสอนมัธยมปีที่ 5—6—7 และ 8 สอนอยู่ 4 ปีเศษ
จึงย้ายมาทำงานเป็นล่ามภาษาฝรั่งเศส ที่มหาวิทยาลัยวิชา
ธรรมศาสตร์และการเมือง เพราะสำเร็จเป็นธรรมศาสตร์
บัณฑิตแล้ว และเตรียมตัวจะสอบแข่งขันไปเรียนต่างประเทศ

ผู้ที่ผมเคยสอนอยู่ในโรงเรียนอัสสัมชัญที่ไม่ได้ดีในชีวิตก็คงจะมี แต่ที่เป็นพ่อค้า นักธุรกิจ นายธนาคาร แพทย์ นักกฎหมาย นักการทูต สมาชิกสภานิติบัญญัติ ก็หลายคน เป็นอธิบดี หรือแม้แต่วุฒมนตรีก็มีบ้าง เวลาเขาเอ่ยล่ำเลาะถึงคุณของครู ก็ดีใจ แต่ไม่สามารถจะรับเครดิตในความสำเร็จในชีวิตของเขาได้ทั้งหมด เพราะผมรู้ดีว่าเวลาที่ผมเป็นครูอัสสัมชัญนั้น ผมยังเด็กมากทำอะไรผิดพลาดบ่อย ๆ

เมื่อเรียนจบปริญญาตรีเศรษฐศาสตร์ที่อังกฤษแล้ว กำลังเรียนปริญญาเอกอยู่ เกิดสงครามโลกในทวีปเอเชีย ผมกับเพื่อน ๆ จึงตัดสินใจรับใช้ชาติด้วยการ สมัครเข้าเป็นเสรีไทย และได้สมัครเป็นทหาร เข้ามาติดต่อกับเสรีไทยในเมืองไทยเป็นรุ่นแรกด้วยเรือไตน้ำ และด้วยการโดดร่มชูชีพจากเครื่องบิน ได้รู้ถึงวินาทีที่จะตายหรือจะเป็น ได้ผ่านอันตรายมิใช่น้อย (เขียนไว้ในเรื่อง "ทหารชั่วคราว" กับคนอื่นเขียนไว้ใน Bangkok Top Secret) แต่ก็เดชะบุญได้รอดชีวิตไปได้โดยสวัสดิภาพ และยังได้เป็นคนหนึ่งที่ช่วยประเทศไทยให้หลุดพ้นจากการเป็นผู้พ่ายแพ้ในสงคราม ฉะนั้น เมื่อเหลียวหลังกลับไปคิดถึงเหตุการณ์ในครั้งนั้น ในเรื่อง ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ นั้น คงจะปรากฏเป็นหลักฐานแน่นอนว่ามี

ความซื่อสัตย์ และจงรักภักดี ไม่น้อยกว่าใคร ได้แสดงออกมาด้วยการกระทำจริง ๆ ไม่เพียงแต่ด้วยคำพูดพล่อย ๆ ของคนที่อ้างสามสถาบันนี้อยู่เสมอโดยไม่เคยกระทำ

หลังสงครามเมื่อเรียนจบปริญญาเอกแล้ว ก็ได้ทำงานโดยสัตย์สุจริตตามสติปัญญาเท่าที่มีอยู่ ได้ทำงานในกรมบัญชีกลาง สำนักงานปลัดกระทรวงการคลัง ธนาคารแห่งประเทศไทย (เป็นพนักงานพิเศษ เป็นรองผู้ว่าการ 7 เดือน เป็นผู้ว่าการ 12 ปีเศษ) เป็นที่ปรึกษาเศรษฐกิจการคลังสถานเอกอัครราชทูตลอนดอน และผู้แทนไทยในคณะมนตรีศึกษาธิการ เป็นผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ ผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กรรมการบริหารสภาการศึกษาแห่งชาติ เป็นคณบดีเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเป็นอธิการบดีอยู่ในเวลานี้ ดูตามตำแหน่งราชการที่เคยทำมาก็น่าจะพอใจ จะเรียกว่ามีวาสนาดีกก็ได้ ฝรั่งเศสเรียกว่า full life คือ เต็มชีวิตที่จะทะเยอทะยานเป็นตำแหน่งหนึ่งตำแหน่งใดทางการเมืองนั้น มิได้คิด และตั้งใจว่าจะไม่คิดไปจนตรอกสิ้นชีวิต เท่านั้นก็พอแล้ว ถ้าดูการปฏิบัติหน้าที่ราชการแล้วก็กระทำด้วยความสัตย์สุจริตตลอดมา และบางครั้งต้องใช้ความกล้าหาญพอสมควร รวมทั้งที่ได้พูดได้เขียนหนังสือไว้ เอา

กลับมาทบทวนดู ก็ไม่เห็นว่าจะมีใครกล่าวหาว่าเป็น
คอมมิวนิสต์แต่อย่างไร แต่นั่นแหละทุกวันนี้จะเอาอะไรกันมาก
บ้านเมืองเต็มไปด้วยการโกหกปกคลุมทั้งนั้น ที่เสียใจอยู่น้อย
หนึ่งก็คือ ทำไมคนไทยจำนวนมากจึงได้เชื่อง่าย เชื่อโดย
ปราศจากหลักฐานอย่างนี้

เหลือவுการปรับปรุงระบบเศรษฐกิจ

คนที่มีอายุมาก ๆ คงจำได้ว่า เมื่อเลิกสงครามใหม่ ๆ
นั้น เศรษฐกิจการคลัง การธนาคารของไทยเรายุ่งเหยิงเต็ม
ที่ รัฐบาลได้ตั้งสำนักงานข้าวขึ้นตามความจำเป็นของกาลสมัย
โดยการส่งออกอยู่ในกำมือของรัฐบาล ใครจะส่งข้าวออกได้
ต้องผ่านสำนักงาน โดยได้รับใบอนุญาตอัตราแลกเปลี่ยนเงิน
กับต่างประเทศก็มีหลายอัตรา อัตราทางการใช้สำหรับข้าวส่ง
ออกและสินค้าเข้าบางชนิด เช่น หนังสือ หรือสินค้าที่รัฐบาล
สั่งเข้า มีอีกอัตราหนึ่งใช้สำหรับตีบุกส่งออก อีกอัตราหนึ่ง
สำหรับยาง นอกนั้นใช้อัตราเสรีในทางตลาด ซึ่งชั้นลงฮวบ
ฮาบเป็นที่ระส่ำระสาย นอกจากนั้นก็มิตลาดมืดอีกอัตราหนึ่ง
เรื่องนี้ทำให้เศรษฐกิจปั่นป่วน จะวางแผนงานอะไรก็ยากทั้ง
ทางรัฐบาลและเอกชน และเนื่องด้วยมีความไม่แน่นอนในอัตรา

แลกเปลี่ยนเงิน การส่งสินค้าเข้าจึงเสี่ยงต่อกระแสร์ของอัตรา
พ่อค้าจึงต้องคิดเผื่อไว้ ทำให้ข้าวของแพงเปล่า ๆ ส่วนการ
คลังนั้นเล่าก็วุ่นวายวายเต็มที หลายปีรัฐบาลต้องตั้งงบประมาณ
รายได้เพียงน้อยกว่ากึ่งหนึ่งของงบประมาณรายจ่าย นอกนั้น
ต้องกู้เงินจากธนาคารชาติหรือกู้จากต่างประเทศตลาดพันธบัตร
หรือตัวเงินคลังพูดได้ว่าไม่มี ส่วนบัญชีงบประมาณเล่า ก็
ค้างการชำระมาเป็นหลาย ๆ ปี ที่ทำมาแล้ว ก็ไม่ลงตัว ต้อง
เดากันบ้าง ทำให้คาดการณ์ไม่ถูก บางครั้งจะจ่ายเงินเดือน
ข้าราชการ ต้องโทรศัพท์ขอกู้เงินธนาคารชาติกันเป็นงาน
ด่วน ถนนหนทางเล่าก็เป็นลูกรังทางแคบแทบทั่วราชอาณาจักร

การแก้ไขระบบเศรษฐกิจการธนาคารการคลังเช่นว่านี้
เป็นเรื่องที่เพื่อน ๆ ของผมและผมร่วมมือร่วมใจกันทำระหว่าง
ปี 2495 ตลอดมา และต้องกินเวลาอยู่หลายปี เพื่อน ๆ ที่
กล่าวนี้คงจะเอ่ยชื่อไม่หมด แต่ก็มีคุณบุญมา วงษ์สวรรค์
คุณสมหมาย ชุนตระกูล คุณพิสุทธิ์ นิมมานเหมินทร์
คุณหญิงสุภาพ ยศสุนทร คุณกรองทอง ชุติมา ส่วนมาก
เป็นคนรุ่นหนุ่มสาวในธนาคารแห่งประเทศไทย และกระทรวง
การคลัง

เรื่องสำนักงานข้าวนี้ เมื่อเป็นของรัฐบาล ก็มีการ
ทุจริตและใช้อำนาจแอบอ้างกันได้ง่าย นอกจากทุจริตธรรมดา
แล้ว ทางธรรมเนียมนายกรัฐมนตรีนครและรัฐมนตรีอื่น ๆ ยังใช้
อภิสิทธิ์ให้ใบอนุญาตแก่คนนั้นคนนี่ซึ่งไม่ใช่พ่อค้า แต่เป็นคน
ที่วิ่งเต้นหาประโยชน์จากการได้ใบอนุญาตเอาไปขายช่วงให้แก่
พ่อค้า เพราะฉะนั้นนักศึกษาและผู้อื่นที่ในสมัยนี้เสนอให้
รัฐบาลจัดส่งข้าวเสียเองนั้น จงสำเหนียกให้ดี ว่าเป็นวิธีที่ไม่
ดีนัก ถ้าเรามีเครื่องมือราชการหรือระบบการปกครองไม่ดี
พวกเราเสนอให้แก้ระบบนี้เสียโดยหันไปใช้ระบบการค้าโดย
เสรี ส่วนปัญหาที่ราคาข้าวในประเทศต่ำกว่าราคาข้าวในตลาด
โลก ถ้าส่งออกเสรีก็จะทำให้ราคาข้าวภายในประเทศสูงฮวบ-
ฮาบเกินไปนั้น เราเสนอให้มีการเก็บพรีเมียมชั่วคราวระยะหนึ่ง
แล้วค่อย ๆ ลดพรีเมียมลงจนเลิกไป (แต่รัฐบาลยังคงเก็บพรี
เมียมอยู่ถึงทุกวันนี้)

เรื่องอัตราแลกเปลี่ยนเงินกับต่างประเทศหลายอัตรา
นั้น เราเสนอให้รัฐบาลใช้มาตรการอันกล้าหาญ คือ เลิก
อัตราทางการ หันมาใช้อัตราตลาดเป็นอัตราทางการ และให้มี
อัตราเดียว อยากจะเก็บเงินจากผู้ส่งยางและดีบุกออกก็เก็บเป็น
ภาษีแทน การตีราคาทุนสำรองใหม่เป็นอัตราตลาด ทำให้

รัฐบาลมีเงินตราต่างประเทศเหลือพอ สำหรับไปตั้งทุนรักษา
ระดับอัตราแลกเปลี่ยนมีหน้าที่ซื้อขายเงินตราต่างประเทศกับ
ธนาคารพาณิชย์ทำให้อัตราแลกเปลี่ยนมีเสถียรภาพขึ้น และ
ความจริงก็มีเสถียรภาพจริงคือ ไม่สู้จะขยับเขยื้อนเลยตลอดมา
รวมยี่สิบปี เมื่อราษฎรพอค้ำแน่ใจในค่าของเงินบาทเทียบกับ
ต่างประเทศ การค้าขายก็ง่ายขึ้นก็มีความเจริญขึ้น และแทนที่
เขาจะบอกเอาค่าเสี่ยงเรื่องอัตราในราคาสินค้า ราคาสินค้าก็ลด
ลง เงินสำรองระหว่างประเทศก็ขยายตัวเพิ่มขึ้นมาเป็นลำดับ
ในระยะร่วม 20 ปี จาก 2498

ทางด้านการศึกษา การงบประมาณ พวกเราพร้อมกับ
Public Administration Service ของอเมริกา ได้จัดวางรูป
การงบประมาณให้เขาแบบให้มีการพิจารณากันอย่างถูก
ลักษณะวิชาการ การลงบัญชีงบประมาณ ก็ถูกต้องตามสมัย
สามารถรู้ได้โดยไม่ชักช้าว่าเงินได้ เงินรับ เท่าใดเงินจ่ายเท่า
ใด ในทุกระยะ การลงบัญชีก็รวดเร็ว และตรวจสอบได้ภายใน
ไม่กี่เดือน ทำให้วางนโยบายการงบประมาณได้โดยง่าย สถิติ
ศุลกากรเราก็ปรับปรุงให้สำเร็จรวดเร็วทันใจ การภาษีอากร
นั้น ถ้าจะกล่าวว่าใครช่วยทำให้ดีขึ้น ก็เห็นจะได้แก่คุณสุนทร
หงส์สดารมภ์ ตอนเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และ
คุณบุญมา วงษ์สวรรค์ หนี้สินที่รัฐบาลมีต่อธนาคารชาติพุ่ง

พรั้งก็ออกกฎหมายล้างเสียเริ่มต้นกันใหม่ ตลาดพันธบัตร ตลาดตัวเงินคลัง เมื่อเปิดโอกาสให้อัตราดอกเบี้ยและเรื่องอื่น ๆ มีเสรียิ่งขึ้น ก็เกิดขึ้นได้จนรัฐบาลบางปีไม่ต้องกู้เงินมากมาย เท่าที่ผู้เสนอซื้อพันธบัตร

เรื่องถนนหนทางนั้น รัฐบาลสมัยนั้นอยากจะสร้างให้ มาก ๆ โดยไม่คำนึงถึงคุณภาพของถนน เพราะฉะนั้น เมื่อ สร้างแล้วก็ไม่ได้มาตรฐาน อุบัติเหตุก็มีมาก บางแห่งใช้ไปได้ เพียงปีเดียวสองปี ถนนน้ำทำลายเสียต้องซ่อมแซมเป็นการใหญ่ เราส่งคณะไปขอกู้เงินจากธนาคารโลก แต่จะยืนยันทำอย่าง ที่เราเคยทำ ธนาคารโลกก็ไม่ยอม คณะที่ไปนั้นไปอยู่อเมริกา เสียหลายเดือน แต่กลับมาเมื่อเปล่า ผมจึงได้ร่วมคิดกับ Ed Sessions ซึ่งขณะนั้นเป็นผู้อำนวยการ USOM (MSA ในขณะ นั้น) และ Howard Parsons ซึ่งเป็นอุปทูตอเมริกันอยู่ เสนอ รัฐบาลไทยและอเมริกันให้มาสร้างถนนมิตรภาพ สระบุรี— นครราชสีมา ให้ดูเป็นตัวอย่างโดยรัฐบาลไทยไม่ต้องเสียเงิน สักสตางค์เดียว เมื่อสร้างเสร็จก็ยังไม่สร้างมิตรภาพ 2 อีก ระหว่าง พิษณุโลก-หล่มสัก นอกจากจะได้ถนนดีแล้ว ยังได้ผล พलयได้สำคัญ คือ สินค้าเกษตรของเราเพิ่มขึ้นเป็นอันมาก ที่ เคยปลูกก็ปลูกมากขึ้น เช่น ปอ ที่ไม่เคยส่งออกก็ได้ส่งออก

เช่น ข้าวโพด และในระยะเวลาที่ผมกล่าวถึงนี้ ก็มีมันสำปะ
หลัง ข้าวฟ่าง ถั่วเหลือง ถั่วชนิดต่าง ๆ เพิ่มขึ้นไปอีก อีกประ
การหนึ่ง เมื่อรัฐบาลไทยได้รับรองในมาตราฐานของถนนแล้ว
ก็ได้วางแผนการสร้างถนนในประเทศไทยอย่างถูกต้อง จนบัด
นี้เราก็สามารถกู้เงินธนาคารโลกมาสร้างถนนหลายสายแล้ว

ที่ผมได้เล่าเรื่องต่าง ๆ มาเกี่ยวกับการปรับปรุงระบบ
เศรษฐกิจการคลังการธนาคารของไทยในระยะ 2495 มาจน
ถึง 2500 เศษนี้ ก็เพื่อจะชี้ให้เห็นว่าบางทีเมื่อเราจะทำงานใน
ราชการให้มีประสิทธิภาพนั้น จึงต้องอาศัยปฏิรูประบบ การ
ปฏิรูประบบต้องร่วมกัน ทำโดยมีความพร้อมเพรียงกันและจะ
ต้องทำให้ผู้ใหญ่เห็น ความ สัตย์สุจริต ของเราผู้ใหญ่ ในกรณีนี้
ได้แก่ หม่อมหลวงเดช สนิทวงศ์ ผู้ว่าการธนาคารชาติ
และประธาน กรรมการ บริหาร สภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่ง
ชาติในขณะนั้น คุณพระบริรักษ์ ยุทธกิจ รัฐมนตรีว่าการกระ
ทรวงการคลังในขณะนั้น ซึ่งทั้งสองท่านเป็นกำลังสำคัญใน
การที่จะสนับสนุนให้นายกรัฐมนตรี จอมพล ป. พิบูลสงคราม
ยอมร้งงานปฏิรูปดังกล่าว

การปฏิรูปใด ๆ ย่อมต้องทำให้ได้ประโยชน์เสีย
ประโยชน์ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ฉะนั้นย่อมมีความลำบากเป็นพิเศษ

และต้องอาศัยความรอบคอบ ความรู้จักประมาณ และความกล้าหาญด้วย แต่ถ้าหากมีความสัจย์สุจริตเสียอย่าง ก็พอจะทำให้คนที่เสียประโยชน์ แม้จะโกรธเราในบางครั้งก็อดเคารพนับถือไม่ได้

เหลี่ยมคูกิกฤตกาลในเรื่องงาน

เมื่อพุทธศักราช 2496 ผมได้รับแต่งตั้งให้เป็น รองผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย มีสาเหตุเนื่องมาจากนายกรัฐมนตรี จอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องการจะฝืนอัตราแลกเปลี่ยนเงินต่างประเทศให้เงินบาทมีค่าสูงขึ้น (การฝืนเช่นนี้ทำให้เงินสำรองร่อยหลอลงฮวบฮาบจนเกือบหมด) จึงได้สั่งให้ธนาคารชาติขายเงินปอนด์แก่ธนาคารพาณิชย์สำหรับซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคบางชนิด โดยราคาถูกกว่าในท้องตลาดเป็นอันมาก การกระทำเช่นนี้ย่อมเป็นการยั่วให้มีการทุจริตขึ้น เพราะผู้ที่มีความโลภก็ขอมาขอซื้อเงินปอนด์โดยอ้างว่าจะไปใช้สำหรับซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคที่กำหนดไว้ แต่หาได้นำไปซื้อไม่เอาเป็นประโยชน์แก่ตนเอง มีธนาคารพาณิชย์แห่งหนึ่งได้กระทำผิดอย่างที่ว่า คณะรัฐมนตรีก็กล่าวหาว่า รองผู้ว่าการธนาคารชาติขณะนั้น ไม่ได้ตรวจตราให้ดี จึงปลดออก

(ความจริงย้ายไปเป็นผู้จัดการรัฐวิสาหกิจอย่างอื่น เพราะมี
เส้นใต้ทางชอยราชครู) แล้วตั้งให้ผมเป็นรองผู้ว่าการแทน และ
ผู้ว่าการก็เลยใช้ให้ผม สอบสวน เรื่องความผิด ของธนาคารพา
ณิชย์ในกรณีนั้น

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (ขณะนั้น เป็นพลเอก)
มีความประสงค์จะซื้อ ธนาคาร พาณิชย์ ที่ทำความผิดนั้นเป็น
แผนการที่จะควบคุมการธนาคารพาณิชย์ต่าง ๆ ของประเทศ
จึงได้ให้พลโทประยูร ภมรมนตรี รัฐมนตรีช่วยว่าการกระ
ทรวงการคลัง เชิญผมไปรับประทานอาหารกลางวัน ที่โรงแรม
รัตนโกสินทร์ เมื่อผมเข้าไปก็เห็นมีแม่ทัพนายกองทั้งทัพบก
เรือ อากาศและตำรวจ อยู่พร้อมหน้าประมาณ 20 คน เมื่อ
รับประทานอาหารแล้ว จอมพลสฤษดิ์ ก็ถามผมว่าเรื่องสอบสวน
ธนาคารพาณิชย์นั้นเป็นอย่างไร ผมก็เล่าให้ฟัง เพราะท่าน
เป็นรัฐมนตรีผู้หนึ่ง ท่านก็ถามว่าถ้ารัฐบาลไม่เอาผิดธนาคาร
นั้นจะได้ไหม ผมก็เรียนว่าเห็นจะไม่ได้เพราะปรากฏความผิด
แจ้งชัด ท่านก็ถามว่า ผมจะรายงานคณะรัฐมนตรี ไปได้ไหม
ว่า ธนาคารพาณิชย์นั้น ก็ทำผิดไปแล้วให้คณะรัฐมนตรีเพียง
แต่ตักเตือนอย่าให้ทำอีก ผมก็ชี้แจงว่า ในสัญญาซื้อขายเงิน
ปอนด์นั้น ระบุไว้ว่าถ้าธนาคารพาณิชย์ ทำผิดความประสงค์

ของรัฐบาลก็ต้องถูกปรับกำหนดไว้ตายตัว คงจะเสนอเป็น
อย่างอื่นไม่ได้ เว้นไว้เสียแต่ว่า เมื่อเสนอไปแล้ว ถ้าคณะ
รัฐมนตรีซึ่งจอมพลสฤษดิ์และหลายท่านที่นั่งรับประทานอาหารอยู่
ด้วยกันนั้นเป็นสมาชิกอยู่ อยากจะปราณี ก็เป็นเรื่องของ
คณะรัฐมนตรี การรับประทานอาหารครั้งนี้ก็สิ้นสุดกันเพียง
เท่านั้น

ต่อมาอีกสองสามวัน พลโทประยูร ภมรมนตรีก็บอก
ผมอีกว่าจอมพลสฤษดิ์และพลเอกเผ่า ศรียานนท์ เชิญผมไป
รับประทานอาหารกลางวัน คราวนี้ที่อาคารราชดำเนินกลาง คราว
ก่อนไม่มีพลเอกเผ่า คราวนี้มี และก็มีแม่ทัพนายกองเช่น
คราวแรก จอมพลสฤษดิ์และพลเอกเผ่าก็โธ่โถมปฏิโลมผมเรื่อง
เดียวกันนั้นอีก ผมได้กลับไปคิดและปรึกษากับเมียแล้วว่า เรา
ก็ยังมีภาระการเงินอยู่เป็นอันมาก ลูก ๆ ก็ยังเล็กอยู่ แต่คำ
เสนอของจอมพลสฤษดิ์นั้น เราทำให้ไม่ได้จะเสียชื่อ จึงยื่น
กราบทตามเดิมทุกประการ ซ้ำยังบอกว่า ทางคุณสฤษดิ์และ
คุณเผ่าก็มีอำนาจอยู่ในคณะรัฐมนตรี ถ้าต้องการให้คณะรัฐ-
มนตรีลงมติอย่างไร ก็คงจะสำเร็จ ส่วนผมจำเป็นต้องเสนอ
คณะรัฐมนตรีไปตามรูปผ้า

ต่อมาผมก็เสนอให้คณะรัฐมนตรีลงโทษปรับธนาคารพาณิชย์นั้นเป็นจำนวนหลายล้านบาท ตามสัญญาซื้อขายเงินปอนด์เสรี คณะรัฐมนตรีก็ลงมติเห็นชอบด้วย จอมพลสฤษดิ์ก็ยังซื้อธนาคารพาณิชย์นั้นอยู่ดี แต่จะด้วยราคาเท่าใดไม่ปรากฏ ส่วนผมนั้น ต่อมาก็มีมติคณะรัฐมนตรีให้พ้นจากตำแหน่งรองผู้ว่าการธนาคารชาติ ในวันที่ 25 ธันวาคม 2496 นั้นเอง รั้งตำแหน่งนั้นมาสนองพระเดชพระคุณได้ 7 เดือนเศษ เป็นรองผู้ว่าการระยะสั้นที่สุดคนหนึ่ง กลับไปรับราชการเป็นผู้เชี่ยวชาญการคลัง กระทรวงการคลัง ตามเดิม

ในไม่ช้า พลเอกเผ่า ศรียานนท์ ซึ่งเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลังอีกตำแหน่งหนึ่ง (นอกจากเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการมหาดไทยและอธิบดีตำรวจ) ก็คบคิดกับ O.S.S. ของอเมริกา (ซึ่งกลายเป็น C.I.A. ในวาระต่อไป O.S.S. นั้น เป็นหน่วยทหารทำงานลับของอเมริกาในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2) จะให้บริษัทอเมริกันบริษัทหนึ่ง มาพิมพ์ธนบัตรไทยแทนบริษัท ทอมมัส เดอลารู ของอังกฤษ โดยมีข้อตกลงว่าต่าง ๆ นา นา คณะรัฐมนตรีจึงตั้งให้ผมเป็นเจ้าหน้าที่พิจารณาเรื่องนี้ โดยมีเจ้าหน้าที่ของกระทรวงการคลังและธนาคารแห่งประเทศไทยร่วมด้วย ผมก็ได้พยายาม

พิจารณาอย่างเที่ยงธรรมที่สุด โดยพิจารณาเรื่องความปลอดภัยของประเทศไทย เป็นใหญ่ คือ พิจารณาว่าบริษัท ทอมมัส เดอลารูนั้น เป็นบริษัทที่ไว้วางใจได้หรือไม่ในเชิงการเมือง เมื่อปรากฏว่าไม่มีหลักฐานที่จะชวนให้เชื่อเป็นอย่างอื่นแล้วจึงพิจารณาในแง่ของฝีมือและราคาของธนบัตร โดยนำเอาบริษัท อังกฤษอีกบริษัทหนึ่งกับบริษัทอเมริกันที่สองอีกบริษัทหนึ่งมา มาเปรียบกับเดอลารู และบริษัทอเมริกันที่หนึ่งที่กล่าวหาเดอลารู รวมกันเป็นสี่บริษัท ปรากฏว่า ฝีมือนี้บริษัทอเมริกันที่สองเยี่ยมที่สุด แต่ราคาแพงเกินต้องการ รองลงมาเชิงฝีมือเป็นบริษัททอมมัสเดอลารู ราคาถูกกว่าและก็เคยพิมพ์ธนบัตรให้รัฐบาลไทยมาหลายสิบปีแล้ว เป็นที่เชื่อถือแก่พระราชารัฐบริษัทอังกฤษอีกบริษัทหนึ่ง เป็นรองทั้งฝีมือและราคา ส่วนบริษัทอเมริกันที่กล่าวหาบริษัทเดอลารูนั้น ฝีมือไม่ดี ปลอมง่าย และมีหน้าซ้ำสืบทราบมาจากหลักฐานที่เชื่อถือได้ว่า ผู้จัดการบริษัทที่มาวิ่งเต้นนั้น ชื่อเสียงไม่สู้จะดีนัก ตั้งแต่ระหว่างสงครามโลกมาแล้วความประพฤติส่วนตัวก็เป็นที่น่ารังเกียจผมจึง นำความเสนอคุณพระบริรักษ์ยุคทศกัณฐ์รัฐมนตรีคลังท่านก็เห็นด้วยแล้วให้เขียนรายงาน ระหว่างที่เขียนรายงานอยู่นั้นท่านรัฐมนตรีคลังก็ได้บอกกับพลเอกเผ่า ศรียานนท์ ว่าผมได้เสนอ

รายงานด้วยวาจาแล้วว่าอย่างไร พลเอกเผ่าครองจะได้นำความไป
บอกกับผู้จัดการบริษัทอเมริกันที่ขอเสนอพิมพ์ธนบัตร ผู้จัดการ
คนนั้นจึงได้มาพบผมและจะให้ผมเปลี่ยนรายงานเสียผม ไม่ยอม
อเมริกันผู้นั้นจึงบริภาษด่าว่าผมต่าง ๆ และบริภาษพาดพิงมา
ถึงรัฐมนตรีคลังด้วย ผมจึงทำรายงานต่อท่านรัฐมนตรีคลังรวม
ทั้งที่อเมริกันมาด่าผมและท่านด้วย และขณะเดียวกันก็ได้โทร
ศัพท์บอก Howard Parsons อุปทูตอเมริกันให้ทราบถึงพฤติกรรม
ของคนของเขา Mr. Parsons แสดงความเสียใจและขอโทษ
แทน ในรายงานซึ่งผมเสนอคณะรัฐมนตรีนั้น ผมแนะนำให้คง
ใช้บริษัททอมมัสเดอราลูอย่างเคย แต่ถ้าหากคณะรัฐมนตรียัง
กลางแคลงใจเรื่องความปลอดภัยอยู่ จะใช้บริษัทอเมริกันที่
สองผมก็ว่าแล้วแต่จะพิจารณา แต่ถ้าหากจะตัดสินใจให้บริษัท
อเมริกันที่หนึ่งพิมพ์ธนบัตรไทยต่อไปแล้วผมก็จะอยู่รับราชการ
ต่อไปไม่ได้ เพราะผู้จัดการได้มาบริภาษผมและท่านรัฐมนตรี
ว่าการคลัง เป็นบริษัทที่เลวจริง ๆ จอมพล ป. พิบูลสงคราม
นายกรัฐมนตรี กล่าวแก่คุณพระบริภัณฑ์ในที่ประชุมคณะ
รัฐมนตรีว่า ไ้ลู่ศิษย์คุณพระนี่มันจงหองจริง คำหนึ่งมัน
ก็จะลาออก สองคำมันก็จะลาออก คุณพระท่านก็ได้ตอบแทน
ผมผลสุดท้าย คณะรัฐมนตรีลงมติตามรายงานของผม จอมพล

ป. พิบูลสงคราม ได้เคยนัดไว้ว่าจะให้ผู้จัดการบริษัทอเมริกัน
ที่หนึ่งเข้าพบในวันรุ่งขึ้น ถึงดเปลี่ยนเป็นให้คุณรักษ์ บัณยาร-
ชุน บุตรเขยพบแทน แต่เรื่องนี้ทำความไม่พอใจให้คุณเผ่า
ศรียานนท์ เป็นอย่างมาก

และต่อมาอีกหลายปี ผู้จัดการบริษัทอเมริกันนั้นเอง
เป็นผู้มาอธิบายเรื่องการเมืองกับคุณโชติ คุณเกษม
ซึ่งเป็นทั้งรัฐมนตรีคลังและผู้ว่าการธนาคารชาติใน สมัยแรก
ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และคุณโชติ ก็ตกลงกับเขา จน
เกิดเรื่องทำให้คุณโชติต้องออกจากตำแหน่งและต้องคดี

ความจริง จอมพล ป. พิบูลสงคราม ท่านเมตตาผม
อยู่แต่ตั้งเดิม ชรอยจะเป็นเพราะผมเป็นเพื่อนกับประสงค์
พิบูลสงคราม บุตรชายของท่าน ครั้งหนึ่งจอมพลขัดเคือง
กรรมการสภาเศรษฐกิจทั้งคณะ เพราะเห็นว่าขัดขวางท่าน
ท่านเลยเปลี่ยนกรรมการเสียทั้งคณะ เอาคนแก่อย่างท่านสกล
เจ้าคุณหลายท่านออกหมด ที่นี้ตั้งใหม่มีแต่เฉพาะรัฐมนตรี ที่
ไม่เป็นรัฐมนตรี ก็มีแต่ หม่อมหลวง เดช สนิทวงศ์ กับผม
ผมเองเวลานั่งประชุมก็นั่งอยู่ปลายแถวตามประสาเด็ก รวม
อยู่กับคุณศิริ สิริโยธิน และคุณประมาณ อติเรกสาร และเคย
ร่วมใจกันคัดค้านรัฐมนตรีอาวุโสหลายครั้งหลายหน

จอมพล ป. พิบูลสงคราม เคยสัพยอกผมเรื่องชื่อของ
ผมครั้งหนึ่ง ท่านเคยพูดว่า คุณป่วยนะจะเป็นข้าราชการผู้ใหญ่
แล้วไม่เปลี่ยนสักที ชื่อเป็นแจกเป็นจิ้นอยู่อย่างนั้น ผมก็เรียน
ท่านว่า พ่อผมตั้งชื่อมา ถ้าจะให้เปลี่ยนก็ต้องให้พ่อเปลี่ยน แต่
เสียใจที่พ่อตายเสียแล้วเลยเปลี่ยนไม่ได้ อีกประการหนึ่ง ถ้า
ท่าน นายกรัฐมนตรี รู้จัก ภูมิศาสตร์ ของไทย ดีจะ ทราบ ว่าที่
จังหวัดลำปางมีตำบลหนึ่งชื่อว่า ปางป่วย ฉะนั้น ป่วย จึงเป็น
คำไทย ท่านก็เลยหัวเราะและเลยไม่พูดถึงนามสกุลด้วยซ้ำ

ตอนพุทธศักราช 2498 — 99 ผมรู้ตัวดีว่าเป็นที่
เกลียดชังของผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดินทั้งสาม คือ จอมพล ป.
พิบูลสงคราม จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และพลเอกเผ่า ศรียา-
นนท์ จึงคิดขยับขยายจะไปเมืองนอกเสียสักพักหนึ่งให้ไม่ต้อง
ทะเลาะกันต่อไป จึงได้ติดต่อกับศาสตราจารย์ เฟรเดริก
เบนแนม ซึ่งเคยสอนผมมาให้ช่วยหางานให้ ศาสตราจารย์
เบนแนมก็ได้จัดการให้ แต่ความเรื่องนั้นรู้ถึงคุณพระบริภัณฑ์
ยุทธกิจ ท่านก็เห็นใจ แต่ไม่ยอมให้ผมออกจากราชการไป
จึงส่งผมไปทำหน้าที่เป็นที่ ปรีक्षा เศรษฐกิจ และ การคลังที่
สถานเอกอัครราชทูตที่ลอนดอนและเลยเป็นผู้แทนไทยในคณะ
มนตรีที่บุกด้วย

เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำรัฐประหารสำเร็จ
ก็ได้เรียกตัวผมเข้ามาทำงานคณะรัฐประหาร ผมเห็นมีผู้หลัก
ผู้ใหญ่ร่วมอยู่เป็นอันมาก เช่น หม่อมหลวงเดช สนิทวงศ์
คุณเล้ง ศรีสมวงศ์ คุณทวี บุญยะเกตุ คุณพระเวชยันต์-
รังสฤษดิ์ เป็นต้น ซึ่งเป็นผู้ที่ผมเคารพนับถือทั้งสิ้น จึงได้ตัด
สินใจเข้ามาทำงานให้ กล่าวได้ว่างานครั้งนั้นซึ่งเป็นตอนที่
จอมพลสฤษดิ์ ตั้งใจทำนุบำรุงบ้านเมืองจริงๆ เป็นงานที่ผม
เองรู้สึกสนุกมือและสนใจมาก ๆ และเข้าใจว่าเป็นราชการที่มี
ประโยชน์แก่ส่วนรวมจริงๆ เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ตั้ง
รัฐบาลจึงให้ผมเป็นผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณ และผม
ได้ครองตำแหน่งนี้อยู่ประมาณสามปี เมื่อได้รับตำแหน่งอื่น
คือ เป็นผู้ว่าการธนาคารชาติ และผู้อำนวยการสำนักงาน
เศรษฐกิจและการคลัง เห็นว่าคน ๆ เดียวไม่ควรจะรับผิดชอบ
ทั้งนโยบายการเงิน นโยบายการคลัง และนโยบายงบประมาณ
จึงได้ลาออกจากตำแหน่งผู้อำนวยการงบประมาณเสีย

จอมพลสฤษดิ์ ถึงแม้ว่าจะโกรธเคืองผมเมื่อ พ.ศ.
2496 ก็คงจะหายโกรธแล้ว และคงจะเห็นว่า ผมเป็นคนซื่อ
สัตย์ต่อแผ่นดิน จึงได้ให้ความไว้วางใจในเรื่องตำแหน่งหน้าที่
ราชการ จอมพลสฤษดิ์ ได้พูดกับผมสองสามครั้งว่า คุณป่วย

ผมรู้ดีกว่าบ้านของคุณเป็นเรือนไม้เล็กๆ อยู่ไม่สบาย เอา
ใหม่ ผมจะสร้างตึกให้อยู่อย่างสบาย ผมก็ตอบท่านว่าขอบพระ
คุณ แต่ผมอยู่สบายแล้ว ไม่เคยบ่นว่าไม่สบายเลย ครั้นท่าน
เข้าชี้หนักเข้าก็เลยพูดที่เล่นที่จริงว่า เมียผมเขาไม่ชอบอยู่ตึก
ถ้าท่านสร้างตึกให้ก็จะเข้าอยู่ไม่ได้

เมื่อคุณโชติ คุณเกษม มีเหตุอันเป็นไปต้องออกจาก
ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ผมยังประชุมคณะ-
มนตรีตึกอยู่ที่ลอนดอน จอมพลสฤษดิ์ ได้มีโทรเลขถึงผม
เรียกร้องให้รับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังแทน
ในขณะนั้นจอมพลสฤษดิ์มีอำนาจมาก ชี้ต้นตาย ชี้ปลายเป็น
ผมไม่แน่ว่าถ้าจะปฏิเสธแล้วจะเกิดอะไรขึ้น แต่ก็ต้องปฏิเสธ
จึงมีโทรเลขตอบท่านว่า ผมไม่ขอรับตำแหน่งนี้เพราะได้
สาบานไว้เมื่อตอนเข้าเป็นเสรีไทยว่าจะไม่รับตำแหน่งการเมือง
ใดๆ จนกว่าจะเกษียณอายุราชการ (เพื่อให้แน่ใจว่าการเข้า
เป็นเสรีไทยนั้นไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว) จอมพลสฤษดิ์
ได้มีโทรเลขอีกฉบับหนึ่งเร่งเร้าให้ผมรับ “ประเทศชาติกำลัง
อยู่ในภาวะคับขันทางเศรษฐกิจ เห็นมีแต่คุณที่จะช่วยผม
ได้...” แต่ผมก็มีโทรเลขตอบมาว่า ผมยินดีรับใช้ประเทศ
ชาติทุกอย่าง แต่ไม่ใช่ในฐานะรัฐมนตรีท่านนายกรัฐมนตรีคง

จะไม่ต้องการรัฐมนตรีที่ทวนคำสาบานเป็นแน่ จอมพลสฤษดิ์
จึงเงียบไป และตั้งผู้อื่นขึ้นมาแทน พอผมกลับจากการประชุม
คณะมนตรีตุลาการ จอมพลสฤษดิ์จึงได้แต่งตั้งให้ผมเป็นผู้ว่าการ
ธนาคารแห่งประเทศไทย

ในการประชุมคณะมนตรีตุลาการในระยณะนั้น มีกรณี
สำคัญ เกี่ยวกับชื่อ เสียงและผล ประโยชน์ของ ประเทศไทยคือ
เกิดการลักลอบนำดีบุกส่งออกนอก โควตาอย่างอุกอาจที่ทำเรื่อ
ฎุเกิด นายเหมืองทั้งต่างประเทศและคนไทยเห็นแจ้งชัดกัน
ทั่วหน้า (และความจริงหัวหน้านำดีบุกออกนั้นก็มิใช่คนอื่นไกล
คือ จอมพลสฤษดิ์ นั่นเอง แต่ในขณะนั้นความเชื่อของผมทำ
ให้ผมไม่ทราบข้อนี้) ผู้แทนมาเลเซียในคณะมนตรีตุลาการจึงนำ
ความฟ้องคณะมนตรีในฐานะผู้แทนไทย ผมจึงรีบเสนอหัวหน้า
คณะปฏิบัติ คือ จอมพลสฤษดิ์ ให้ออกคำสั่งทันทีให้เจ้าหน้าที่
ศุลกากรและเจ้าหน้าที่สืบสวนโดยด่วน และให้อายัดดีบุกที่ลัก
ลอบส่งออกนั้นเมื่อตามจับได้ แล้วก็มิโทรเลขด่วนถึงคณะ
มนตรีตุลาการ แจ้งให้ทราบว่ารัฐบาลไทยได้ดำเนินการสืบสวน
และให้อายัดดีบุกนั้นแล้ว จะแจ้งให้คณะมนตรีทราบเมื่อได้
ความคืบหน้า ก็แน่ละการสืบสวนเช่นว่านั้นย่อมไม่ปรากฏว่า

ได้พบเรือที่ได้นำสินค้าออกไป ในการประชุมคณะมนตรีติบุก
แต่ละครั้ง

ภาคีต่าง ๆ ในคณะมนตรีก็เร่งรัดให้ผู้แทนไทยและ
รัฐบาลจัดการอย่างใดอย่างหนึ่ง เราก็ผิดเพี้ยนเขาตลอดมา เรือ
ที่บรรทุกติบุกที่ลักลอบมานั้น ปรากฏว่านำเอาติบุกไปขึ้นที่
เท็กซัส สหรัฐอเมริกา เราก็พยายามติดต่อสหรัฐและเจ้าหน้าที่
ที่สหรัฐขอทราบรายละเอียด แต่ก็ไม่ทราบรายละเอียดสักที
เรือที่บรรทุกติบุกนั้นภายหลังได้ข่าวว่าล่มเสียแล้วยังหาร่องรอย
ไม่ได้ คณะมนตรีก็เร่งเร้าให้ประเทศไทยจัดการอย่างใดอย่าง
หนึ่งเสีย กาลเวลาก็ล่วงไปได้สักปีเศษหรือสองปี จอมพล
สฤษดิ์เองก็โมโหว่าคณะมนตรีรังแกไทย จึงโทรเลขสั่งผมว่า
ถ้าคณะมนตรีเอาเรื่องนี้ขึ้นระเบียบวาระอีกก็ให้คัดค้านแล้วให้
เดินออกจากที่ประชุม ประเทศไทยจะเลิกเป็นภาคีสัญญาติบุก
ผมไตร่ตรองดูแล้วก็ส่งโทรเลขทวนคำสั่งเข้ามาว่า ผมไม่เห็น
ด้วยกับคำสั่งของท่าน เพราะใคร ๆ ก็รู้ว่ามีการลักลอบติบุก
จากประเทศไทย การเดินออกจากที่ประชุมก็เท่ากับว่ารัฐบาล
ไทยชี้แพ้ชวนต์ และถ้าเราจะเลิกเป็นภาคีสัญญาติบุกนั้น ตาม
สัญญาต้องบอกกล่าวล่วงหน้าหนึ่งปี และในระหว่างปีที่เรายัง
ยังออกไม่ได้ คณะมนตรีจะแก้งเราอย่างไรก็ได้ เช่น ตัด

โควต้าให้ลดอย่างมาก ไม่เป็นประโยชน์แก่ประเทศไทยเสียเลย
ขอให้ท่านนายกรัฐมนตรีออกคำสั่งให้ผมใหม่ จอมพลสฤษดิ์
โทร. ลงตอบไปว่ายกเลิกคำสั่งเดิม คุณจะอย่างไรก็ได้ตามใจ
ต่อมาผมจึงเร่งเร้าให้คณะมนตรีทำการอย่างหนึ่งอย่างใด ผู้
แทน มาเลเซียกับผู้แทน เบลเยี่ยมเสนอให้ตั้งอนุญาโตตุลาการ
ผม เห็น ว่าการ ตั้งอนุญา โตตุลา การนั้น ไม่เป็น ประโยชน์ ต่อ
ประ ทศไทย จึงอภิปรายว่าบทบัญญัติในสัญญาติบुकที่ให้ตั้ง
อนุญาโตตุลาการนั้น เป็นบทบัญญัติที่ว่าด้วยกรณีที่มีข้อ ขัด
แย้งกันในบรรดาภาคี แต่กรณีนี้ ไม่มีการขัดแย้งกัน ประเทศ-
ไทยและภาคีอื่น ๆ ก็เห็นพ้องต้องกันว่ามี การลักลอบ เพียงแต่
ไม่ทราบจำนวนที่ลักลอบเท่านั้น ฉะนั้นควรจะตกลงกันฉันท์
มิตรว่าจะกำหนดจำนวนเท่าใด คณะมนตรีก็ยินยอม จะได้
กำหนดจำนวนว่าน่าจะเป็นจำนวนหนึ่ง (จำไม่ได้ว่ากี่พันตัน)
ขั้นต่อไปก็คือรัฐบาล ไทยเสนอ ให้ใช้บทบัญญัติอีก ข้อหนึ่งใน
สัญญาติบुक ว่าด้วยการส่งติบुकออกเกินโควต้า คือให้ปรับใหม่
ให้ประเทศไทยเอาเงินเท่ากับมูลค่าของ ติบुकที่ลักลอบออกนั้น
เข้าในมูลภัณฑ์กันชน โดยมีสิทธิ์ในเงินนั้นและกำไรอันจะพึง
มีจากมูลภัณฑ์กันชน เมื่อเลิกมูลภัณฑ์ คณะมนตรีก็ตกลงด้วย
ผมกลับจากประชุมก็พูดกับสมาคมเหมืองแร่ให้เข้าใจและขอให้

สมาคมเหมืองแร่ นำเงิน จำนวนที่ประเทศไทย จะต้องถูกปรับ
นั้นมาซื้อพันธบัตรรัฐบาล รัฐบาลจะได้มีเงินเอาไปชำระค่า
ปรับเขา สมาคมเหมืองแร่ก็ตกลงแต่โดยดี ครั้นต่อมา มีการ
ชำระบัญชีมูลภัณฑ์กันชนดีบุก ปรากฏว่า ส่วนที่รัฐบาลไทย
“ถูกปรับ” นั้น ก็ได้คืนมาซ้ำยังมีกำไรเป็นเงินปันผลมาด้วย
การที่มีเหตุร้ายก็กลายเป็นดี ชื่อเสียงรัฐบาลไทยก็ไม่เสีย เงิน
ก็ไม่เสียกลับได้กำไร แต่ทำให้ผมกลุ้มใจไปหลายเวลาเพราะ
จำเป็นต้องขัดคำสั่งนายกรัฐมนตรี และได้ตั้งใจไว้ว่า ถ้านายก
รัฐมนตรียืนยันคำสั่งเดิม ผมก็จะลาออกไม่เฉพาะแต่ตำแหน่ง
ผู้แทนไทยในคณะมนตรีเท่านั้น แต่จะลาออกจากตำแหน่ง
ผู้ว่าราชการนาการชาติเป็นการคัดค้านด้วย

การปฏิบัติหน้าที่ราชการของผมในฐานะผู้ว่าการนา
การชาติ เป็นเวลา 12 ปีเศษนั้น คงจะพอจำกันได้ดีพอใช้ว่า
ได้ทำดีหรือทำบกพร่องมากน้อยเพียงใด ในระหว่างนั้น ได้มี
การร่างพระราชบัญญัติการนาการพาณิชย์ขึ้นใหม่ (มีเพื่อน ๆ
หลายคนเป็นหัวแรง เช่น คุณสมหมาย สุนตระกูล เป็นอาทิ)
ได้ตั้งโรงพิมพ์ธนบัตร ได้เริ่มจัดตั้งสำนักงานสาขา ได้ทำให้
เงินสำรองระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นเป็นอันมาก ได้รักษาเสถียร
ภาพของเงินตราเป็นประโยชน์แก่การค้าการอุตสาหกรรมยิ่งนัก

ได้ขยายงานธนาคารพาณิชย์ ไปเป็นอันมากทั่วราชอาณาจักร
ภายในธนาคารเองก็ได้มีการปรับปรุงระบบงานและอัตราเงิน
เดือน ขยายสวัสดิการ และได้เริ่มสะสมผู้มีสติปัญญาดีให้เป็น
กำลังของธนาคารสืบไป

วันหนึ่งระหว่างที่จอมพลสฤษดิ์ ยังเป็นนายกรัฐมนตรี
อยู่ มีผู้เสนอให้รัฐบาลตั้งกรรมการขึ้นคณะหนึ่งมีอำนาจหน้าที่
กำหนดนโยบายการเงิน เฉพาะอย่างยิ่งการเงิน ระหว่าง
ประเทศ เผอิญวันที่เรื่องจะเข้าคณะรัฐมนตรีนั้น ผมไปร่วม
ประชุมคณะรัฐมนตรีเข้าหน่อย พบท่านปลัดบัญชาการ คุณ
หลวงวิจิตรวาทการ ท่านก็เล่าให้ฟังว่า จะมีการเสนอตัว
กรรมการคณะนี้ขึ้นในวันนั้น ผมก็เรียกท่านว่านโยบายการ
การเงินนั้น เป็นหน้าที่โดยตรงของผู้ว่าการธนาคารชาติภายใต้
ความกำกับของรัฐมนตรีคลัง ส่วนเรื่องการเงินระหว่างประเทศ
นั้น นอกจากผู้ว่าการจะมีหน้าที่ความรับผิดชอบแล้ว ยังมี
คณะกรรมการอนุรักษ์ระดับอัตราแลกเปลี่ยน ซึ่งรัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงการคลังเป็นประธานอยู่อีกด้วย ผมไม่เห็น
ประโยชน์อันใดที่จะมีคณะกรรมการชุดใหม่นี้อีก ตรงกันข้าม
จะเป็นโทษ เพราะทำให้ความรับผิดชอบพัวไป และผู้ที่มีราย
ชื่อในคณะกรรมการชุดนี้ก็มิหลายคนที่ผมไม่ไว้วางใจ ถ้าขึ้น

จะตั้งคณะกรรมการชุดนี้ ผมก็ไม่มีทางเลือกนอกจากตำแหน่ง
ผู้ว่าการธนาคารชาติ คุณหลวงวิจิตรชะรอยจะนำเอาความ
เรื่องนี้ไปเรียนแก่นายกรัฐมนตรี ในวันนั้นและวันต่อๆ มา
ก็ไม่มีใครเอ่ยถึงคณะกรรมการนโยบายการเงินอีก

เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ถึงแก่อสัญกรรมไป ผมเป็นคน
หนึ่งที่ได้รับแต่งตั้งให้มีหน้าที่สอบสวน ททรัพย์สินของ จอมพล
สฤษดิ์ และผมรับรองได้โดยเกียรติยศว่า ในคณะกรรมการ
สอบสวนนั้นผมเป็นคน หนึ่งที่พยายามให้ความ เป็นธรรมแก่
จอมพลสฤษดิ์ กรณีใดที่เป็นที่สงสัยในข้อกฎหมายหรือข้อ
เท็จจริง ผมก็พยายามให้ประโยชน์แก่กองมรดกหรือแก่บุคคล
ภายนอก แต่กระนั้นก็ดี เมื่อท่านผู้หญิงจะฟ้องรัฐบาล ผมก็ตก
เป็นจำเลยคนหนึ่ง แต่ที่ทำให้เกิดความโทมน์สมาก ก็คือ ใน
คำฟ้องนั้นบรรยายว่าผมเป็นคนที่แสวงหาเรื่องต่างๆ “โดยหวัง
ผลประโยชน์ส่วนตัว” ทนายของท่านผู้หญิงซึ่งเขียนคำฟ้อง
นั้นก็เพื่อนกันมา ไปเรียนที่อังกฤษด้วยกัน ฉะนั้นจึงมา
บรรยายคำฟ้องเช่นนี้ ประหนึ่งว่าไม่เคยรู้จักกันมาแต่ก่อน
วันนั้นที่ได้อ่านคำฟ้องผมกลุ้มใจมาก รีบกลับบ้านแต่วันเพราะ
ไม่มีจิตใจที่จะทำงาน แต่เดชะบุญที่กลับถึงบ้านมีโทรเลขอยู่
ฉบับหนึ่ง แจ้งว่าผมได้รับรางวัลรามอนแม็กไซไซ ฐานที่

ปฏิบัติราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริตไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วน
ตัว ความที่ได้โทมนัสในตอนกลางวันนี้ก็~~ด้วยผลจาก~~ ~~ผล~~
มีใจเข้มแข็งขึ้น นี้แหละมนุษย์ อัจฉารมกษัตริย์~~ของ~~ ~~ของ~~ ~~ของ~~
มนุษย์อยู่

นายกรัฐมนตรีที่มีความเมตตาแก่ผมมากที่สุดในตอน
ที่ผมรับราชการ คือ จอมพลถนอม กิตติขจร ท่านผู้นี้นอกจาก
จะร่วมเรียน ในวิทยาลัย บัณฑิตราชาอาณาจักร โดยท่านเป็น
หัวหน้าชั้นแล้ว ท่านยังให้ความไว้วางใจผมเป็นพิเศษ ระหว่าง
ที่ท่านเป็นรองนายกรัฐมนตรีอยู่ มีเรื่องอะไรเกี่ยวกับตัวผม
ท่านก็ช่วยแก้ไข มีงานสำคัญบางชิ้นที่คณะรัฐมนตรีจะมอบ
หมายให้ใครทำ ท่านก็มักจะเสนอชื่อผม ความสัมพันธ์ทาง
ส่วนตัวระหว่างท่านกับผมก็เป็นไปอย่างสนิทสนม ฉะนั้นที่ผม
ได้เขียนจดหมายนายเข้ม เย็นยิ่ง ไปท้วงท่านเมื่อทำ "การ
ปฏิวัติ" ใน พ.ศ. 2514 นั้น ผมเขียนด้วยความหวังดีต่อท่าน
และได้เจ้าหน้าที่ของมีหนังสือถึงท่านโดยตรง แจ้งให้ทราบแน่
ชัดว่าจดหมายนี้มาจากผม ต่อเมื่อท่านไม่มีปฏิกิริยาตอบอย่าง
ใด ผมจึงนำเอาจดหมายนี้ออกตีพิมพ์เป็นจดหมายเปิดผนึก

ก่อนหน้านั้นสักสามสี่ปี ผมได้ ไปขอพบท่านเป็นการ
ส่วนตัว ท่านให้ ไปพบที่กระทรวงกลาโหม ในห้องนั้นมีแต่

ท่านและผมเท่านั้น ผมได้เรียนท่านว่า บรรดาญาติสนิทของ
ท่านนั้นมีชื่อเสียงไปในเชิงที่ไม่ดี เพราะเหตุจริตเบียดเบียน
ราษฎรและพ่อค้ากับการกระทำผิดกฎหมายหลายเรื่อง ผมเล่า
ให้ท่านฟังเป็นเรื่องๆ จอมพลถนอมก็ออกไปครู่หนึ่ง และขอบคุณ
ผมที่นำเรื่องมาบอกและท่านว่าท่านก็ได้ห้าม ไปแล้วโดยทั่วไป
จะทำมาหากินอย่างไรก็ไม่ห้าม แต่อย่าเอาเปรียบคนอื่น ท่าน
ก็รับคำว่าคุณจะดูเรื่องนี้และจัดการอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่
พฤติกรรมที่ปรากฏมานั้นแสดงว่าไม่ได้ผล

ครั้งหนึ่ง รัฐบาลของจอมพลถนอม ประกาศออกมา
ห้ามมิให้รัฐมนตรี ทั้งหลาย ประกอบการค้าหรือเป็น ประธาน
กรรมการ กรรมการ ในธุรกิจต่างๆ ในการแสดงสุนทรพจน์
ประจำปีที่สมาคมธนาคารไทย ผมจึงผูกเป็นคำกลอนยกย่อง
จอมพลถนอมว่าท่านทำดี แต่ยังมีรัฐมนตรีหลายท่านเป็น
ประธานหรือกรรมการ ธนาคารพาณิชย์อยู่ หรือว่าธนาคาร
พาณิชย์ไม่ใช้การค้า ? ในสองสามวันต่อมาจอมพลถนอมก็ลา
ออกจากประธานกรรมการ ธนาคารพาณิชย์ แต่ไม่ปรากฏว่า
มีรัฐมนตรีอื่นใดลาออกตามท่าน

เมื่ออาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ออกจากประเทศจีนมา
อยู่ฝรั่งเศส เมื่อปี 2513 ผมได้กำหนดไว้ก่อนแล้วว่าจะไปพัก

ตากอากาศในประเทศฝรั่งเศส ทั้งนี้โดยไม่ได้ทราบล่วงหน้าว่า อาจารย์ปรีดีจะออกมา เมื่อท่านออกมาแล้วก็ได้คิดว่าสมควรจะไปเยี่ยมท่านเป็นการคารวะส่วนตัวในฐานะศิษย์และฐานที่เป็นเสรีไทยได้บังคับบัญชาของท่าน ผมจึงได้เข้าพบจอมพลถนอมก่อนออกเดินทาง เพื่อเรียนท่านว่าผมจะไปเยี่ยมอาจารย์ปรีดี จอมพลถนอมก็แสดงความยินดี และยังได้ฝากให้ผมนำความไปเรียนอาจารย์ปรีดีด้วย ผมก็รับเป็นสื่อให้และยังได้นำความจากอาจารย์ปรีดีมาเรียนจอมพลถนอมด้วย ต่อมาเมื่ออาจารย์ปรีดีฟ้องรัฐบาลไทยให้ออกหนังสือเดินทางให้ และให้จ่ายเงินบำนาญ ผมก็ได้เป็นสื่อให้ทั้งสองฝ่ายตกลงกันเป็นที่เรียบร้อยนอกศาล จอมพลถนอมก็ยังได้แสดงความชื่นชมยินดีที่ผมได้จัดการให้สำเร็จเป็นที่เรียบร้อย

เหยี่ยวแลคอคุมคคค

ท่านที่เคยฟังผมบรรยายหรือเคยอ่านหนังสือที่ผมเขียน คงจะได้ระลึกได้ว่า ผมได้พูดได้เขียนไว้อย่างไรในเรื่องอุดมคติประจำใจ ผมยังขอยืนยันต่อไปอีกว่า คนเราจะเป็นคนที่สมบูรณ์ได้ต้องระลึกเสมอถึงคุณธรรม 3 ข้อ คือ ความจริง ความงาม และความดี กล่าวโดยย่อ ความจริงหมายถึงสัจธรรม และหลักวิชา ความงามหมายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ทำให้มนุษย์มี

วัฒนธรรมและความเพลิดเพลนเป็นการอดิเรกรวมทั้งการศึกษา
ประเภทต่าง ๆ ความดีนั้นหมายถึงการไม่เบียดเบียนประทุษฐ
ร้ายต่อกัน ความสัตย์สุจริตและการบำเพ็ญประโยชน์ต่อเพื่อน
มนุษย์ด้วยกันถ้าขาดคุณธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งก็จะทำให้มนุษย์
นั้น ๆ มีความบกพร่องไป เช่น ถ้ามีแต่ความดีแต่ปราศจาก
หลักวิชาจะทำให้เกิดประโยชน์ไม่ได้เพราะอาจจะใช้ความดีไป
ในทางที่ผิดกลายเป็นทำคุณบูชาโทษ ถ้าคนเรามีแต่ความจริง
และความดีไม่คิดถึงความงาม ศิลปวรรณคดีการสังคิตการนา
ฏศิลป์ก็จะเจริญไม่ได้ และคน ๆ นั้นหรือสังคมนั้น ๆ ย่อมจะ
แห้งแล้งไม่มีความสุข ถ้าคนเราและสังคมเราขาดความดีเสีย
แล้ว มีแต่ประทุษฐร้ายซึ่งกันและกันและแม้แต่ไม่คิดประ
ทุษฐร้ายแต่ไม่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน คนนั้นและสังคมนั้น
ก็มีแต่ความเห็นแก่ตัว แย่งชิงทรัพย์สินเงินทองและอำนาจกัน
อย่างหน้าเลือด เพราะฉะนั้นไม่ว่าจะเป็นผู้ที่มีอำนาจปกครอง
วางนโยบายแผ่นดินหรือเป็นเอกชนจะละเลยความจริง ความ
ดี และความงาม เสียมิได้

อันความจริงและสัจธรรมนั้นก็ป็นหน้าที่ที่พวกเรา
นักการศึกษาทั้งหลายจะสนับสนุนให้เกิดขึ้น ไม่ว่าจะป็นหลัก
วิชาแขนงใด ระดับใด นักเรียนนักศึกษาเข้ามาในสถานการ

ศึกษาก็ต้องการจะได้หลักวิชา ทั้งที่จะเป็นเครื่องมือเอาไปหา
กินต่อไปภายหน้า และที่จะเป็นเครื่องกระตุ้นให้เกิดความ
สามารถนึกคิดตรិตรองได้ด้วยตนเองไม่หลงเชื่อคำกล่าวที่ ไม่มี
หลักฐานหรือความเชื่อในทางไสยศาสตร์ ตรงกับที่พระท่าน
เรียกว่า วิชา และครอบคลุมไปถึงวิชาทั้งทางโลกและทางธรรม

ทุกวันนี้ในประเทศไทย ปรากฏว่ามีข่าวลือกันจน
เป็นที่วุ่นวายรวมทั้งที่ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์ วิทยุ และ
โทรทัศน์ และข่าวลือเหล่านั้น ถ้าโดนแก่ตัวของตัวเองจึงจะ
แน่ใจว่า มักจะไม่เป็นความจริง โบปปลิวกล่าวหาคนนั้นคนนี้
ก็มีกันจนแพร่หลาย ล้วนแล้วแต่เป็นโบปปลิวที่กล่าวหาในข้อ
ฉกฉกจรรยาทั้งนั้น เฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการเมือง (โบปปลิว
บางรายถึงกับยุยงส่งเสริมให้มีการใช้อาวุธ และ บางรายก็ขู่จะ
ล้างชีวิตกัน โบปปลิวชนิดนี้ผิดกฎหมายตำรวจควรจับผู้ที่กระ
ทำผิดมาลงโทษ) เมื่อเป็นโบปปลิวหรือข่าวลือ ผู้ที่เขียนหรือผู้
ที่ลือไม่กล้าลงชื่อรับผิดชอบผู้อ่านที่รักความจริงน่าจะถือว่าเป็น
เหมือนบัตรสนเท่ห์ไม่ควรปักใจเชื่อ หนังสือพิมพ์ วิทยุ และ
โทรทัศน์ก็เช่นเดียวกันจะนำเอาคำกล่าวในโบปปลิวและข่าวลือ
มาเสนอต่อผู้อ่านผู้ชมผู้ฟัง ถ้ามีความรับผิดชอบจริง ๆ ก็ควร
แสวงหาหลักฐานมาประกอบ หรือสอบสวนเอาให้ได้ความ

จริงจังได้ มิฉะนั้นก็ควรตเว้นไม่เสนอ "ข่าว" นั้น เฉพาะ
อย่างยิ่งเมื่อเป็นการทำให้มีผู้เสื่อมเสียชื่อเสียง หรือทำให้ผู้อ่าน
ผู้ฟังผู้ชมเข้าใจผิดในเรื่องสำคัญไป

ผมได้ทราบมาโดยมีหลักฐาน เชื่อถือได้ ว่ามี
สถาบันการศึกษาชั้นสูงในประเทศไทย นำเอาข่าวลือ
มาเสนอนักศึกษาชวนให้เชื่ออย่างไม่แสดงหลักฐาน
เช่นนี้ย่อมจะขัดกับความเป็นเลิศในวิชาการ เช่น วิชา
ยาลัษบังกันราชอาณาจักร มีผู้กล่าวหาโดยไม่แสดง
หลักฐานว่าผมและผู้อื่นอีกหลายคนเป็น คอมมูนิสต์
ต้องการจะล้างชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ต้องการ
จะให้ผมเป็นประธานาธิบดี เรื่องเหล่านี้เราได้มาจาก
ไบปลิวเดือน ข้อแรกที่สุดนั้น เรายังมีกฎหมายว่าด้วย
การกระทำอันเป็นคอมมูนิสต์อยู่ ถ้าใครเป็นคอมมูนิสต์
และกระทำการอันเป็นคอมมูนิสต์ ก็ชอบที่ตำรวจจะ
จัดการตามกฎหมาย คือ จับกุมไป แต่ก็ไม่เห็นมีใคร
ถูกจับกุม ในเมื่อตำรวจไม่จับกุม และผู้พูดไม่มีหลักฐานยืนยัน
ยืนยันผู้พูดก็ไม่น่าจะพูดในสถาบันการศึกษาชั้นสูงเช่นนั้น และ
เมื่อมีการกล่าวหา ก็ควรที่จะให้ผู้ถูกกล่าวหาได้มีโอกาสโต้ตอบ

จึงจะมองเห็นความจริงได้ วิทยาลัยบ็องกันราชอาณาจักร
ชั้น ๕๑ ชั้น ๕๒ ชั้น ๕๓ และเคาน์ตีบ็องกัน เพราะได้เคย
เรียนที่วิทยาลัยแห่งนี้เป็นรุ่นแรก เพื่อนฝูงที่เรียนอยู่
พร้อมกันก็ยังคงรักใคร่กันอยู่ และเป็นแหล่งการศึกษาของ
ข้าราชการ ชั้นผู้ใหญ่ ทั้งพลเรือน ทหารและตำรวจ จึงเป็นที่
น่าเสียดายที่เอาใจใส่ต่อสังคมน้อยไป

ข้อกล่าวหาอย่างเดียวกัน ปรากฏว่า มีอยู่ในสภา
ความมั่นคงแห่งชาติ ในคณะกรรมการกลั่นกรองของสภา
ความมั่นคง ฯ มีอยู่ใน กอ.รมน. และมีอยู่ในสถานที่อบรม
ทหารต่าง ๆ สถาบันเหล่านี้มีความรับผิดชอบมากต่อความ
มั่นคงของประเทศชาติ (เปรียบไม่ได้กับกลุ่มบางกลุ่มที่ไม่มี
ความรับผิดชอบ จึงกล่าวหาคนไทยอย่างพล่อย ๆ แล้วยัง
ใช้อาวุธได้โดยผิดกฎหมาย แต่ไม่มีการลงโทษกัน) ฉะนั้น
เพื่อ تهدทุนสังคมนิยมและเพื่อประโยชน์ของความมั่นคงแห่ง
ชาติจึงควรจะให้โอกาสแก่ผู้กล่าวหาได้โต้ตอบ หรือมิฉะนั้น
ถ้ามีหลักฐานแน่นอนก็จัดการแก่ผู้กล่าวหาไปตามกฎหมาย

ความจริงดังกล่าวหมายถึงความจริงใจด้วย คือ
ความสัมพันธ์ระหว่างคนหนึ่งกับอีกคนหนึ่ง ต้องตั้งอยู่บนฐาน
แห่งความจริงใจ เฉพาะอย่างยิ่งเมื่อฝ่ายหนึ่งตกทุกข์ได้ยาก อีก

ฝ่ายหนึ่งต้องมีความมั่นคงเสมอต้นเสมอปลาย มิใช่ว่าเมื่อ
เขาได้ดีมีอำนาจวาสนาพินอบพิเทาเคารพรักใคร่ พอเขาได้
ทุกข์ก็หลีกเลียงไม่เหลียวแลการที่ผมได้ ไปเยี่ยมอาจารย์ ปรีดี
พนมยงค์ ที่ปารีส และได้ไปเยี่ยมจอมพลถนอม กิตติขจร ที่
สิงคโปร์ ก็ด้วยเหตุนี้ไม่ใช่เรื่องของผู้อื่นที่จะโจษจรรยกันไป
ต่าง ๆ นานา โดยไม่คำนึงถึงสังขธรรม

ความงามนั้นเป็นเรื่องของจิตใจและร่างกาย ไม่เกี่ยว
กับลัทธิการเมืองใด ๆ ถ้ามีการเมืองเข้ามาแซกแซง ความงาม
ย่อมจะเสียไป ไม่เป็นคุณธรรมเสียแล้ว เราชมศิลปะ เรา
นิยมดนตรี เราชื่นชมในความเก่งของนักกีฬาที่สามารถควบคุม
ร่างกายของเขาให้กระทำการที่มนุษย์ธรรมดาไม่สามารถทำ
ได้ ไม่ใช่เพราะเหตุว่า นักศิลปะ หรือนักดนตรี หรือนักกี
ฬา นั้น จะต้องมีความคิดทางการเมืองเหมือนกับความคิดของ
เรา แต่เราชมเรานิยมเขาในเรื่องที่เขากระทำได้ดีเด่นเป็นที่ชาว
ซึ่งแก่ใจเรา ทำให้เรารู้สึกเพลิดเพลินและรู้สึกนิยมชมชอบใน
เรื่องที่เขาแสดง ด้วยเหตุฉะนั้นผมจึงเห็นว่า การที่นิสิตนักศึกษา
ติเตียนดนตรีไทยหรือวรรณคดีไทยหาว่าเป็นสมุนศักดิ์นา หา
ว่าเป็นการมอมเมาประชาชนนั้น เป็นความเข้าใจผิดในเรื่อง
ของศิลปะ และความงามคนเราต่างคนก็ต่างใจ ใครจะชอบ
ศิลปะทางไหนก็เป็นเรื่องของเขา แม้แต่ผมไม่ชอบดนตรีหรือ

วรรณกรรมสมัยใหม่ เมื่อคนรุ่นใหม่ต้องการฟังต้องการอ่าน
ก็ไม่ขัดขวางและทนฟังทนอ่านได้ หน้าที่ของนิสิตนักศึกษา
คือ เมื่อรักดนตรีนาฏศิลป์ วรรณกรรมสมัยใหม่แล้วก็ควรจะ
สนับสนุนให้ดนตรี นาฏศิลป์ และวรรณกรรมนั้นให้เจริญ
แทนที่จะขัดขวางอย่างอื่นที่ตนไม่ชอบ อย่างนั้นจึงจะเรียกว่า
ศิลปะเพื่อประชาชนจริง

เรื่องของความดีความประพฤติดี เป็นเรื่องที่ศาสนา
ต่าง ๆ ทุกศาสนาสอนเราให้ปฏิบัติ ความสัมพันธ์ระหว่างบุตร
กับบิดามารดา ครูกับศิษย์ ญาติต่อญาติ มิตรต่อมิตร คน
หนึ่งกับสาธารณชน เป็นเรื่องที่ศาสนากำหนดให้ เราประพฤติ
และปฏิบัติอยู่ สรุปความก็คือ ให้มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน
ไม่ให้ประทุษร้ายต่อกัน ให้เกื้อกูลกันให้ทำประโยชน์แก่กัน
ให้เฉลี่ยสุขซึ่งกันและกัน สมดังคำพระที่ท่านได้กล่าวไว้ว่า :

สปรฺริโส ภิกขเว กุเล ชายมาโน

ชนสฺส อตฺถาย หิตาย สุขาย โหติ

ข้อสำคัญที่พึงเอาใจใส่ ก็คือ ศาสนาต่าง ๆ นั้นต่าง
ก็มีข้อดีของตนทั้งนั้น เราเกิดมาในพระบวรพุทธศาสนา ก็
เห็นว่า ศาสนาของเรานั้นดี แต่ก็ต้องเห็นด้วยว่าคนอื่นเขา
ก็มีเสรีภาพในการถือศาสนาของเขาเช่นเดียวกัน ความสมาน

ฉันทันในเรืองศาสนา (และเชื่อชาติ) ย่อมทำให้ชาติมีความ
มั่นคงมากขึ้น

สำหรับผมเอง แม้ว่าจะรู้สึกว่าได้ทำงานรับใช้ชาติ
และสังคมอย่างเต็มที่มาถึงจนอายุจะ 60 ปี แล้วก็ตามมีความ
รู้สึกว่าได้มีความบกพร่องอยู่มาก คือ การจัดระบบเศรษฐกิจ
ให้เรียบร้อยดังได้พรรณนามาข้างต้นนั้น ยังไม่สามารถที่จะ
บรรดลให้ผู้ที่ยากไร้เป็นจำนวนมากในประเทศไทยมีฐานะ
ความเป็นอยู่ดีขึ้น เฉพาะอย่างยิ่งในชนบทที่แร้นแค้น ทั้งนี้
อาจจะเป็นด้วยเหตุหลายประการ ที่มีใช้อยู่ในความรับผิดชอบ
ของผม เช่น ประชากรเพิ่มขึ้นโดยรวดเร็ว การศึกษาและ
อนามัยของประชาชนยังไม่ดีเท่าที่ควร เป็นต้น เนื่องด้วย
เหตุฉะนั้นจึงได้มาคิดเห็นว่ ถ้าไม่มีการลงมือพัฒนาชนบทอย่าง
ละเอียดเพียงแต่สร้างระบบและสภาวะเศรษฐกิจให้ดีขึ้น อย่าง
เดียว ก็จะไม่สามารถกู้ฐานะของเพื่อนร่วมชาติหลายสิบล้าน
ได้ดีพอ จึงได้ร่วมมือร่วมใจกับเพื่อน ๆ ทำการพัฒนาชนบท
เป็นการช่วยเหลือรัฐบาล ไม่ใช่จะมาทำแข่งขันกับรัฐบาล
งานพัฒนาชนบทที่วานี้ ได้จัดทำขึ้นสามโครงการ 2 ใน 3
โครงการนี้ได้เริ่มทำขึ้นมาแล้ว 7 ปี คือ โครงการของมูลนิธิ
บูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ จัดทำที่

จังหวัดชัยนาทและอุทัยธานี และโครงการศูนย์บัณฑิตอาสา
สมัครของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สองโครงการนี้พระบาท-
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงทราบและได้เคยรับสั่งถามถึงกิจการ
ทรงเอาพระทัยใส่อยู่ ถึงกับพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์
แก่มูลนิธิ และพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่บัณฑิตอาสา
สมัคร สองสามรุ่น ส่วนอีกโครงการนั้น คือ โครงการพัฒนา
ลุ่มน้ำแม่กลอง ซึ่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จัดทำขึ้นร่วมกับ
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และมหาวิทยาลัยมหิดล เพิ่งมีอายุ
ได้ปีเศษ จึงมิได้ปรากฏผลว่าจะสำเร็จหรือไม่ประการใด แต่
บรรดาอาจารย์และนิสิตนักศึกษาของทั้งสามมหาวิทยาลัยก็ได้
ใช้ความพยายามทุ่มเททั้งกำลังกายกำลังใจให้แก่โครงการนี้เป็น
อย่างมาก แต่ภาวะทางการเมืองในปัจจุบันประกอบกับความ
เท็จซึ่งปรากฏอยู่ทั่วไปในขณะนี้ ทำให้โครงการพัฒนาชนบท
เหล่านี้อยู่ในความเฟื่องเลี้ยงของทางราชการบางหน่วยเช่น กอ.
รมน. และคณะกรรมการกลั่นกรองของสภาความมั่นคงแห่ง
ชาติ โดยมีผู้กล่าวหาว่าอาจารย์และนิสิตนักศึกษาในโครงการ
นั้น ๆ ไปปลุกกระตมมวลชนให้มีความเกลียดชังรัฐบาล ความ
จริงหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ บัณฑิตอาสาสมัครก็ดี อาจารย์และ
นิสิตนักศึกษาในโครงการแม่กลองก็ดี ได้รับการอบรมและ

คำสั่งให้ปฏิบัติงานในหน้าที่ของตน โดยมีให้เอาเรื่องการเมือง
มาเกี่ยวข้อง ใครที่ไม่ปฏิบัติตามก็ถอนตัวออกจากโครงการ
และทั้งสองโครงการนี้ก็ได้รับความสนับสนุนจากคณะรัฐมนตรี
ใช้งบประมาณแผ่นดินมาดำเนินการ แต่ก็มีวายที่จะมีผู้คอย
ระแวงสงสัยและหาความต่าง ๆ นานา ทั้งนี้จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับ
กับความสงสัยในตัวผมด้วยกรรมัง ด้วยเหตุฉะนั้น และเพื่อ
ประโยชน์ของงานในโครงการ ผมจึงลาออกจากตำแหน่งผู้
อำนวยการโครงการแม่กลอง กำลังหาผู้มาทำหน้าที่แทนอยู่
ส่วนโครงการศูนย์บัณฑิตอาสาสมัครนั้น ผมได้ลาออกจาก
ตำแหน่งประธานกรรมการมาแล้วร่วมปี

แลดูสังคมไทยและอนาคตของไทย

ผมได้เคยพูดเคยเขียนไว้ที่อื่นว่า สังคมที่พึงปรารถนา
นั้นจะต้องประกอบด้วยคุณธรรม 4 ประการ คือ มีสมรรถภาพ
มีเสรีภาพ มีความชอบธรรม และมีความเมตตากรุณา สมควร
ที่จะนำมากล่าวโดยย่อในที่นี้ และประยุกต์กับสภาวะปัจจุบัน
ของไทยเพื่อเป็นการชี้ช่องทางว่าเพื่ออนาคต เราทุกคนควร
ร่วมมือร่วมใจกันทำอะไรให้ได้มาซึ่งสังคมในอุดมคติ

ในสังคมที่มีสมรรถภาพนั้น ผู้ปกครองสังคมนั้นจะ
ต้องใช้หลักวิชาดำเนินการของรัฐในทุกแง่ทุกมุม เพื่อให้
สังคมนั้นดำเนินชีวิตไปโดยลงทุนน้อยที่สุด ได้ผลมากที่สุด
ตามเป้าหมาย ไม่ว่าจะเป็นสาขาวิชาใด วิทยาศาสตร์ เกษตร-
ศาสตร์ การแพทย์อนามัย วิศวกรรมศาสตร์ สถาปัตยกรรม-
ศาสตร์ สังคมศาสตร์ทั้งมวลและมนุษยศาสตร์ทั้งมวล ในการ
นี้ไม่เฉพาะข้าราชการหรือนักการเมืองชั้นปกครองเท่านั้นที่จะ
ต้องมีความรู้ความสามารถ แต่ประชาราษฎร์ทั้งหลายไม่ว่าต่ำ
หรือสูงก็ต้องมีการศึกษาพอสมควร เพื่อจะได้มีความรู้ความ
สามารถคิดแก้ปัญหาของตน รู้จักให้ความคิดซึ่งใจได้ด้วยตน
เอง ฉะนั้นการศึกษาและอนามัยของประชาราษฎร์จึงมีความ
สำคัญอยู่มาก

สังคมที่จะมีสมรรถภาพได้ก็ต้องอาศัยไม่มีความร่ำ
ไหลและเหลวไหล ราษฎร พ่อค้า ข้าราชการเสียภาษีอากร
กันเต็มเม็ดเต็มหน่วย ไม่มีการรั่วไหล ข้าราชการไม่ว่าจะ
เบียดเบียนราษฎร ทำหน้าที่ตามกำลัง คือ ดำรงจกจับผู้
ร้าย ครูก็สอนนักเรียน นายอำเภอก็ดูแลทุกข์สุขของ
ราษฎร เป็นชั้น ๆ ไป เป็นต้น และข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย
ก็ไม่มีการทุจริตล้างผลาญเงินหลวงหรือข่มขู่เอาเงินสินบนวาง

วลจากพ่อค้าพาณิชย์ ในเรื่องนี้ รัฐธรรมนูญปัจจุบันได้บัญญัติไว้ให้มีผู้ตรวจบัญชีของรัฐบาล ซึ่งจะช่วยให้บ้องกันปราบปรามความทุจริตของข้าราชการ แต่ก็ยังไม่ได้รับความสนใจจากรัฐบาลไม่มีการแต่งตั้งตามรัฐธรรมนูญ เมื่อร่างรัฐธรรมนูญกันนั้น มีผู้เสนอให้มีผู้ตรวจราชการของรัฐบาล เมื่อพิจารณากันก็ตกไป เป็นที่น่าเสียดายยิ่งนัก เพราะถ้าหากมีผู้ตรวจบัญชีของรัฐบาลและผู้ตรวจราชการของรัฐบาลขึ้นจริง ๆ ก็จะทำให้ความรัวไหลและเหลวไหลที่มีอยู่ในวงราชการของไทยในปัจจุบันนี้ลดน้อยถอยลงทำให้ประเทศไทยมีสมรรถภาพสูงขึ้น

อนึ่ง ใคร ๆ ก็พูดในสังคมไทยว่า ราชการปัจจุบันนี้ไม่มีสมรรถภาพเพราะระบบราชการไม่ดีอย่างหนึ่ง และมีการรวมอำนาจไว้ในเมืองหลวงจนเกินไปอีกอย่างหนึ่ง ระบบราชการไม่ดีเพราะมีการทำงานซ้ำซ้อนกัน เกียงกันบ้าง แย่งกันบ้าง และทานโยบายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมิได้ การรวมอำนาจไว้ในเมืองหลวงแทนที่จะกระจายไปสู่ท้องถิ่น ทำให้ท้องถิ่นไม่ได้รับการดูแลเท่าที่ควร ทำให้เกิดอุปสรรคนานาประการในการที่จะพัฒนาประเทศให้ทั่วถึงกันเรื่องทั้งสองนี้จะทึงซ้ำไว้ไม่ได้ เพราะคล้ายกับสนิมนี้มันจะกินระบบราชการ

ให้กร่อนหย่อนสมรรถภาพขึ้นทุกที จึงควรที่พวกเราราษฎร
ทั้งหลาย มหาวิทยาลัยและรัฐบาลจะร่วมมือกันหาวิธีแก้ปัญหานี้
ให้จงได้โดยเร็ว

เสรีภาพในสังคมหมายความว่าเสรีภาพในการพูดการ
เขียนการคิดการชุมนุมกันโดยสันติและปราศจากอาวุธเป็นต้น
เสรีภาพเช่นว่านี้ ไม่ใช่เสรีภาพในอันที่จะทำให้สิทธิเสรีภาพ
ของผู้อื่นเสื่อมเสียไป และข้อจำกัดเสรีภาพอีกข้อหนึ่ง คือ
ประโยชน์ส่วนรวม โดยความเห็นชอบของประชาชนส่วนใหญ่
หรือโดยรัฐบาล ผู้เผด็จการย่อมอ้างถึงประโยชน์ส่วนรวมเสมอ
แต่เป็นเรื่องประโยชน์ส่วนรวม ที่ผู้เผด็จการวินิจฉัยว่าเป็น
ประโยชน์ส่วนรวม มิใช่ประชาชนเป็นผู้วินิจฉัย การเสีย
ภาษีที่รัฐสภา ซึ่งราษฎรเลือกตั้งมาลงมติให้เสียเป็นการจำกัด
เสรีภาพที่ชอบธรรม

เสรีภาพมีคุณค่าแก่สังคม เพราะในสังคมนั้นมีคน
จำนวนมากความคิดอ่านย่อมแตกแยกกันได้ มนุษย์เรามีสมอง
ด้วยกันทุกคนและความคิดอันประเสริฐของมนุษย์แต่ละคน ไม่
เลือกชั้นวรรณะหรือทรัพย์ ย่อมจะเป็นประโยชน์แก่สังคมทั้ง
นั้น เหตุใดแล้วเราจึงจะจำกัดเฉพาะความคิดเห็นของบุคคล
ส่วนน้อย ไม่เปิดโอกาสให้บุคคลทั้งหลายแสดงความคิดเห็น

ตามที่ศนะนิยมของเขา จะได้มีโอกาสเลือกได้ว่าวิถีทางใดจึง
จะเป็นประโยชน์ที่สุดแก่ส่วนรวม

บางอาจารย์กล่าวถึงสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ว่าเป็น
ของคู่กับชีวิต คือ มนุษย์เราเกิดมาทุกคนก็มีสิทธิเสรีภาพ
มาตรฐาน ซึ่งเป็นของควบคู่มาโดยกำเนิดใครทำลายล้างเสรี-
ภาพ ย่อมเป็นผู้ที่เบียดเบียน ทอนสิทธิของเพื่อนมนุษย์โดยไม่
ชอบธรรม

สิทธิเสรีภาพนี้จะมีได้ก็แต่ในสังคมที่เป็นเสรีประชา-
ธิปไตย เผด็จการไม่ว่าจะเป็นฝ่ายขวา (ฟาสซิสต์) หรือฝ่าย
ซ้าย (คอมมิวนิสต์) ย่อมจำกัดเสรีภาพโดยอำเภอใจ เผด็จการ
ฝ่ายขวามักห้ามไม่ให้คนของเขาทำการหนึ่งการใด เผด็จการ
ฝ่ายซ้ายนอกจากจะห้ามมิให้ทำการหนึ่งการใด เช่น ตั้งพรรค
การเมืองแล้ว ยังห้ามมิให้ทำการหนึ่งการใดด้วย เช่น จะ
เกียจคร้านก็ไม่ได้ต้องทำงานตามกำหนด คอมมิวนิสต์มักจะอ้าง
ว่าเขาเป็นประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจและสังคม คือ ความ
เสมอภาคในหมู่ราษฎร แต่หาได้เป็นประชาธิปไตยทางการ
เมืองและวัฒนธรรมไม่ ส่วนฟาสซิสต์นั้นไม่เป็นประชาธิปไตย
ทั้งการเมือง วัฒนธรรม เศรษฐกิจและสังคม เราจึงไม่ควร
รับเผด็จการทั้งฝ่ายขวาและฝ่ายซ้าย

ความชอบธรรมหรือที่มีผู้เรียกว่าความยุติธรรมนั้น
หมายถึงว่า ภายในสังคมนั้น มนุษย์ทุกคนเสมอกันใน
กฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นลูกเศรษฐี ชุขนาง มียศถาบรรดาศักดิ์
ประการใด ถ้าทำผิดกฎหมายต้องได้รับโทษเช่นกระยาจกคน
ยากไร้ หรือถ้าทำดีก็มีรางวัลตอบแทนเสมอกันไม่มีการเลือก
พรรคพวกที่ชง

ในสังคมที่มีความยุติธรรมนั้น เรื่องความสงบเรียบร้อย
ร้อยเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง ทหาร ตำรวจ อัยการ ตุลาการต้องมี
สมรรถภาพและทำงานด้วยการเอาใจใส่และเที่ยงธรรม ไม่มี
การยัดเยียดความผิดให้แก่ราษฎร ไม่มีการจับยึดดังแดงและ
เผา ไม่มีการยิงทิ้ง ไม่มีการกล่าวหาใด ๆ ว่าเป็นอะไรโดย
ปราศจากหลักฐานอันสัจจริง เช่น กล่าวหาว่าใครเป็นคอมมู-
นิสต์เป็นต้น ทหารต้องป้องกันประเทศอย่างซื่อสัตย์ไม่ใช่สร้าง
ความแตกแยกในชาติ โดยพยายามใช้เงินภาษีอากรมาปราบ
ราษฎรผู้เสียภาษีอากรตำรวจต้องทำหน้าที่โดยปราศจากความ
หวาดเกรงต่ออิทธิพลทั้งหลายและไม่ลำเอียง ใครพกอาวุธเปิด
โดยผิดกฎหมายต้องจับกุมไม่ว่าจะเป็นกลุ่มอะไร ใครคิดปฏิวัติ
โดยใช้กำลังเป็นการกระทำผิดกฎหมายอาญฐานเป็นกบฏก็ต้อง
จับกุม เพราะทหารและตำรวจเป็นที่พึ่งของราษฎร ผู้ถูกกล่าว

หาย่อมไม่มีความผิดจนกว่าจะหาหลักฐานได้ว่าผิดจริง ใครแจก
ใบปลิวชักจูงให้ใช้อาวุธหรือกล่าวหาคนอื่นว่าใช้อาวุธควรจะจับ
เพื่อจะให้ได้ต้นตอแห่งใบปลิวนั้น อัยการและตุลาการต้องทรง
ไว้ซึ่งเกียรติ อยู่เหนืออิทธิพลของเงิน ของการขู่เข็ญ และของ
อำนาจ

ในสังคมที่มีความชอบธรรมนั้น ใครทำดีจะได้ดี ใคร
ทำชั่วจะได้ชั่ว นรกหรือสวรรค์อยู่ในชาตินี้เองไม่ต้องไปรอใน
ชาติหน้า ผู้ที่ปลอมตัวว่าเป็นคนดีย่อมจะอยู่ในฐานะคนดีอยู่ไม่
นาน จะมีผู้ค้นพบในไม่ช้า

สังคมที่มีสมรรถภาพ เสรีภาพ และความชอบธรรม
แต่ปราศจากความเมตตากรุณา ย่อมเป็นสังคมที่ไม่สมบูรณ์
เพราะบุคคลในสังคมนั้นก็ย่อมแตกต่างกันไปโดยกำเนิด โดย
กรรมพันธุ์และโดยสิ่งแวดล้อม คนเราบางคนเกิดมาง่ายเปลี่ย
เสียขา ตาบอด หูหนวก หรือพิการอย่างอื่น ไม่ใช่ความผิด
ของเขา คนที่เกิดมาดีต้องช่วยเหลือเขาจะนึกผิด ๆ ว่าเพราะ
“ชาติก่อน” เขาทำมาไม่ดีจึงได้รับความทุกข์ในชาตินี้หาควร
ไม่ ความฉลาดหรือความโง่บางทีก็เป็นเรื่องของกรรมพันธุ์
ซึ่งไม่แน่นอน คือ พ่อฉลาด ลูกโง่ก็ได้ หรือกลับกัน เลือกไม่
ได้ เด็กที่มีของเล่นย่อมได้เปรียบเด็กจนที่ไม่มีของเล่น เด็ก
ที่เกิดมาในชนบทแร้นแค้น โรงเรียนไม่ดี ครูไม่ดี อุปกรณ์

การเรียนไม่ดี ย่อมจะแข่งขันกับเด็กในเมืองที่มีโชควาสนาดี
กว่ามิได้ เพราะฉะนั้นจะถือสิทธิสมรรถภาพและเสรีว่าใครมือ
ยาวสาวได้สาวเอาหาขอบไม้ คนที่มีวาสนาดีกว่าจึงควรเกี่ยวข้อง
ควรทำประโยชน์และควรเฉลี่ยสุขให้แก่คนที่ไม่มีวาสนา

ที่กล่าวมานี้เป็นเรื่องที่ฝรั่งเขาเรียกว่า ความยุติธรรม
ในสังคม มีความหมายกว้างกว่าการกระจายรายได้หรือการกระจาย
ทรัพย์สิน เพราะความสุขไม่ได้ขึ้นอยู่กับทรัพย์สินอย่าง
เดียว ในระบบสังคมที่ผู้หญิงแพ้เปรียบผู้ชาย เพื่อให้เกิด
ความยุติธรรมในสังคมก็ต้องแก้ไขระบบ เครื่องมือหากินถ้า
ใครไม่มีก็ต้องหยิบยื่นให้ การศึกษาการอนามัยและอาชีพเป็น
เรื่องที่จะต้องให้แก่มนุษย์ทุกคน คนยากจนทำให้มนุษย์เสื่อม
ค่าของความเป็นมนุษย์เรามีหน้าที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้ง
นั้น

ตรงกันข้ามกับความเมตตากรุณา คือ การพิฆาตเช่น
ฆ่าซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นชายพิฆาตขวา หรือขวาพิฆาต
ซ้ายย่อมเลวด้วยกันทั้งนั้น ในสภาพปัจจุบันในเมืองไทย
ข้อที่น่าสังเกตก็คือฝ่ายที่เราเรียกกันว่าซ้าย คือ นิสิต
นักศึกษา กรรมกร ชาวยุโรปชาวนานี้ ไม่มีอาวุธ จะมี
ก็บางคนมีปืนไว้ของกันตัว แต่กระนั้นก็ยังมบางโอ-

กาสที่พวกฝ่ายซ้ายเชื่อว่า จะเผาหรือทำลายทรัพย์สิน
นักเขียนการกระทำอันมิชอบ แต่ฝ่ายที่เราเรียกว่าขวา
คือ กระทิงแดง นวพล และกลุ่มอื่น ๆ อีกมากมายนั้น
มักใช้อาวุธเป็นเครื่องขู่ขู่ฝ่ายตรงกันข้าม นักเขียน
การกระทำอันมิชอบ และผิดกฎหมายอย่าง ชัดแจ้ง
ถ้าใช้ความเมตตากรุณา เป็นหลักถึงจะแตกแยกกันอย่างไรก็
จะเจรจาทกลงกันได้ด้วยสันติวิธี อาวุธไม่เคยแก้ปัญหาอะไร
ได้ในโลกนี้ มีแต่จะสร้างปัญหาให้เกิดขึ้นใหม่ ๆ อยู่เสมอ
แต่ความเมตตาเป็นสิ่งที่จำเป็นในโลก อหิงสาและสันติทำให้สังคม
มีความสุขได้

การใช้อาวุธประกอบกับความเท็จเป็นเครื่อง
มอหนั้นแทนที่จะช่วยแก้ปัญหาให้กลับจะ เป็นการเสริม
สร้างพลังให้ศัตรูอย่างมาก เช่น คนที่ไม่เป็นคอมมู
นิสต์ และเชื่อว่า จะสังหารเขาด้วยอาวุธเพราะเป็น
คอมมิวนิสต์ ผู้ที่ถูกขู่ขู่ให้เกิดความหวาดกลัว หนีเข้า
ป่าไป ในป่าก็ต้องรับความช่วยเหลือทางอาวุธอาหาร
และอื่น ๆ จากคอมมิวนิสต์ ในไม่ช้าก็ต้องเป็นพวก
คอมมิวนิสต์ไป เป็นการเพิ่มกำลังให้คอมมิวนิสต์เราต้อง
การหรือไม่ กอ. รมน. คิดให้ดี ตัวอย่างในลาวและ

เขมรและญวนก็ที่อยู่เป็นอันมาก ดำรัลชาติ ศาสนา
พระมหากษัตริย์ จริง ก็ต้องคิดให้ดี ให้รอบคอบ

แลดูการเมืองและเศรษฐกิจของไทย

ในปัจจุบันนี้เราพูดกันอยู่ว่า ~~จะมีมีการเลือกตั้งใน~~
วันที่ 4 เมษายนนี้ เราจะมีรัฐบาลที่มั่นคงมิได้เพราะพรรค
การเมืองมีมากมายและรัฐบาลที่จะตั้งขึ้นมาก็คงต้องเป็น รัฐบาล
ผสมหลาย ๆ พรรค ยิ่งผสมพรรคเล็กพรรคน้อยยิ่งจะขาด
เสถียรภาพ ส.ส. ที่เลือกขึ้นมาก็คงไม่วายต้องจ่ายเงินซื้อเสียง
มามาก แล้วเมื่อเข้าสภา ก็คงขายตัว ในไม่ช้าสภาก็คงถูกยุบ
อีก และที่พูดกันมากก็คือ จะมีการเลือกตั้งจริงหรือในวันที่
4 เมษายน เพราะมีผู้คิดจะทำปฏิวัติอยู่

เรื่องนี้ผมรู้สึกหนักใจมาก เพราะประชาธิปไตยของ
เราก็เพิ่งมีรากเล็ก ๆ ได้ไม่ถึง 3 ปี ความปั่นป่วนทั้งหลายจะ
ว่าเนื่องมาจากสภาพนิติบัญญัติที่ผมเองเป็นสมาชิกก็เพียงไม่ถนัด

ผมคิดว่าในขณะนี้ ใครจะเป็นรัฐบาล จะเป็นฝ่าย
ซ้ายฝ่ายขวาไม่สำคัญ สำคัญอยู่ว่าจะเป็นประชาธิปไตยหรือ
จะคิดว่าเป็นประชาธิปไตย นักการเมืองทั้งหลายที่เลื่อมใสในระ
บบประชาธิปไตยควรจะหาวิธีให้โอกาสประชาธิปไตยที่ยังราก
แก้วลงให้ลึกให้มั่นคง แล้วจึงคิดเรื่องจะเป็นขวาหรือจะเป็น

ซ้าย จึงจะชอบ ควรจะละซึ่งทฤษฎีมานะหันหน้าเข้าหากัน
เป็นปีกเป็นแผ่นป้องกันลัทธิเผด็จการทั้งซ้ายและขวาให้ได้

วิธีหนึ่งที่จะให้รัฐบาลมีเสถียรภาพในสภาวะการณ์
ปัจจุบันนี้ เห็นจะเป็นวิธีที่ให้พรรคที่รับเลือกเข้าไป ในสภา
ผู้แทนมากที่สุดสามหรือสี่พรรครวมกันเป็น รัฐบาลแห่งชาติ
โดยมีเสียงในสภาเกินกว่าครึ่งมากพอสมควร ถ้าสี่พรรคไม่
พอกก็ห้าพรรค พรรคใดมีสมาชิกมากที่สุดให้หัวหน้าพรรคเป็น
นายกรัฐมนตรี พรรคที่มีสมาชิกมากที่สุดรองให้หัวหน้าพรรคเป็น
ประธานสภา แล้วแบ่งหน้าที่ตำแหน่งรัฐมนตรีตามส่วนของ
จำนวนสมาชิกพรรค ไม่เลือกว่าพรรคใดเป็นขวาหรือซ้าย
นโยบายร่วมของรัฐบาลผสมมีสามข้อ 1. เอกราชของประเทศ
2. ความสงบเรียบร้อยของประชาชน 3. การขจัดช่องว่างระหว่าง
คนมีกับคนจน เรื่องอื่นไม่เป็นเรื่องสำคัญและหลักสามประการ
นี้ก็เป็นที่รับรองในนโยบายของพรรคทั้งหลายอยู่ การที่ให้
พรรคใหญ่ ๆ เป็นรัฐบาลก็ถูกต้องตามหลักการประชาธิปไตย
และ ส.ส. ทั้งหลายก็จะหาวิธีขายตัวได้ยากขึ้น รัฐบาลก็จะ
มีเสถียรภาพพอสมควร ส่วนกลุ่มประโยชน์นอกสภา เช่น
กรรมกร นายจ้าง นิสิตนักศึกษา นวพล เหล่านี้ก็ยังคงดำเนิน
การอยู่ แต่ต้องเป็นไปโดยสันติปราศจากอาวุธ เรื่องโต้แย้ง

กันทั้งหลายให้สภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ตัดสิน เมื่อตัดสินไป
อย่างไรแล้วยอมรับมติของสภา ถ้าไม่ชอบใจก็ยกขึ้นว่ากัน
ใหม่ในการประชุมสภาสมัยต่อไป อย่างนี้พรรคการเมืองทั้ง
หลายจะยอมตกลงด้วยไหม จะยอมเสียสละไหมเพราะความมั่น
คงผลประโยชน์ของชาติและของประชาชนไปโดย

ผมได้เขียนไว้ตอนต้นว่า ผมเสียตายที่รู้สึกว่าได้บก
พร่องไปในการพิจารณาเรื่องเศรษฐกิจของประเทศ คือ ดูแต่
ความเจริญเติบโตของส่วนรวมเป็นใหญ่ ไม่ได้เฉลียวถึงความ
ยุติธรรมในสังคม ข้อนี้จึงพยายามแก้ด้วยวิธีพัฒนาชนบท
อย่างจริงจัง ในระหว่างที่การลงทุนอุตสาหกรรมยังชบเซาอยู่
ทุกวันนี้ ก็เป็นโอกาสแล้วที่รัฐบาลจะหาวิธีลงทุนทางเกษตร
และทางสังคมสงเคราะห์ในชนบทให้มากขึ้น โดยไม่ต้องเกรง
เงินจะเพือ ปัญหาที่สำคัญในัจจุบันนี้ ได้แก่การหาอาชีพ
ให้แก่ราษฎรที่ไม่มืงานทำ กล่าวโดยย่อ ถ้าเราทำสิ่งเหล่านี้
ก็จะช่วยให้คนมืงานทำมากขึ้นในชนบท ใจผู้ร้ายก็จะลดน้อย
ลง คือ 1 ปฏิรูปที่ดินอย่างจริงจัง 2 จัดรูปที่ดิน 3 สนับสนุน
สนุนราษฎรให้ปลูกพืชหลายฤดูด้วยการหาน้ำมาใช้และจัดงาน
ตลาด 4 จัดทำอุตสาหกรรมที่คาบเกี่ยวกับการเกษตรทั้งทาง
เครื่องมือการเกษตร และเอาผลิตผลทางเกษตรไปเป็นวัตถุดิบ

5 หน่วยงานสังคมสงเคราะห์หนักมือขึ้นในชนบททั้งทางอุปโภค
บริโภค บริการอนามัย การศึกษา วางแผนครอบครัว เป็นต้น
6 ผึกและอบรมคนให้ทำงานประเภทต่าง ๆ ข้างต้น

อาจารย์บางท่านบอกว่า ถ้าเราัวแต่เอาใจใส่เรื่อง
ความยุติธรรมทางสังคม จะทำให้ประเทศในส่วนรวมเจริญข้า
ลง ฉะนั้นจึงควรพัฒนาเศรษฐกิจเสียก่อน ถึงคนมีจะมีมาก
ขึ้น คนจนจะจนลงก็ตาม ในไม่ช้าความเจริญก็จะลงมาถึงคน
จนเอง เราได้ใช้วิธีนี้มา 20—30 ปีแล้ว ปรากฏว่าไม่ได้ผล
อาจารย์บางท่านอ้างว่า ความยุติธรรมในสังคมนั้นไม่ขัดกับการ
พัฒนาเศรษฐกิจถ้าเรามุ่งช่วยคนจน ปล່อยให้คนมั่งมีเขาช่วย
ตัวเอง ประเทศทั้งประเทศก็จะเจริญ นางประเทศได้เคยใช้
วิธีนี้มาแล้ว แต่ก็ประสบความล้มเหลว ผมเองเชื่ออย่างตำรา
หลังนี้ แต่เห็นว่าต้องใช้วิธีการให้ถูก วิธีการที่ถูกนั้น คือ
วิธีสหประการที่ได้กล่าวมาข้างต้น

บทส่งท้าย

ยังมีอีกหลายเรื่องที่ย่าลจะเขียน แต่นี้ไม่กี่ชั่วโมง
อายุขัยของผมก็จะถึงหกสิบปีแล้ว จึงขอยุติแต่เพียงเท่านี้ ยก
เว้นจะพูดเป็นการส่งท้ายอีกเพียงสองเรื่อง

เรื่องแรก เกี่ยวกับการชักจูงใจ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ ส่วนตัวผม ขอพูดไว้เสียเลย ผมได้ยินมาเสียเบื่อดีแล้วว่า ดร. ป่วย หนูนนักศึกษา หรือมิฉะนั้นนักศึกษาหนู ดร. ป่วย ให้ เสีย คนที่มีลูกอายุ 17—18 หรือ 20 ขวบ น่าจะรู้ว่า คน หนุ่มสาวสมัยนี้ เฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นนักศึกษา เฉพาะอย่างยิ่ง ที่เป็นนักศึกษารวมศาสตร์ เขาคิดได้เองไม่ต้องมีใครไปเสียม สอนเขาดอก ถ้าคิดจะเสียมสอนคนหนุ่มคนสาวสมัยนี้ ก็ เตรียมตัวผิตหวังได้ ส่วนที่กล่าวว่านักศึกษาลากผมไปทางต่างๆ นั้น ก็คงจะเข้าใจในลักษณะจิตใจของผมผิตไป บทผมจะดื้อก็ คงดื้อไม่แพ้ใคร เช่น เรื่องเกี่ยวกับนายกรัฐมนตรีสามท่านที่ ได้เขียนไว้แล้ว ข้อคิดข้อเดียวกันนี้นนำมาใช้ได้แก่คำกล่าวหา ที่ว่า อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ พยายามชักจูงผม หรือแม้แต่ อาจารย์เสนห์หรือคนใกล้ชิดอื่น ๆ พยายามชักจูงผม เป็นการ ดุหมิ่นทั้ง อาจารย์ปรีดี อาจารย์เสนห์คนอื่น ๆ และเป็น การ ดุหมิ่นอย่างมากสำหรับตัวผม เสมือนหนึ่ง^{๕๕} จะหลอมอย่างไร ก็ได้ ไม่มีความคิดเป็นของตนเอง ครั้งหนึ่งผมเป็นผู้ว่าการ ธนาคารชาติอยู่ก็มีผู้กล่าวหาคุณหญิงสุภาพ ยศสุนทร ว่าชัก จูงผม และเขียนสุนทรพจน์ให้ไปพุดจนกระทั่งคุณหญิงสุภาพ ยศสุนทร ต้องเอ็ดตะโรและแสดงพยานหลักฐานให้ดูหลาย

ครึ่งหลายหน จึงค่อยคลายไป จะไม่ให้ผมเป็นตัวของตัวเอง
บ้างเลยหรือ ?

อีกเรื่องหนึ่ง ผมเคยเขียนไว้แล้วในที่อื่น แต่อยากจะ
ยกเอามาให้ท่านทั้งหลายได้อ่านกันอีกเป็นความหวัง สำหรับ
อนาคต และเป็นการแสดงทัศนคติเรื่องคุณภาพแห่งชีวิตที่ผม
ถืออยู่

คุณภาพแห่งชีวิต

ปฏิทินแห่งความหวังจากครรภ์ถึงเชิงตะกอน

เมื่อผมอยู่ในครรภ์ของแม่ ผมต้องการให้แม่ได้รับทาน
อาหารที่เป็นคุณประโยชน์ และได้รับความเอาใจใส่ และ
บริการอันดีในเรื่องสวัสดิภาพของแม่และเด็ก

ผมไม่ต้องการมีพี่น้องมากอย่างที่พ่อแม่ผมมีอยู่ และ
แม่จะต้องไม่มีลูกติดนัก

พ่อกับแม่จะแต่งงานกันถูกกฎหมาย หรือธรรมเนียม
ประเพณีหรือไม่ ไม่สำคัญ แต่สำคัญที่พ่อกับแม่ต้องอยู่ด้วยกัน
อย่างสงบสุข ทำความอบอุ่นให้ผมและพี่น้อง

ในระหว่าง 2—3 ขวบแรกของผม ซึ่งร่างกายและ
สมองผมกำลังเติบโตในระยะที่สำคัญ ผมต้องการให้แม่ผมกับ
ตัวผมได้รับทานอาหารที่เป็นคุณประโยชน์

ผมต้องการไปโรงเรียน พี่สาวหรือน้องสาวผมก็ต้อง
การไปโรงเรียนจะได้มีความรู้หากินได้ และจะได้รู้คุณธรรม
แห่งชีวิต ถ้าผมมีสติปัญญาเรียนชั้นสูง ๆ ขึ้นไป ก็ให้มีโอกาส
เรียนได้ ไม่ว่าพ่อแม่ผมจะรวยหรือจนจะอยู่ในเมืองหรือชนบท
แร้นแค้น

เมื่อออกจากโรงเรียนแล้ว ผมต้องการงานอาชีพที่มี
ความหมายทำให้ได้รับความพอใจ ว่าตนได้ทำงานเป็นประ-
โยชน์แก่สังคม -

บ้านเมืองที่ผมอาศัยอยู่ จะต้องมิขี้มีแป ไม่มีการข่มขู่
กดขี่ หรือประทุษร้ายกัน

ประเทศ ของผม ควรจะมีความสัมพันธ์ อันชอบธรรม
และเป็นประโยชน์กับโลกภายนอก ผมจะได้มีโอกาสเรียนรู้ถึง
ความคิดและวิชาของมนุษย์ทั้งโลก และประเทศของผมจะได้
มีโอกาสรับเงินทุนจากต่างประเทศมาใช้เป็นประโยชน์แก่ส่วน
รวม

ผมต้องการให้ชาติของผม ได้ขายผลิตผลแก่ต่างประ-
เทศด้วยราคาอันเป็นธรรม

ในฐานะที่ผมเป็นชาวนาชาวไร่ ผมก็อยากมีที่ดินของ
ผมพอสมควรสำหรับทำมาหากิน มีช่องทางได้กั้มเงินมา

ขยายงาน มีโอกาสรู้วิธีทำกินแบบใหม่ ๆ มีตลาดดีและขาย
สินค้าได้ราคายุติธรรม

ในฐานะที่ผมเป็นกรรมการ ผมก็ควรจะมีหุ้นส่วน มี
ส่วนในโรงงาน บริษัท ห้างร้านที่ผมทำอยู่

ในฐานะที่ผมเป็นมนุษย์ ผมก็ต้องการอ่านหนังสือ-
พิมพ์ และหนังสืออื่น ๆ ที่ไม่แพงนัก จะฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์
ก็ได้ โดยไม่ต้องทนรบกวนจากการโฆษณามากนัก

ผมต้องการสุขภาพอนามัยอันดี และรัฐบาลจะต้องให้
บริการป้องกันโรคแก่ผมอย่างฟรีกับบริการการแพทย์ รักษา
พยาบาลอย่างถูกต้องดี เจ็บป่วยเมื่อใดหาหมอหาพยาบาลได้
สะดวก

ผมจำเป็นต้องมีเวลาว่าง สำหรับผลิตเพลินกับครอบครัว
มีสวนสาธารณะที่เขียวชอุ่ม สามารถมีบทบาทและชม
ศิลปะวรรณคดี นาฏศิลป์ ดนตรี วัฒนธรรมต่าง ๆ เทียว
งานวัด งานลอยกระทง งานนักขัตตฤกษ์ งานกุศล อะไร
ได้พอสมควร

ผมต้องการอากาศบริสุทธิ์สำหรับหายใจ น้ำบริสุทธิ์
สำหรับดื่ม

เรื่องอะไรที่ผมทำเองไม่ได้หรือได้แต่ไม่ดี ผมก็จะขอ
ร่วมมือกับเพื่อนฝูงในรูปสหกรณ์หรือสโมสรหรือสหภาพ จะ
ได้ช่วยซึ่งกันและกัน

เรื่องที่ผมเรียกร้องข้างต้นนี้ ผมไม่เรียกร้องเปล่า
ผมยินดีเสียภาษีอากรให้ส่วนรวม ตามอัตรา

ผมต้องการโอกาสที่มีส่วนในสังคมรอบตัวผม ต้องการ
มีส่วนในการวินิจฉัยโชคชะตาทางการเมืองเศรษฐกิจและสังคม
ของชาติ

เมื่อก่อนผมก็ต้องการโอกาสต่างๆ เช่นเดียวกับผม และเรา
สองคนควรจะได้รับความรู้และวิธีการวางแผนครอบครัว

เมื่อแก่ ผมและเมียก็ควรให้ประโยชน์ตอบแทนจาก
การประกันสังคม ซึ่งผมได้จ่ายบำรุงตลอดมา

เมื่อจะตาย ก็ขออย่าให้ตายอย่างโง่ ๆ อย่างบ้า ๆ คือ
ตายในสงครามที่คนอื่นก่อให้เกิดขึ้น ตายในสงครามกลางเมือง
ตายเพราะอุบัติเหตุรถยนต์ ตายเพราะน้ำหรืออากาศเป็นพิษ
หรือตายเพราะการเมืองเป็นพิษ

เมื่อตายแล้ว ยังมีทรัพย์สินสมบัติเหลืออยู่ เก็บไว้ให้เมีย
ผมพอใช้ ในชีวิตของเธอ ถ้าลูกยังเล็กอยู่ก็เก็บไว้เลี้ยงให้โต

แต่สุดท้ายก็โตแล้วไม่ให้ นอกนั้นรัฐบาลควรเก็บไปหมด จะได้ใช้เป็นประโยชน์ในการบำรุงชีวิตของคนอื่น ๆ บ้าง

ตายแล้ว เผลอผมเถิด อย่าฟัง คนอื่นจะได้มีที่ดินอาศัย และทำกิน และอย่าทำพิธีรีตองในงานศพให้วุ่นวายไป

นี่แหละคือ ความหมายแห่งชีวิต นี่แหละคือ การพัฒนาที่จะควรให้เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ของทุกคน

สุดท้ายนี้ ขอขอบพระคุณท่านทั้งหลายที่อุดหนุนอ่าน มาจนจบ ขอความสุขสวัสดิ์และสันติสุขจงเป็นของท่านทั้งหลาย และพระท่านกล่าวไว้ดังนี้ เกี่ยวกับความสวัสดิ์

“เราตถาคตไม่เห็นความสวัสดิ์อื่นใดของสัตว์ทั้งหลาย นอกจากปัญญา เครื่องตรัสรู้ ความเพียร ความสำเร็จจันทรีย์ และความเสียสละ”

ดร. ป่วย กับหนังสือพิมพ์

ดร. ป่วย ท่านเพื่อนอาจารย์ ข้าราชการ และนักศึกษา ตลอดจนสื่อมวลชนที่เชิญมาในวันนี้เพื่อความแจ่มแจ้งในการประชุมในวันนี้ ทางมหาวิทยาลัยจะไม่มีการสอนระหว่างเวลา 16—18 นาฬิกา เพราะฉะนั้น อาจารย์หรือนักศึกษาที่ต้องไปสอนหรือไปเรียนในช่วง 17 นาฬิกา ก็ขอความกรุณาให้หยุด เรื่องที่ผมตั้งใจจะมาพูดในวันนี้เป็นเรื่องที่ใคร่จะปรับทุกข์ซึ่งกันและกัน มีเรื่อง 2—3 เรื่อง ซึ่งน่าจะแสดงออกให้เป็นที่ชัดเจน ตามประสาของคนที่อยู่ด้วยกันในสถาบันเดียวกันนี้ ผมจึงเห็นเป็นเรื่องที่น่าจะนำเอามาพูดในโอกาสอันสมควร

เรื่องที่ 1 ก็คือตามที่ไบปลิวและข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ พาดพิงถึงผู้บริหารมหาวิทยาลัยนี้ ทำให้เข้าใจไปได้ว่าสถาบันนี้ในเมื่อมีผู้บริหารอย่างนี้ คงจะ

คำปราศรัยต่อสื่อมวลชนและอาจารย์ ข้าราชการ นักศึกษา ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 29 มีนาคม 2519

เป็นสถาบันที่เป็นที่รังเกียจ เพราะฉะนั้นเรื่องนี้ผมจะเอามาพูดในเบื้องต้น ในการที่จะพูดนี้เราไม่จำเป็นที่จะต้องติเตียนใคร เราต้องการที่จะปรับความเข้าใจในหมู่ผู้ที่อยู่ในสถาบันเดียวกัน เพื่อความเข้าใจซึ่งกันและกันดีขึ้นแล้วจะได้ตั้งใจทำงานในด้านวิชาการและด้านบริหารได้ตลอดรอดฝั่ง

เรื่องที่ 2 ผมอยากจะพูดให้นักศึกษาฟัง ซึ่งมีนักศึกษาหลายคนและอาจารย์หลายคนสงสัยกันว่า ผมไปต่างประเทศบ่อยๆ และไปที่ใดเกิดเรื่องที่ธรรมศาสตร์ทุกทีนั้น เป็นการจงใจหรือว่ามีประโยชน์หรือโทษประการใด

เรื่องที่ 3 ที่ผมอยากจะพูดให้นักศึกษาฟังก็คือเรื่องความปลอดภัยแก่ชีวิต ร่างกายและทรัพย์สินของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นี้ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญมากพอสมควร

ผมจะเริ่มด้วยเรื่องที่หนึ่งก่อน ท่านอาจารย์ ข้าราชการและนักศึกษาทุก ท่านก็คงจะ ทราบแล้วว่า เหตุที่เกิดขึ้น เมื่อเดือนธันวาคม ระหว่างที่ผมไปต่างประเทศนั้น มีอย่างไรบ้าง เมื่อเดือนพฤศจิกายน ก่อนที่ผมจะเดินทางไปต่างประเทศ ผมได้เชิญอาจารย์ ข้าราชการและผู้แทนนักศึกษาเข้าร่วมประชุม เพื่อจะชี้แจงให้เห็นว่าเราจะแก้โครงสร้างใหม่ ปรับปรุงโครงสร้างใหม่ ทั้งในด้านการปกครองมหาวิทยาลัยและทางด้าน

วิชาการซึ่งเป็นเรื่องที่ยืดเยื้อมาเป็นเวลาหลายปีแล้ว แต่เรายัง
ไม่ได้ตัดสินใจกันเสียทีผมก็ได้นำเรื่องเข้ามาสู่ที่ประชุมโดยที่
ได้ผ่านขั้นตอนการพิจารณาสภาอาจารย์ กรรมการที่ปรึกษา
ทางวิชาการ กรรมการที่ปรึกษาทางฝ่ายพัฒนาและวางแผน
แล้ว ในเมื่อมีความเห็นขัดกัน ความเห็นของผมก็จำเป็นต้อง
ออกมาเพื่อที่จะได้ตัดสินใจว่าควรจะเป็นอย่างไร ขั้นตอนนี้
เป็นขั้นตอนตามระบอบประชาธิปไตย เพราะเหตุว่าเราอยู่
ด้วยกันจะเปลี่ยนแปลงในโครงสร้าง ในรูปแบบ เราก็จำเป็นต้อง
ต้องปรึกษากัน ในการประชุมคราวนั้นผมได้ยกกับอาจารย์
นักศึกษา และข้าราชการธุรการว่า ถ้าหากว่ายังมีความเห็น
อย่างไรถึงแม้ที่ขัดกับผม หรือสมมติผมก็ขอให้นำเอามา
พิจารณายาวหลัง ซึ่งในขณะนั้นผมก็กำลังพิจารณาอยู่ เมื่อ
เสร็จแล้วอาจจะพิจารณาในแง่ที่ว่าอาจจะประชุมอีกหน หนึ่ง
เพื่อชี้แจงบางข้อให้แจ่มแจ้ง และความเห็นของอาจารย์ ข้าราชการ
ธุรการ นักศึกษา ที่ส่งมาให้ผมนั้นผมก็ต้องพิจารณาดู
ว่า ถ้าดีมีเหตุผลผมก็จะรับแก้ของผม แต่ถ้าผมไม่เห็นด้วยผมก็
จะต้องแสดงเหตุผลว่าเพราะเหตุใดผมจึงไม่เห็นด้วยใน การที่
จะประชุมกันอย่างนี้ ก็ถือว่าเป็นการประชุมเหมือนคนที่อยู่ใน
ครอบครัวเดียวกันว่าเราควรจะทำอย่างไร แต่อย่างไรก็ตาม

เรื่องก็ไปลวงรู้ถึงบุคคลภายนอก ในวันที่ 8 ธันวาคม 2518
 หนังสือพิมพ์สยามสาร ฉบับวันที่ 8 ธันวาคม ก็ลงข่าวในหน้า
 1 พาดหัวข่าวว่า "ดร. ป๋วย ใช้พลังนักศึกษาเปลี่ยนมหาวิทยาลัย
 ธรรมศาสตร์เป็นคอมมูน" ผมไม่จำเป็นต้องบอกว่า
 คอมมูนนี้มันดีหรือไม่ดี คนที่ไปเมืองจีนมารวมทั้งรัฐมนตรี
 นายกรัฐมนตรี ก็ชมเชยคอมมูนของคนจีน แต่ข้อนั้นไม่ได้
 เป็นประเด็น ประเด็นอยู่ที่ว่าเราไม่ได้ตั้งใจจะทำเป็นคอมมูน
 แล้วก็ดูตามโครงสร้างนั้นจะเห็นได้ว่าไม่ใช่เป็นคอมมูน ใน
 หนังสือพิมพ์สยามสารดังกล่าวนี้ ก็ได้ลงข่าวคลาดเคลื่อนอยู่
 หลายประการ ผมไม่นำมาอ่าน แต่ว่าที่แสดงเจตนาของผู้ที่
 เขียนนั้นก็คือ ตอนสุดท้ายที่บอกว่า "ดร. ป๋วย เป็น
 อธิการบดี ตำแหน่งเป็นศาสตราจารย์ เคยเป็นผู้ว่า
 การธนาคารชาติ มีภรรยาเป็นสตรีชาวอังกฤษ แบบ
 เดียวกับพันเอกสมคิด ศรีสังคม สำหรับ ดร. ป๋วยเอง
 นั้นมีชื่อที่เรียกกันประเทศคอมมิวนิสต์ หวง เผื่อ เขียน
 เป็นภาษาจีนกลางหรือภาษาก๊กฮ่อ แต่ชื่อเดิมของ
 ดร. ป๋วย ซึ่งเป็นจีนนั้นใช้ภาษาแต้จิ๋วว่า อัง ป๋วย
 เกียม" ก็ความจริงเรื่องเช่นนี้ ไม่ใช่เรื่องแปลกประหลาด
 อะไร เดี่ยวผมเป็นจีน เดี่ยวผมก็ให้ชื่อเป็นจีน แล้วจะอ่านใน

ประเทศคอมมิวนิสต์หรือในประเทศ ได้วันที่ ไม่เป็นคอมมิวนิสต์มันก็ต้องอ่านว่า หวง เฟ่ย เซียน แต่ว่าอย่างไรก็ตาม แสดงว่าเจตนาของผู้เขียนนั้นก็ต้องการที่จะแสดงอะไรบางอย่าง เรื่องนี้รองอธิการบดีซึ่งรักษาการณ์ในตำแหน่งอยู่ในขณะนั้น คือ อาจารย์นงเยาว์ ชัยเสรี ได้มีหนังสือชี้แจงให้ฟังว่า โครงสร้างที่เรากำลัง พิจารณานั้นมันไม่ใช่ คอมมูนและ โครงสร้างมีอย่างไรบ้าง และก็ชี้แจงจนกระทั่งตลอดไปถึงสาเหตุที่เราพยายามที่จะเปลี่ยนโครงสร้างต่างๆ นั้นก็สืบเนื่องมาหลายปีแล้ว อธิการบดีล่วงพ้นมา 3 อธิการบดีแล้ว ถ้าจะรวมผู้รักษาการณ์ในตำแหน่งอธิการบดีก็ได้แก่ 5 อธิการบดี มันไม่ใช่เรื่องใหม่ของเรา ท่านอาจารย์นงเยาว์ท่านก็ชี้แจงให้หนังสือพิมพ์และนักศึกษา อาจารย์และคนทั่วไปทราบ อาจารย์นงเยาว์ก็เลยถูกหนังสือพิมพ์สยามนิศร์ในวาระต่อไปเปิดเผยว่า เกิดความโมโหถึงกับเกรี้ยวกราดอะไรต่างๆ สำหรับผมเองเกิดมายังไม่เคยเห็นอาจารย์นงเยาว์โมโหเลย อยากจะดูเหมือนกัน นั้นก็เป็นเรื่องที่เรียบริ่ร้อยกันมาเป็นระยะเวลาหนึ่ง ต่อมาในวันที่ 22 มกราคม ศกนี้ ได้มีการแจกใบปลิวแถลงการณ์ฉบับที่ 1 แต่ไม่ลงชื่อมาจากใคร เพียงแต่ว่ามี การเปิดโปง แผนอุบายท่วของสฤษดิ์ใช้จักรวรรดินิยมคอมมิวนิสต์ ใน

แถลงการณ์นั้นปรากฏว่าแผนการณ์ของพวกสุนัชรบใช้คอมมิวนิสต์ซึ่งได้ประชุมวางแผนกัน ณ สถานที่แห่งหนึ่งย่านชานกรุงเทพร มีย่อๆ ดังนี้ คือ “พวกมันและหน้าม้ารับจ้างของมันจำนวนหนึ่งจะจัดการชุมนุมที่ท้องสนามหลวง ในวันศุกร์ที่ 23 นี้ และอ้างว่าเป็นตัวแทนประชาชนตามแบบฉบับการแอบอ้างของพวกมัน พวกมันจะดำเนินการอภิปรายเรียกร้องต่างๆ ในนามของสภาประชาชนที่พวกมันจัดตั้งกันขึ้นอย่างเดือนๆ โดยที่ประชาชนเราๆ ท่านๆ ไม่ได้รับรู้หรือยอมรับแต่ประการใดตามแผนของมัน เมื่อพวกก่อวณเมืองทั้งหลายได้พูดไฮปาร์คปลุกเร้าประชาชนไทยมุงได้จำนวนมากพอแล้วเกิดอารมณ์ฮึดฮัดแล้ว พวกมันก็จะพาประชาชนเดินขบวนไปยังพระราชวังสวนจิตรลดา แล้วยื่นฎีกาถวายในหลวง ความจริงคนที่เขียนก็ไม่ทราบว่าเป็นหลวงท่านไม่ได้อยู่จิตรลดาท่านอยู่เชียงใหม่ ให้โปรดเกล้าฯ ปลดคณะรัฐบาลรักษาการณ์ชุดปัจจุบันนี้ และแต่งตั้งให้นายป๋วย อึ๊งภากรณ์ เป็นนายกรัฐมนตรีรักษาการณ์คนใหม่ โดยมีบุคคลร่วมคณะรัฐมนตรี คือ พันเอกสมคิด ศรีสังคม นายแคล้ว นรปติ นายไชแสง สุกใส นายเสน่ห์ จามริก นายธวัช มกรพงศ์ นายแพทย์กระแสร์ ชนะวงศ์ นายปราโมทย์ นาครทรรพ และบุคคลในพวกมันอีกหลายคน”

ในตอนท้ายของแถลงการณ์ฉบับที่หนึ่งนี้ เขาก็วิงวอนว่าอย่า
ปดลงเชื่อคำโฆษณาเลย แล้วก็อย่าสนใจกันเป็นไทยมุกกับ
การชุมนุมของพวกมันที่ท้องสนามหลวง ในวันที่ 23 มกราคม
ศกนี้ หนังสือพิมพ์สยามศรี ลงพาดหัวว่า ฝ่ายซ้ายปลุก
ระดมชนชั้นแตกหัก เดินขบวนปลดรัฐบาลรักษาการ
ตั้งป่วยเป็นนายกรัฐมนตรี กลุ่มฝ่ายซ้ายเริ่มแผนปลุก
ระดมมวลชนชนชั้นแตกหัก และที่พูดอะไรทั้งหมดก็ตรงกับใบ
ปลิวที่ไม่มีผู้ลงชื่อ แล้วก็นักข่าวของสยามศรีก็ไม่ลงชื่อเช่นกัน
แต่ใจความเหมือนกับที่ผมได้อ่านเมื่อกี้ ประจวบกับความ
จริงถ้าพูดไปแล้วผมไม่เคยรู้ด้วยซ้ำว่าเขามีการประชุมกันที่
สนามหลวง เพื่อเปิดสภาประชาชน ใครจะเป็น คนจัดผมก็ไม่
รู้ ด้วยความซื่อของผมในวันที่ 23 ซึ่งเป็นวันที่จะเดินขบวน
ตั้งผมเป็นนายกรัฐมนตรี ตามกำหนดของผมจะต้องไป
ประชุมที่สิงคโปร์ผมก็ไปประชุมที่สิงคโปร์ ตามกำหนดผมก็จะ
กลับมาในวันที่ 27 ในวันอังคาร และก็ได้กลับมาตาม
กำหนดเมื่อก่อนที่จะเดินทางก็ได้ทราบจากเพื่อนฝูงว่าสยามศรีจะ
หนังสือพิมพ์อย่างนี้ ผมก็เลยนึกในชั้นแรกว่าถ้ามาสิงคโปร์
เสียก็จะรู้ว่าที่เขาลงมานั้นมันไม่ถูกต้อง แต่ไปถึงสิงคโปร์
ผมมานึกขึ้นมาได้และก็ยังได้พบกับเพื่อนฝูงที่เป็นคนไทยด้วย

กน บอกว่า "เอ ประเดี้ยวเขาจะนึกว่าที่เขาลงข่าวนี้ เลยทำ
ให้ผมเปิดมาที่สิงคโปร์ ไม่กล้าสู้หน้า" แล้วเหตุการณ์ก็
เป็นเช่นนั้นจริง ๆ คือในวันที่ 24 มกราคม มีการแจกใบปลิว
แถลงการณ์ฉบับที่ 2 ต่อต้านแผนกอนุชาตวิชาวัดของสมุน
จักรวรรดินิยมคอมมิวนิสต์ ใบปลิวฉบับนี้ลงชื่อ "ศูนย์ปฏิบัติการ
ประชาชนแห่งประเทศไทย" อยู่ข้างท้าย มี 2 หน้า ใน
นั้นก็บอกว่าใน การที่เขาเปิดโปงแผนนี้ ก็เลยไม่มีการ ประชุม
อย่างนี้ภาษาอังกฤษเขาเรียกว่า give a dog a bad name and
hang it คือ หมายความว่าตั้งชื่อหมาให้มันชั่ว ๆ ไว้ แล้วก็
เอาจับไปแขวนคอ คือ กุข่าวขึ้นมาแล้วอ้างว่าข้าพเจ้าทำอย่างนี้
แล้วก็เลยไม่มีการประชุม ซึ่งแท้ที่จริงก็ไม่มีใครคิดจะประชุม
กันอยู่ในวันที่ 23 ผมมาเจอทีหลังว่าสภาประชาชนเขามีการ
ประชุมกันจริงแต่ไม่ใช่วันที่ 23 แล้วก็ ไม่เกี่ยวข้องกับผมด้วย
แล้วในหนังสือพิมพ์สยามมิตร วันที่ 26 ก็ลงข่าวว่า "ป่วย
บินหนีข่าวปลุกระดมเดินขบวน ปลดรัฐบาลรักษาการณ์ ตั้งตน
เป็นนายก" ในนั้นก็ลงข่าวทำวความไปอย่างเดิมแล้วก็บอกว่า
"พร้อมกับข่าวดังกล่าวปรากฏออกมา ดร. ป่วย อึ้งภากรณ์
อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้เดินทางไปต่างประเทศ
อย่างกระชั้นหันโดยขอลาหยุดตั้งแต่วันที่ 23 จนถึงวันที่ 24

กุมภาพันธ์ โดยได้ออกเดินทางแล้วตั้งแต่วันที่ 23 นี้ โดยมีมอบให้ ศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก เป็นผู้รักษาการแทนแทนที่จะเป็นศาสตราจารย์นงเยาว์ ชัยเสรี เหมือนเช่นเคย” เด็กในธรรมศาสตร์ก็รู้แล้วตั้งแต่ปีหนึ่ง เวลาผมไปไหน อาจารย์เสน่ห์ ก็แทนทุกที ถ้าอาจารย์เสน่ห์ไม่อยู่จึงอาจารย์นงเยาว์แทน ถ้าอาจารย์นงเยาว์ อาจารย์เสน่ห์ ผมไม่อยู่ก็อาจารย์บรรลือแทน นี่เป็นเรื่องธรรมดาของเรา แต่ก็เอาไปลงเสมือนว่าอาจารย์นงเยาว์ไม่ได้เป็นคอมมิวนิสต์ แต่ว่าอาจารย์เสน่ห์เป็นคอมมิวนิสต์ นักศึกษาคงจำได้ ในวันศุกร์ที่ 23 ก่อนผมออกเดินทางนั้น อ.ม.ธ. ก็มาหาผมบอกว่าอยากจะทำความเข้าใจกับนักศึกษาทั่ว ๆ ไปเรื่องฟุตบอล การเชียร์ฟุตบอล ประเพณีนี้มันไม่มีเรื่องราวอะไรหรอก แล้วผมก็ออกหนังสือให้นักศึกษามาชุมนุมระหว่าง 11.45 — 12.45 เพื่อให้ชุมนุมเชียร์ ประธานเชียร์ ประธานฟุตบอล และรองอธิการฝ่ายการนักศึกษาได้ชี้แจงให้ฟัง เขาก็ลงข่าวอย่างนี้ “เมื่อวันที่ 23 นี้ ดร. ป่วย ได้สั่งให้นักศึกษาทุกคนหยุดเรียนเข้าประชุมที่หอประชุมใหญ่ระหว่าง 11 — 12 นาฬิกา เพื่อทำการชี้แจงว่าในวันแข่งขันฟุตบอลประเพณี จะไม่มีการแปรอักษรเป็นรูปบุคคลทั้ง 2 คือ เช กับ เหมมา ดังกล่าว ซึ่งนักศึกษาส่วนใหญ่

ที่รับคำ” ผมก็กลับมาในกรุงเทพ ในวันอังคารที่ 27 มาทำ
งานปกติ วันอังคารที่ 27 หนังสือพิมพ์สยามรัฐจับเอาข่าว
หนังสือพิมพ์สยามมิตรแล้วก็ลงข่าว “ป่วยบิन्हีข่าวปลุก
ระคม เคน ขบวน ปลด รัฐบาล รักษาการณ์ ตง คนเป็น
นายก” Quote จากหนังสือพิมพ์สยามมิตรแล้วก็เดิมว่า “ยัง
สงกะสัย บิन्हีหรือบิन्हีไปตงหลักกันแน่ครั้บ” ลงชื่อ
ว่า ตันเหิม ต่อมาก็มีหนังสือพิมพ์ประชาชาติลงข่าวว่ามีรัฐมนตรี
บางท่านพูดอย่างเดียวกับหนังสือพิมพ์สยามมิตรพูด และ
รัฐมนตรีนั้น ก็มีหน้าที่ที่จะรักษา ความปลอดภัย ความสงบแก่
ประเทศชาติ ก็ Quote เอาสยามมิตร เรื่องนี้จึงเป็นที่หนัก
ใจว่ามูลแห่งความจริงมันไม่มี ผู้ใหญ่สามารถที่จะเชื่อหรือไม่
เชื่อหรืออกแต่แกลิ่ง Quote อย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ อันตราย
แก่ประเทศชาติมันจะเกิดขึ้นนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหนังสือพิมพ์
ทั้งหลายที่ลงข่าว อาจารย์ ข้าราชการ นักศึกษาบางคนก็
ได้อ่าน บางคนก็ไม่ได้อ่านใบปลิวก็มี หนังสือพิมพ์ก็มี
วิฤกกระจายเสียงก็นำเอาไปถ่ายทอด ผมจึงว่าถ้าหากเรื่อง
ที่เกิดความเข้าใจผิดกันเช่นนี้ ถ้าเราไม่ซักซ้อมกันว่าอะไรเป็น
ความจริงเดี่ยวจะเกิดความเข้าใจผิดกันใหญ่ แล้วจะทำให้งาน
ที่เรากำลังจะทำอยู่นี้ คืองานสนับสนุนให้วิชาการของเราเป็น

เลิศขึ้น ความสมานฉันท์ในการที่เราจะอยู่ร่วมกันในธรรม-
ศาสตร์ก็จะเกิดความยากลำบากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้ ผมจึงเชิญ
ท่านทั้งหลายมาชี้แจง แต่ก่อนที่จะจบในตอนนั้นที่ชี้แจงไป
ผมอยากจะให้ทราบอีกอันหนึ่งว่า ในวันที่ 26 มกราคม เช่น
เดียวกัน ก็มีแถลงการณ์อีกฉบับหนึ่งชื่อ “ขบวนการปราบ
มนุษย์ทรพี” ออก ดังนั้นก็ภัยประเทศไทยกำลังถูกคอมมิวนิสต์
คุกคามมาก ปัจจุบันพรรคคอมมิวนิสต์ได้แทรกซึมไปในพรรค
การเมืองซ้ายจัดที่จำชื่อแน่ ๆ คือ พรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย การตั้งตัวบุคคลก็อ้างคนมาฟรี ๆ ว่า คือ อ้างง่าย เขียน
ง่าย ก็มีนายวิรัช นายก้องเกียรติ นายบุญสนอง นายพินิจ
นายพิจารณ์ นายประเดิม นางสาวลักษณิรายา นายอุดร
ทองน้อย นายประยงค์ มุลสาร นายทองใบ ทองเป่า
นายคำสิงห์ สีนอก คนที่พวกเรารู้จักก็มี นายทวี หมั่นนิกร
นายไรร่นาน อรุณรังษี ในหน้า 2 บอกว่า “การแทรกซึม
ทางพรรคการเมืองนั้น พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยได้แทรกทางตัวบุคคล โดยเฉพาะ เช่น 1 ผ่าน
คน แห้ง และสมุนรับใช้คนแห้ง อังปวยัญบัญชาการ
ทางค่านธรรมศาสตร์ คุมพรรคพลังธรรม ยุงทอง และ
สาขาพรรคพลังใหม่ ซึ่งเป็นแนวร่วมชั้นสูงของพรรค

คอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เป็น ประธานชมรม
เสรีธรรม วางแผนบ่อนทำลายของชาติอีกด้วย อัง
จอห์น ลูกชายคนโตสอนที่มหิดล บัญชาการทางค้ำ
มหิดลคุมพรรคแนวร่วมมหิดลและสาขา ลูกชายอีกคน
ชื่อไมตรีสอนอยู่ที่จุฬา ฯ อังไมตรีบัญชาการทางค้ำ
จุฬา ฯ คุมพรรคจุฬาประชาชนและสาขา โดยมีแล้ว
เกรียงกมลเป็นตัวเข้ค้อออกหน้า นายเสน่ห์ จามริก
ทาสผู้ขี้สตัยของอังปวยผู้เฒ่า” ต่อไปเกี่ยวกับเรื่องจิตร
ภูมิศักดิ์ ผมไม่อยากจะพูด นายแพทย์กระแสร้ ชนะวงศ์ นายธวัช
มกรพงศ์ นายผสม เพชรจรัส อาจารย์เกษตร นายขุนทอง
อินทรไพ ซึ่งผมไม่รู้จัก แต่เข้าใจว่าเป็นอาจารย์เกษตรและ
นายสมภาค สืบสกุล ในเวลานี้เขากำลังเตรียมตัวเลือกตั้งกัน
อยู่ เราก็รู้หรือกว่ามันต้องมีการสาดโคลนกันอยู่มาก เท่าที่ดู
ก็รู้สึกบางพรรคที่มีชื่อเสียงดีหน่อยเขาก็พยายามที่จะ จุด ให้มี
ชื่อเสียงเลวลง สำหรับผม อาจารย์เสน่ห์ สำหรับหลายคน
ที่กล่าวมานี้ ทุกคนก็คงรู้แล้วผมได้กล่าวมาหลายครั้งว่า ถ้า
หากรัฐธรรมนูญเปิดช่องให้สมัครรับเลือกตั้งเป็น สส. โดยไม่
ต้องสังกัดพรรคผมจะพิจารณาการสังกัด ในตอนนั้นพูดเมื่อ
ตอนที่ยังไม่ได้เป็นอธิการบดี รัฐธรรมนูญก็ไม่ได้เปิดช่อง

เพราะฉะนั้นผมก็ไม่ได้สมัครและการที่เป็นอธิการบดีในมหา-
วิทยาลัยธรรมศาสตร์นี้ก็เลยคิดว่า ถ้างานมันไม่เสร็จที่ใน
ธรรมศาสตร์นี้เราจะปลีกตัวไปทำอย่างอื่นนั้นไม่ได้ ก็เลยไม่
ได้สมัครถึงในเวลานี้ก็ไม่ได้คิดเลยว่าจะสมัครรับเลือกตั้ง ผม
พูดแทนอาจารย์เสนอห์ ได้เลยว่า ก็ไม่ได้คิดที่จะสมัครรับเลือก
ตั้งแต่ประการใด แต่ก็ถูกจุดเข้าไปสาดโคลน ในประเทศไทย
เราขณะนี้ น่าจะคิดว่ามันไม่มีสัจธรรมเสียแล้วหรือ น่าจะ
คิดว่ามีใครบ้างที่พูดจริง น่าจะคิดว่าหนังสือพิมพ์รับผิดชอบ
มากพอสมควรหรือไม่ คือ เมื่อไปได้ข่าวจากใครมาได้สอบ
สวนเห็นมีหลักฐานจริงหรือไม่ หรือว่ามีเจตนาที่จะไปร่วมใน
วงการสาดโคลนกับเขา เหล่านี้เป็นเรื่องที่เราน่าจะคิดเพราะ
รู้สึกว่าจะดู ๆ ไปแล้ว คำตอบก็จะไม่เป็นที่น่าชื่นใจ แต่
อย่างไรก็ตามเราก็น่าจะมั่นคงของเราต่อไป สำหรับตัวผมเอง
ไม่ทราบว่ามีใครได้เคยอ่านคำให้สัมภาษณ์ของผมตั้งแต่วันที่ 14
ตุลา จนกระทั่งถึงทุกวันนี้ก็ได้ยืนยันอยู่เสมอว่าไม่ประสงค์
จะได้ตำแหน่งการเมืองไม่ว่าอะไร นอกจากสภาผู้แทนราษฎร
ถ้าหากว่าเป็น สส. ได้โดยไม่ต้องเข้าพรรค ตำแหน่งนายก-
รัฐมนตรี ตำแหน่งรัฐมนตรีต่าง ๆ ผมไม่ต้องการทั้งนั้น ใน
เบื้องปลายแห่งชีวิตการทำงานนี้อยากจะให้เห็น ประชาธิปไตย

เสรีภาพยื่นยงอยู่ นี่ถ้าไปอ่านเรื่องที่ผมไปอภิปรายในสภาคดี
หรือทำให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ หรือแม้แต่เขียนกิตติก็จะเห็น
ได้ว่าผมพูดคำหนึ่งแล้วไม่มีกลับคำ และนิสัยของผมตั้งแต่แรก
เริ่มทำงานรับราชการที่กระทรวงการคลังเป็นผู้ว่าการธนาคาร
ชาติ เป็นผู้อำนวยความสะดวกสำนักงาน ประมาณ ผมคิดว่าผมไม่เคย
โกหกใคร ไม่เคยกล่าวคำเท็จอย่างใดอย่างหนึ่ง เพราะฉะนั้น
ก็น่าที่คนทั้งหลายจะให้ honour กันบ้างในเรื่องนี้ แต่นั่นก็
เป็นเรื่องเกี่ยวกับตัวผมมากเกินไป อยากจะเรียนถามนักศึกษา
อาจารย์ ข้าราชการทั้งหลายว่าเคยดูประวัติการทำงานของผม
ตลอดมาจนถึงวันนี้ เคยอ่านหนังสือที่ผมเขียนไว้บ้างไหม แล้ว
มีอะไรในหนังสือหรือในประวัติเหล่านั้นที่สื่อให้เห็นว่าผมเป็น
คอมมิวนิสต์ มีอาจารย์บางคนบอกว่าอย่างนี้สังคมนิยมเขาก็ไม่
เอา บอกว่า ดร. ป่วย เป็นเสรีนิยมมากกว่า ถ้าหากว่ายังข้องใจ
ในเรื่องอะไรต่าง ๆ ก็ไปดูที่ผมทำไว้ที่มันสื่อเจตนาจริงๆ แล้วไป
ดูที่ผมเขียนเอาไว้เรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องที่น่าจะคิดผมได้พูดว่าผม
อยากจะอยู่ในธรรมศาสตร์เพื่อทำงานให้เสรีอันนี้ก็เพื่อความ
จริง งานปฏิรูปธรรมศาสตร์ โครงสร้างต่างๆ ขั้นตอนที่จะมีกัน
การที่เราจะขยายสถานที่ออกไปอีกแห่งนั้นผมก็คิดว่าเป็น หน้า
ที่ของผมในฐานะที่เป็นอธิการบดีน่าจะทำได้ตลอด ไม่ว่าจะไป

ทำอะไรต่าง ๆ ไม่ว่าจะออกไปเป็น ส.ส. เป็นนายก ผมก็คิดว่าที่ผมทำงานอยู่ในธรรมศาสตร์ได้รับความร่วมมือจากเพื่อนฝูง อาจารย์ และข้าราชการและนักศึกษาทั้งหลายสนับสนุนได้ ถ้าผมทิ้งไปในตอนนี้ถึงแม้ว่าจะมีคู่แข่งใหญ่คู่แข่งไม่ได้มีคู่แข่งใหญ่เลยที่จะเป็นนายกรัฐมนตรี พวกอาจารย์ ข้าราชการ ข้าราชการและนักศึกษาที่เขาเคยช่วยเขาจะนึกว่าอย่างไร หนีไปพึ่งตัวเองเสียมากกว่า หมายความว่าช่วยตัวเองเสียมากกว่า ไหนก็พูดกันในหมู่สถาบันเดียวกันแล้วผมก็อยากจะพูดในสิ่งที่ผมไม่เคยพูด นอกจากได้เคยพูดเมื่อมีการประชุมสภามหาวิทยาลัยเมื่อเช้า คือเมื่อ 2 เดือนก่อนนี้มีข้อเสนอมาจากอธิบดีกรมทรัพย์สินทางพาณิชย์ และมีข้อเสนอมาจากสมาคมเหมืองแร่แห่งประเทศไทยฝรั่ง ว่า เวลานี้ประธานคณะมนตรีตบукที่ทำงานอยู่ที่ลอนดอน International Tin Council เขากำลังเลือกกันใหม่ ถ้าผมสนใจและความจริงเขาก็อยากให้ผมไปสมัคร ผมก็บอกกับเขาโดยไม่รับรองว่าตำแหน่งนี้ผมชอบเพราะว่าผมเล่าเรียนมากับเรื่องตบукทำงานก็อยู่ในมนตรีตบுகมาครั้งหนึ่ง แล้วก็งานนี้เงินก็เยอะ ๆ กว่าอธิการบดีแน่ ๆ แต่ผมคิดว่าเงินไม่สำคัญ อยู่ที่ลอนดอนเมี่ยผมก็อยากอยู่ลอนดอนสบายกว่าเพื่อน แต่ผมก็บอกกับเขารออีก 2 ปีได้ไหม ถ้ารอได้ให้งานผมเสร็จ

ที่ธรรมศาสตร์เสียก่อนแล้วจึงจะรับ เข้าใจว่าเขาคงจะรอไม่ได้ แต่นั่นแหละที่อยากจะทำงานที่ธรรมศาสตร์นี้ไม่ใช่เพราะเหตุว่ามีเชื้อใยกับธรรมศาสตร์อย่างเดียวกันมันค้างอยู่ต้องทำให้เสร็จ งานที่ค้างไม่ใช่งานบงการนักศึกษา ตามนักศึกษาดูผมเคยบงการไหม มีแต่คอยตั้ง ๆ ห้าม ๆ อยู่เสมอ อมธ. ชุติเก่า อยากจะเอาไทยการ์ดเข้ามาประท้วงใน มธ. ผมก็บอกกับเขาว่าคุณไม่ได้เสนอผมแล้วก็ให้กลับไป แล้วก็จริงถ้าเอาเข้ามาในธรรมศาสตร์เหตุการณ์มันก็จะยุ่งมากกว่าที่เป็นอยู่แล้ว นี้ผมไม่ได้พูดแก้ตัวแต่พูดข้อเท็จจริงให้ฟังเพื่อจะวินิจฉัยให้ถูกต้อง มีอีกข้อหนึ่งที่ผมอยากจะเสนอให้คิดดู คือ รัฐธรรมนูญปัจจุบันนี้ไม่ดีนัก แต่ว่ามีเรื่องดีอยู่มาก ๆ ผมเองก็เป็นคนหนึ่งที่ได้ร่วมในการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมานี้ มีอย่างหรือที่อยู่ดี ๆ นักศึกษาจะเดินไปแล้วก็ปลดนายกปัจจุบันนี้ก็เท่ากับไปฉีกรัฐธรรมนูญ แล้วก็ไปแต่งตั้งคนขึ้นมาใหม่มันเป็นไปได้สิ่งที่ผมทำด้วยมือแล้วลบด้วยเท้าทำไม่ได้แน่ ๆ อยากรู้ก็ต้องช่วยกันป้องกันรัฐธรรมนูญนี้แต่แก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเห็นด้วย แต่จะให้ระบบการปกครองด้วยรัฐธรรมนูญ ด้วยรัฐสภาเปลี่ยนไปนั้นไม่เห็นชอบด้วยเลยไม่ว่าจะเป็นเผด็จการฝ่ายซ้ายหรือขวา ถ้าไปอ่านจดหมายนายเข้มของผมแล้วก็จะ

เห็นได้ว่าต้องการเสรีภาพ ระบบการปกครองของประเทศ
คอมมิวนิสต์ให้เสรีภาพในทางเศรษฐกิจก็จริง แต่ไม่ให้เสรี
ภาพทางการเมือง เพราะฉะนั้น จะเป็นฟาสซิสต์หรือคอมมิว
นิสต์ก็เป็นการก้าวจัดเสรีภาพนั้น ๆ ผมต้องขอยืนหยัดในข้อนี้
ว่าให้รักษาเสรีภาพให้ตลอดไป ถึงแม้จะมีความยุ่งยาก สภา
ผู้แทนราษฎรจะมีสมาชิกที่เลวที่ทำความปั่นป่วนยุ่งยากให้แก่
เรา ผมก็คิดว่ายังเป็นลักษณะการปกครองที่เลวร้ายกว่าอย่าง
อื่น ผมอยากจะฝากกับนักศึกษาที่ยังเป็นหนุ่ม ๆ สาว ๆ ใน
ขณะนี้จงตระหนักถึงเรื่องภัยที่จะเกิดจากการคุกคามเสรีภาพ
และระบอบประชาธิปไตย ขอให้พยายามรักษาเรื่องนี้ เพราะ
ว่าเป็นอันเดียวที่จะทำให้เกิดเสรีภาพในทางเศรษฐกิจ ความ
ยุติธรรมในสังคมได้ ถ้าขาดเสรีภาพแล้วความยุติธรรมในสัง
คมหรือการกระจายอำนาจผมว่าจะสลายไป

สรุป ความที่ผมกล่าวมานี้ก็คือว่า เมื่อมีใบปลิวกล่าวหาหนังสือ
สื่อพิมพ์กล่าวหาอย่างนี้ จุดยืนของผมอย่างที่แท้จริงคืออะไรไม่
ต้องการตำแหน่งรัฐมนตรี หรือแม้แต่ ส.ส. ก็ไม่ต้องการแล้ว
ถึงแม้จะแก้รัฐธรรมนูญให้สมัครผู้แทนได้โดยไม่สังกัดพรรค
ในระหว่างที่เป็น อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ยังต้อง
ทำงาน เมื่อรับเข้าทำงานแล้วต้องทำให้ตลอดรอดฝั่งไปจะไม่

เปลี่ยนอาชีพจนกว่าจะถูกไล่ออก นักศึกษาและอาจารย์คงจะพิจารณาได้ว่าผมเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ แต่การที่จะพิจารณานั้นนอกจากที่พูดให้ฟังแล้วน่าจะหาหลักฐานในเรื่องประวัติการทำงานและหนังสือที่เขียนแล้วก็ดูว่าอายคนนี้โกหกในชีวิตซักกี่หนหรือโกหกทุกวัน แล้วก็พิจารณาเอาเองว่าจริงหรือเท็จแค่ไหน ข้อกล่าวหาที่ว่าบงการนักศึกษาไม่ต้องพูดกับนักศึกษาหรอก นักศึกษารู้เองว่าบงการหรือไม่ แล้วใครจะไปบงการนักศึกษา พวกคุณใคร ๆ ก็รู้ว่าบงการไม่ได้หรอก บงการยาก เรื่องของลูกชายผมผมไม่จำเป็นต้องกล่าว แต่น่าเสียดายที่การสาดโคลนนี้อัปเปื้อนไปหมดจนกระทั่งคนที่ตั้งใจทำงานในระดับหนุ่ม ๆ สาว ๆ ในระดับกลางคนก็ดี อายผมมันเกือบเสร็จไปแล้ว ชีวิตการทำงานไม่นับ อายคนที่หนุ่ม ๆ สาว ๆ ตั้งใจจะทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติก็ถูกสาดโคลนไปในทำนองนี้ พวกนักศึกษาที่ไปอยู่ในชนบทไม่ว่าเดี๋ยวนี้ใครจะทำงานพัฒนาชนบทกลายเป็นคอมมิวนิสต์ ในโครงการศูนย์บัณฑิตอาสาสมัครเราก็เคยประสบ ในโครงการแม่กลองเราก็เคยประสบปัญหาเหล่านี้ มันไม่น่าจะเกิดขึ้นนี้เป็นเรื่องที่หนึ่ง

เรื่องที่ ๒ ที่ผมจะพูดถึงเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของผมว่าทำไมจึงได้ไปเมืองนอกบ่อย ๆ เมื่อก่อนที่ผมจะรับเป็นอธิการ

บัดนี้ ผมได้เป็นกรรมการในโครงการระหว่างประเทศหลาย
ประเทศหลายอย่าง เป็นกรรมการ Trustees ใน Asian
Institute of Technology ซึ่งอยู่ที่รังสิต นั่นก็ไม่สำคัญใน
การที่จะไปเมืองนอก เป็นกรรมการใน Asian Institute of
Management ซึ่งอยู่ที่ฟิลิปปินส์ มนิลา และก็เป็นที่กรรมการ
Trustees ของ International Council for Educational
Development อันนี้ AIM เป็นสถาบันการศึกษาชั้นสองสอนผู้
บริหาร อบรมผู้บริหารให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ส่วน ICED
นั้นก็เป็นที่สถาบันที่ศึกษาเรื่องต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยและของ
การศึกษาชั้นมัธยมเพื่อที่จะได้นำไปปรับปรุง สำหรับ AIM
อาจารย์ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และคณะพาณิชย์ ๆ ก็ได้
เคยไปรับการอบรมมา ผมก็คิดว่าถ้าหากผมเป็น Trustees
อยู่นั้น ผมจะได้เป็นสื่อกลางระหว่างมหาวิทยาลัยธรรม-
ศาสตร์กับสถาบันนี้ก็เลยรับตำแหน่งนี้ต่อมาแต่สำหรับ AIM
นี้ผมได้ให้ Notice ไว้แล้วว่าเนื่องจากผมมีการประชุมมากมาย
นักในต่างประเทศและงานของอธิการบดีก็มีอยู่ เพราะฉะนั้น
ใครจะให้เขาหาคนแทนและถ้าได้คนแทนมาจาก มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ก็จะดี แต่เราจะไปพูดกับเขาอย่างนั้นไม่ได้ ก็
ต้องให้เขาเลือกเอาเองสำหรับ ICED เป็นวงการเกี่ยวกับนัก

การศึกษาที่สำคัญ ๆ ทั่วโลก ถ้าตราบใดผมยังเป็นอธิบดีมหา
วิทยาลัยธรรมศาสตร์ และผมมองออกไปข้างนอกเพื่อที่จะดูว่า
ต่างประเทศเขาทำอย่างไร และการปฏิรูปการศึกษาเขาทำกัน
อย่างไร ตราบใดที่ผมคิดว่าผมจะทำประโยชน์ให้ได้ ผมก็ยัง
ควรที่จะเป็น Trustee ของเขาอยู่ เมื่อก่อนผมจะเป็นอธิการ-
บดี เมื่อเป็นอธิการบดีแล้วก็มีองค์การองค์หนึ่งซึ่งเราสมัคร
เป็นสมาชิกกับเขาในนามของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็คือ
International Association of Universities คือ สมาคม
ระหว่างประเทศของมหาวิทยาลัยซึ่งมีการประชุม 5 ปี ต่อ 1
ครั้ง คราวที่แล้วก็ประชุมในเดือนสิงหาคม ในมอสโคว์ ใน
ตอนที่เกิดเรื่องอันนี้ก็คิดว่าน่าจะไปประชุมกับเขา เมื่อเร็ว ๆ
นี้ก็มึ่เรื่อง 2 เรื่อง ที่เขาชวนให้ผมไปประชุมกับเขาและเป็น
Trustee เรื่องที่หนึ่งซึ่งผมจะไปคั้นนี้ก็คือ International
Food Policy Research Institute คือ สถาบันวิจัยระ
หว่างประเทศว่าด้วยเรื่องอาหาร สถาบันนี้เพื่อนฝูงชักจูงให้
เป็น Trustee ผมก็ขังใจดู ผลสุดท้ายก็รับเขา เพราะเหตุ
ใด เพราะเหตุว่าเป็นโอกาสที่อาจารย์หนุ่ม ๆ สาว ๆ ใน
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จะได้ไปทำวิจัยกับเขา เพราะเหตุว่า
เขามีนโยบายที่จะจ้างอาจารย์ไป 2 ปี 3 ปี บ้าง โดยไม่ขาด

จากตำแหน่งอาจารย์ไป แล้วก็กลับมา อีกอันหนึ่งก็คือ East West Centre ที่ฮาวาย เขาเปลี่ยนกฎบัตรของเขาใหม่เปิดโอกาสให้มีกรรมการสภามหาวิทยาลัยของเขาเป็นอาจารย์ที่ไม่ใช่เป็นคนอเมริกัน 5 คน ผมเองก็รู้สึกว่างานมันมาก ที่แรกไม่อยากจะรับเขาก็บ้ายเบี่ยงอยู่แต่ผลสุดท้ายก็มานึกว่าก็จะเป็นประโยชน์ เพราะเหตุว่าอาจารย์ของเราที่ไปฝึกกับ East West Centre ก็เยอะแยะ แล้วอีกประการหนึ่งการที่จะมีความสัมพันธ์กับ East West Centre กับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็จะได้ง่ายขึ้น ผมพยายามคิดถึงเรื่องธรรมศาสตร์มากที่สุด นักศึกษาบางคนอาจจะไม่รู้ว่ East West Centre เป็นอย่างไร เดิมทีเดียวก็เชื่อมอยู่กับมหาวิทยาลัยฮาวาย แต่เดี๋ยวนี ก็ได้แยกออกมาแล้ว แล้ว EWC นี้ได้รับเงินอุดหนุนจากกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา คนที่เขาเชิญมาเป็น Trustee ของเขาที่ไม่ใช่คนต่างประเทศก็มี นายกรัฐมนตรีมอง ปาบัว นิกินี มีอธิการบดีของมหาวิทยาลัยฟิลิปปินส์, มีอธิการบดีของมหาวิทยาลัยจาฮาวาลเนรุห์ ในอินเดียและคนอื่นอีก ผลสุดท้ายผมก็รับเขาซึ่งจะไปประชุมในเดือน ความจริงประชุมกันแล้วในเดือนนี้แต่ผมก็ไม่ได้ไป แล้วก็บอกเขาไว้แล้วว่าถ้าผมไม่ ไปได้เป็นบางครั้งก็ดี ผมก็

เลยรับเขาแล้วก็พวกอเมริกัน, สถานทูตอเมริกันเขียนมาแสดงความยินดี ใน honour อันนี้ ซึ่งความจริงก็ไม่สำคัญเท่าไร เป็นที่น่าสังเกตอยู่ว่า กระทรวงการต่างประเทศของอเมริกา ในการที่จะมาตั้งหัวหน้าคอมมิวนิสต์ ของประเทศไทยเป็น Trustee ใน East West Centre ก็เท่ากับว่ามีตาเสียเปล่าหาไม่มี เรื่องที่ผมไปอังกฤษก็มีเรื่องส่วนตัวอยู่ คือเมียผมอยู่อังกฤษแต่ไปอังกฤษที่ไรก็พยายามพบกับมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ให้เขารับอาจารย์ของเราไปวิจัยที่มหาวิทยาลัยเขา ส่งอาจารย์ของเขามาที่นี่ ได้ ไปพูดที่มหาวิทยาลัยลอนดอน, เคมบริดจ์, เบอร์มิงแฮม ฯลฯ ก็คงจะไม่มีปัญหา นอกจากนั้นยังไปพบกับ British Council ว่าการที่จะส่งอาจารย์ไปแลกเปลี่ยนกันนี้อาจต้องจ่ายเงิน เพราะฉะนั้นก็จำเป็นที่จะต้องมีเงิน British Council จะให้เงินได้ไหม เขาก็ไม่ปฏิเสธ แต่ว่าเราจะต้องทำเรื่องเสนอไปเป็นเรื่องเป็นราว ในคราวต่อไปจะไปพบกับ Ministry of Oversea Development เพื่อว่าถ้าหากเราได้เงินมาจากเขาช่วยเหลือมาสร้างมหาวิทยาลัยของเราที่รังสิตก็จะได้เป็นประโยชน์ และก็จะได้ไปพูด U.N. University ไปพูดที่ญี่ปุ่น, ที่อเมริกา เรื่องเหล่านี้พูดไปแล้วมันก็ไม่จบ แต่ว่าการไปต่างประเทศแต่ละครั้งก็พยายามทำงานของธรรมศาสตร์แต่ละครั้ง แต่ที่นี้

อธิการบดีมีหน้าที่ในเรื่องธรรมศาสตร์จริงแล้ว ก็ควรจะอุทิศให้แก่วรรณศาสตร์ที่กรุงเทพฯ จริง แต่วิธีทำงานของผมเป็นแบบนี้ เป็นแบบที่ว่าถ้าหากว่าผมไปต่างประเทศเมื่อครั้งผมเป็นผู้ว่าการธนาคารชาติอยู่ ก็รองผู้ว่าฯ อยู่โยงแล้วก็ทำงานด้วยความรับผิดชอบด้วยความไว้วางใจของผม 100% ที่ในธรรมศาสตร์ก็มีรองอธิการบดี 4 คน ซึ่งผมให้ความไว้วางใจ 100% ทั้ง 4 คน เพราะฉะนั้นจะไม่ให้ผมออกไปหากินข้างนอกบ้างหรือ เพื่อที่จะได้ทำเรื่องให้ธรรมศาสตร์นี้ โลกนี้มันแคบลงไป ก็ต้องทำงานเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ กลับมาเชื่อมเรื่องกับเรื่องแรก ที่ผมพูดเมื่อกี้ วิสัยของคนที่เป็นประชุมในองค์การต่างประเทศก็ดีหรือไปประชุมประจำปีในองค์การอะไรก็ดี เขากำหนดกัน 3 เดือน 4 เดือนล่วงหน้า อ้ายที่ว่า ดร. ป๋วย บินกระแทนหันไปสิงคโปร์มีหลักฐานให้เห็นได้ชัดทีเดียวว่า ผมนัดกันไว้ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนว่าจะไปในเดือนมกราคม ที่พูดกันสำหรับที่จะไปเดือนนี้ก็ว่าไว้ตั้งแต่เดือนกรกฎาคมปีกลายด้วยซ้ำ

เรื่องที่ ๓ ผมอยากให้นักศึกษา อมธ. ฟังแล้วก็เอาไปคิด เมื่อวันอาทิตย์ที่แล้วมาเด็กถนนพระอาทิตย์มาพบกับเด็กถนนพระจันทร์ที่สนามฟุตบอลธรรมศาสตร์ เล่นหัวกันก็เกิดควักปืนยิง

กัน เมื่อวันจันทร์ก็มีเรื่องระเบิดแต่จับตัวคนไม่ได้ สันนิษฐานว่าคงจะระเบิดขวางลงมาจากที่สูงเข้าใจว่าจะเป็นห้องสมุด เมื่อวันพุธก็มีระเบิดอีกหนหนึ่งคราวนี้อาจารย์เสน่ห์, ยามนักศึกษาหลายคนที่ไวพอใช้ขึ้นไปจับผู้ต้องสงสัยได้ เพราะเหตุที่ผู้สงสัยมีอาภักิริยาผิดปกติ พุดผิดปกติ ใส่เสื้อธรรมศาสตร์ แต่ไม่ใช่ นักศึกษาธรรมศาสตร์ ไม่มีบัตรประจำตัวเป็นนักเรียน พาณิชยการธนบุรี ก็เลยไปแจ้งความกับตำรวจและให้ตำรวจสอบสวนมีหลักฐานมีพยานเป็นนักศึกษา 2—3 คน เรื่องเหล่านี้จึงทำให้ผมนึกว่า เดียวนี้มันไม่ใช่เรื่องที่สาดโคลนกันเสียแล้ว อาจจะเป็นเรื่องที่จะมาก่อความรุนแรงขึ้นทุกทีๆ ทำให้วุ่นวาย อาจจะเป็นเรื่องที่ว่าเราเสรีจนเกินไปนักปล่อยให้ใครๆ เข้ามาเล่นฟุตบอล ตะกร้อฯ แล้วก็เมื่อวันก่อนนี้หนังสือพิมพ์มหาวิทยาลัย หน้าแรก ก็โตะของคณะพาณิชยบัญชีดำเนินไปหยุดที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง และเมื่อเร็วๆ นี้คณะเศรษฐศาสตร์ก็มีของมีค่าถูกลักขโมยไปเป็นจำนวนมาก เรื่องอย่างนี้ในการที่ผมเป็นอธิการบดีรับผิดชอบรู้สึกไม่สบายใจเป็นอย่างยิ่ง สาเหตุอาจจะมาต่างๆ กัน แต่ว่าข้อแก้มีอยู่ข้อเดียว คือต้องพยายามป้องกันและแก้ไขเรื่องความปลอดภัยภายในมหาวิทยาลัยนี้ ในไม่ช้าจะมีการแต่งตั้งผู้ที่จะต้องพิจารณาเรื่องนี้

ว่าสมควร จะทำอะไร ที่จะ ทำให้มีการป้องกัน ความเสียหาย
ทางชีวิตร่างกายและทรัพย์สิน ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
เราปล่อยอย่างนี้ไม่ได้ นับวันจะรุนแรงยิ่งขึ้น สิ่งที่ต้องกันไม่
ได้ก็ต้องกันไม่ได้ แต่ว่าเราจะต้องพยายามป้องกันให้มากที่สุด
เท่าที่จะทำได้ ในการนี้อาจจะต้องมีมาตรการบางอย่างซึ่งนัก
ศึกษาอาจจะไม่ชอบ ถ้าไม่ชอบบอกมาว่าทำไมถึงไม่ชอบ ถ้าไม่
ชอบมาว่ากันจะทำอย่างไรให้การรักษาความปลอดภัยมั่นคงพอ
สมควร จะทำอะไรเราจะมีการพิจารณากันอย่างรอบคอบ
ส่วนเรื่องการขออนุญาตที่จะอยู่ในมหาวิทยาลัยในยามวิกาล
ภายหลัง 22.30 น. นั้น เราก็พูดกันมากแล้ว และผมก็คิดว่าพอ
ผมกลับจากเมืองนอกผมจะพยายามดูอีกครั้งหนึ่ง แต่ว่าในเวลา
กลางวันเราจะทำอะไร ของหาย ระเบิดมันระเบิด ปืนมันลั่น
ในเวลากลางวันด้วย เราจะต้องทำอะไรกันอันนี้ ขอความ
ร่วมมือจากอาจารย์ นักศึกษาจาก อมร. จากสถานศึกษา
และข้าราชการตุรการให้ร่วมมือกันคิดว่าเราจะทำอะไร ที่จะ
แก้ไข้ปัญหาเรื่องนี้ ไปได้ ผมพูดมามากแล้วถ้าหากนักศึกษา
ท่านใดหรือ อมร. หรืออาจารย์ มีข้อซักถามอะไรเกี่ยวกับที่ผม
ว่ามาเมื่อนี้ยังไม่แจ่มแจ้งเราก็พอมีเวลาชี้แจงกันไปต่อ

อาจารย์ ท่านอธิการบดี ผมอยากจะแสดงความคิดเห็นด้วยความเคารพว่า เมื่อพูดถึงสิทธิเสรีภาพแล้วเมื่อเทียบกับความเสมอภาคแล้ว สิทธิเสรีภาพจะไม่มีประโยชน์เพราะยังไม่มีเสมอภาค สำหรับเรื่องที่ผมจะพูดผมขออนุญาต ที่เราจะต้องการทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไปเพื่อเป็นการโต้ตอบกับสิ่งที่เกิดขึ้นผมคิดว่ามันไม่น่าแปลกใจเลย หรือสงสัยเลยในเหตุที่เกิดขึ้น เพราะว่าในอดีตมีคนเป็นจำนวนมากซึ่งต้องรับความอยุติธรรมเช่นนี้ ที่ต้องสังเวชชีวิตเพื่อความยุติธรรมอย่างนี้ แม้แต่ผู้ประกาศการก่อกบฏไม่น่าแปลกใจเลย นอกจากเราจะคิดว่าตัวเราเองนั้นสูงเกินไปกว่าที่คนอื่นจะมาแตะต้องยุ่งเกี่ยวกับ สำหรับนักศึกษาในฐานะที่ผมเป็นผู้มีหน้าที่ให้ความรู้คนหนึ่ง ไม่ว่าท่านจะเข้ามาในมหาวิทยาลัยด้วยเหตุผลใด ผมคิดว่าในสังคมปัจจุบันท่านอย่าหวังเลยว่าจะมีใครจะยับยั้งความยุติธรรมให้ท่าน นอกเหนือจากท่านจะต้องใฝ่หาเองและพยายามสร้างมันขึ้น

ดร. ป๋วย ผมจะไม่เถียงกับอาจารย์เรื่องสิทธิเสรีภาพหรือเสมอภาค แต่อยากจะชี้ให้เห็นว่าถ้าไม่มีสิทธิเสรีภาพ

มันจะไม่มีความสะดวกสำหรับเรื่องที่เกิดขึ้นนี้
ความจริงก็ไม่ได้ประหลาดใจ การที่เราเรียกประ
ชุมพวกเรานี้ก็อย่างที่ผมได้เรียนไว้แล้วว่า เพื่อที่
จะทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน ถ้าใครยังมีข้อสง
สัยว่าสิ่งที่เราได้ทำมานี้ไม่ถูกไม่ต้องก็จะได้มีข้อ
เสนอขึ้นมา ผมเห็นด้วยกับอาจารย์ที่ว่าไม่ว่าใคร ๆ
ทั้งนั้นมันก็ไม่เห็นหอกการป้ายสีนี้เป็นเรื่องจริง

อมธ. ท่านอธิการบดีที่เคารพ จากกรที่ได้รับฟังท่าน
อธิการบดีพูดถึงปัญหาต่าง ๆ ที่มหาวิทยาลัยธรรม
ศาสตร์ของเราประสบอยู่นั้น ในความเห็นของผม
ผมมีความเห็นอยู่ว่า
ข้อแรกนั้นบุคคลที่ได้พยายามออกแถลงการณ์หรือ
พยายามที่จะทำลายภาพพจน์อะไรต่าง ๆ สิ่งแรก
ที่เราพอจะสรุปได้แน่นอนว่าบุคคลเหล่านี้ไม่มีเจต
นาดีต่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ของเราอย่างแน่
นอน ซึ่งเจตนาของบุคคลเหล่านี้จะเป็นไปอย่าง
ไรนั้นผมคิดว่าเพื่อน ๆ นักศึกษาธรรมศาสตร์
หลาย ๆ ท่านตลอดท่านอาจารย์ โดยเฉพาะอย่าง
ยิ่งท่านอาจารย์ป๋วย ซึ่งเป็นอธิการบดีของเราก็คง

จะทราบดีว่าบุคคลเหล่านั้นมีเจตนาอย่างไร แต่สิ่ง
ที่ผมอยากให้เป็นเพื่อนนักศึกษาทุกท่านได้มาร่วมกัน
พิจารณาและอภิปรายในวันนี้ หรือจะเป็นวันต่อ ๆ
ไปก็ได้ นั่นก็คือว่าเราในฐานะที่เป็นลูกธรรมศา-
สตร์คนหนึ่งจะมีมาตรการอย่างไรในการที่จะป้อง
กันไม่ให้เกิดการกล่าวร้ายป้ายสี การสาดโคลน ตลอดจน
จนสิ่งอื่น ๆ ที่จะตามมามันจะทำให้มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์เราต้องแปดเปื้อน โดยเฉพาะอย่าง
ยิ่งท่านอธิการบดี ซึ่งเป็นเป้าหนึ่งซึ่งให้เขาโจมตีได้
อย่างง่ายดาย ผมคิดว่าเพื่อนนักศึกษาระบบศาสตร์
ส่วนใหญ่ก็เข้าใจและคิดว่าทุก ๆ คนก็คงจะทราบ
ถึงความในใจต่าง ๆ ของท่านอธิการบดีอย่างแน่
นอน และ อย่างน้อย ๆ เสียงหนึ่งของผมซึ่งผมเชื่อ
ว่าเพื่อน ๆ ธรรมศาสตร์อีกหลายคน หลายร้อย
หลายพันคนหรือที่จบไปแล้วไม่รู้กี่รุ่น เสียงเหล่านี้
ยังคงยืนหยัดที่จะอยู่เคียงข้างกับ ท่านอธิการบดี ใน
การที่จะต่อสู้เพื่อความ เป็นธรรมในสังคมอย่าง แน่
นอนครับ

สำหรับประเด็นที่มีปัญหาตามมา นั่นก็คือเรื่อง หนังสือพิมพ์
สยามินทร์ สำหรับหนังสือพิมพ์สยามินทร์นี้ผมเองในฐานะที่เป็น
รองนายก อมร. ฝ่ายเศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งมีโอกาสติด
ตามข้อมูลและข่าวสารต่าง ๆ มากกว่าคนอื่นเป็นพิเศษ ผมมีสิ่ง
หนึ่งที่อยากจะเรียนเสนอท่านอธิการบดีและเพื่อนนักศึกษาทุก
ท่าน นั่นก็คือว่า เบื้องหลังของหนังสือพิมพ์สยามินทร์ฉบับนี้
เป็นอย่างไร เบื้องหลังของหนังสือพิมพ์สยามินทร์ มีกลุ่ม
บุคคลกลุ่มหนึ่งเป็นผู้หนุนหลัง อยู่กลุ่มบุคคล กลุ่มนี้ เป็น นาย
ทหารชั้นผู้ใหญ่และมีส่วนพัวพัน และ ผลประโยชน์ต่าง ๆ ผูก
พันอยู่กับเรื่องไทยการ์ด เรื่องฐานทัพ ตลอดจนเรื่องอื่น ๆ
ในวงการทหารอย่างมากมาย บุคคลผู้นี้ผมยังไม่อยากจะเอ่ยชื่อ
ว่าเป็นใคร แต่ว่าหลาย ๆ คนที่ได้ติดตามเรื่องไทยการ์ดหรือ
เรื่องอื่น ๆ ก็แล้วแต่คงจะทราบดี ว่ามีนายทหารชั้นผู้ใหญ่อยู่
คนหนึ่ง ซึ่งเป็นเสนาธิการทางทหาร ในอดีตก็เคยเป็นผู้
บัญชาการทหารสูงสุดส่วนหน้าด้วย มีส่วนพัวพันอยู่ในหนังสือ
พิมพ์ฉบับนี้ ซึ่งแน่นอนว่าถ้าหากเขาตั้งหนังสือพิมพ์ขึ้นมา
ด้วยวัตถุประสงค์ที่จะปกป้องผลประโยชน์ของเขาแล้ว เมื่อมี
ใครไปกระทบกระทั่งผลประโยชน์ของเขาแล้ว เขาก็จะ สำแดง
ออกมาด้วยการใช้เครื่องมือเหล่านี้ ซึ่งผมคิดว่าท่านอาจารย์ป่วย
ในฐานะที่ท่านยืนหยัดในการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมมาตลอด

ตั้งแต่สมัยที่พวกผมยังไม่เกิดเสียด้วยซ้ำไป คงจะยืนหยัดอยู่ต่อไป ไม่ว่าหนังสือพิมพ์อย่างสยามีศร์จะออกมาชักร้อยก็พันฉบับก็แล้วแต่ และยังมีอีกสิ่งหนึ่งที่ผมอยากจะเรียนปรึกษากับเพื่อนนักศึกษาทุกท่าน ตลอดจนอยากจะเสนอแนะให้ผู้บริหารมหาวิทยาลัยคือเรื่องการปรับปรุงโครงสร้างมหาวิทยาลัยธรรมชาติ ในเรื่องนั้นสิ่งที่ทางฝ่ายตรงข้ามต้องการมากก็คือพยายามที่จะหยุดยั้งหรือพยายามที่จะไม่ให้มหาวิทยาลัยธรรมชาติได้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างของมหาวิทยาลัยของเรา ซึ่งในจุดนั้นนั้นทางฝ่ายโน้นเขาได้คิดอย่างแน่นอนแล้วว่า ถ้าหากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างมหาวิทยาลัยได้สำเร็จเป็นแห่งแรกเมื่อใดแล้ว นั้นหมายความว่าโครงสร้างมหาวิทยาลัยอื่น ๆ อีก 10 แห่งในประเทศไทยเรา จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นเดียวกัน ซึ่งนั้นก็หมายความว่าระบบสภามหาวิทยาลัยซึ่งได้ใช้กันมาตั้งแต่สมัยที่ทราวยังครองเมืองอยู่ก็ต้องยุติลงไป ระบบสภามหาวิทยาลัยเก่า ๆ ซึ่งทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ขึ้นมาในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ นับครั้งไม่ถ้วน ไม่ว่าจะที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น, มหิดล ที่ผ่านมาเร็ว ๆ นี้ สิ่งเหล่านี้จะต้องถูกขจัดออกไปจนหมดสิ้น ถ้าหากมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างมหาวิทยาลัยใหม่ เพราะ

ฉะนั้นในฐานะที่ผมเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์คนหนึ่งขอยืนยันกับท่านอธิการบดีว่าเราทุกคนจะต้องร่วมกันในการที่จะเปลี่ยนแปลงโครงสร้างมหาวิทยาลัย ครั้งนี้ให้สำเร็จให้จงได้ไม่ว่าจะมีใครมาขัดขวางอย่างหนึ่งอย่างใดก็แล้วแต่ ถ้าเพื่อนนักศึกษา ธรรมศาสตร์ส่วนใหญ่เห็น ด้วยขอ ความกรุณา ประบมืออีกครั้งหนึ่ง

สำหรับประเด็นสุดท้าย ที่ผมอยากจะพูดถึง นั่นก็คือ เรื่อง มาตรการที่เราจะ รักษาความปลอดภัยในมหาวิทยาลัย ของเรา ซึ่งเพื่อน ธรรมศาสตร์ถือว่า ท่านอาจารย์บาง ท่าน อาจจะ เกิด ความรู้สึกเข้าใจไปในทำนองว่ามีนักศึกษาบางกลุ่ม หรือ พวกที่ ทำกิจกรรมต่าง ๆ ไม่อยากจะให้มีมาตรการรักษาความปลอดภัย หรือไม่อยากจะให้มีการจำกัดเวลาต่าง ๆ ขึ้นมา ซึ่งประเด็นนี้ อาจจะเป็นประเด็น หนึ่งที่นักศึกษาขัดแย้งกับท่านอาจารย์ป่วย แต่ผมในฐานะที่เป็นคนทำกิจกรรมคนหนึ่งอยากจะเรียนเสนอ ให้ท่านอาจารย์ได้เข้าใจในประเด็นนี้ว่า นักศึกษาส่วนใหญ่ ที่ทำกิจกรรมไม่ได้มีเจตนาหรือต้องการที่จะขัดแย้งกับอาจารย์ ในประเด็นนี้ เพียงแต่ว่ามีบางกลุ่มที่เขาอยากจะให้ท่านอาจารย์ พิจารณาเท่านั้นเอง ซึ่งในเรื่องนี้ท่านอาจารย์ป่วยคงจะเข้าใจ ในการที่จะต้องทำกิจกรรมอะไรกันในตอนกลางคืน แต่ส่วน

ใหญ่ นักศึกษา ทั้งหมดต้อง การ ที่จะให้มีมาตรการ รักษา ความ
ปลอดภัยในมหาวิทยาลัยของเรา ไม่อยากจะมีเรื่องราวต่าง ๆ
เกิดขึ้นในมหาวิทยาลัยของเราเช่นเดียวกับ ท่านอธิการบดีและ
ท่านอาจารย์คนอื่น ๆ เพราะฉะนั้นในสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ผมคิด
ว่าเป็นสิ่งที่เรานักศึกษารวมศาสตร์ทุกคน ตลอดจนอาจารย์
ข้าราชการ หรือแม้กระทั่งศิษย์เก่าที่ได้จบไปแล้วมีสิ่งที่มีรวม
กันอยู่อย่างหนึ่งในหัวใจของเราทุกคนนั้นก็คือ การที่เราจะ
ปรับปรุงมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ของเราให้เจริญก้าวหน้า ทั้ง
นี้เพื่อที่จะได้เป็นส่วนหนึ่งในการที่จะช่วยเหลือพัฒนาประเทศ
ของเราให้เจริญก้าวหน้าต่อไป ในวันนี้สิ่งที่ผมจะฝากให้ผู้
บริหารมหาวิทยาลัยก็คือว่า “ยืนหยัดต่อสู้ นั่นคือชัยชนะ”

ดร. ป๋วย ผมรู้สึกว่บางคนอาจจะเอาเรื่องที่เราพูดกันในวันนี้
เอาไปคิด และถ้าเกิดความคิดขึ้นมา มีอะไรผม
อยากรับความคิดเห็นต่าง ๆ ตามระบบประชาธิปไตย

สุนทรพจน์ ๒๕๐๙

พ.ศ. สองพันห้าร้อยเก้า

จะบอกเล่าป่าวร้องตักลงใหญ่

มูลบทบรรพกิจสอนศิษย์ไทย

อายุชัยเก้าสิบห้ามาครบครัน

ระลึกบุญคุณอาจารย์สอนอ่านเขียน

กวีเชียวธรรมคดีมิเหหัน

อาจารย์น้อยอาจารย์ภู่ครูประพันธ์

ผมขออัญเชิญคำนำลิลลา

สารุสะจะขอไหว้

พระศรีไตรสรณา

พ่อแม่แลครูบา

เทวดาในราศี

ข้าเจ้าเฝ้าคำสัจ

ผจงจัดเป็นยานี

กาพย์กลอนอ่อนนเวท

ตมิตือย่าประมาณ

สุนทรพจน์ ในงานเลี้ยงอาหารค่ำประจำปี ของสมาคมธนาคาร
ไทย ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๙

จะร่ำคำต่อไป

พอล้อใจท่านประธาน

สมัชชาธนาคาร

มโหฬารงานวันนี้

สตรีศรีโสภ

งามสง่ากว่าเทวี

บุรุษชุดราตรี

ล้วนสูงศักดิ์ลักษณะ

สุราและอาหาร

เสพสำราญรสโอชา

กุหลาบซาบนาสา

ดนตรีเพราะเสนาะกรรณ

สนทนาวิสาสะ

ชื่นมนะหฤหรรษ์

ไมตรีมีครบครัน

ผู้รับเชิญจำเริญใจ

สมาคมเรื่องสมชื่อ

เกียรติระบือขจรไกล

เชิญมาให้ปราศรัย
ผมก็เฝ้าไคร่ช่วยงาน

จะรำคำเปรมปรีดิ์

สดุดีท่านประธาน
ชื่อดังก้องกังวาน
อุเทน เตชะไพบูลย์
ขอท่านประธานใหม่
เริ่งฤทธิ์ไกรไปเสื่อมสุขุญ
เตชะจะเพิ่มพูน
จนไพบูลย์สมนามเธอ
คิดใดให้คิดชอบ
ตามระบอบบุญเสมอ
นำไทยให้เลิศเลอ
ด้วยธนาการงานสำคัญ
กำหนดกฎระเบียบ
พรรคพร้อมเพรียบสมานฉันท์
เชื่อถือร่วมมือกัน
ดำเนินสู่ลู่ทางธรรม

จะว่าวโยคโศลกกล้า	จุลินทร์ ถ้ำขำ
	ผู้นำกสิกรไทย
ชีวิตมิตรพรากจากไป	ต่างพาอาลัย
	เกษมข้ามลายวายชนม์
มนตรีศรีพยัคฆ์ยอดคน	ญาติมิตรปวงชน
	ไทยเราเศร้าจิตอนิจจา
ท่านซื่อถือสัตย์หัตยา	เข้มแข็งแรงกล้า
	ยึดธรรมสัมมาจารี
ว่าการธนาการชาติดี	รักษาหน้าที่
	มีหุนิมิน่าพายภาร
บำรุงกรุงไทยไพศาล	สมบัติศฤงคาร
	สีท่านขัดสนจนทรัพย์
น้อมจิตเทิดธรรมค่านับ	ถึงชีวิตดับ
	เกียรติศัพท์เลื่องล้าถาวร
ขอบุญคุณเกษมอมร	สงบสุขสถาพร
	บวรปรมัตถ์ชัชวาล
จะว่าคำแปร	โลกนี้มีแน่
	ก็แต่สังสาร
เกษมม้วยมรณ	สุนทรว่าการ
	โกศมานานาน จึงท่านเปลี่ยนไป

กลับสู่เศรษฐกิจ

การค้าพาณิชย์
จ่อจิตตั้งใจ

ชาวเบ๊งค์ชาวคลัง

ต่างยังอาลัย

งานง่ายงานยาก

เพราะเคยร่วมใจ จากไปอาวรณ์
ระกำลำบาก

เบ๊งค์ดีคลังดี

ร่วมถากร่วมถอน

ขุนคลังตั้งใหม่

เพราะศรีสุนทร
เมื่อพรากจากจร อวยพรสดุดี

ดอกเตอร์เสริมมา

ใช้อื่นใช้ไกล
ศักดิ์ใหญ่ศักดิ์ศรี

หวนนึกตรึกตรา

วิชาท่านมี
นับเด่นเป็นที่ ศาสตราจารย์

ปาฐกทุกปี

เงื่อนงำธรรมดา
อนิจจาสังขาร
ต้องมีสามท่าน

ปีนี้มีแปลก

กล่าวครบจบงาน ตามแบบแบบยล
ปาฐกยกแยก

ที่สามยังอยู่

แยกไปสองคน
จะตุงทง

ก็ฟ้าก็ฝน ต่อไปใครมา

จะรู้ว่าเป็นคำถาม

ขบวนการความถูกต้อง

มุ่งจิตคิดพัฒนา

ในประเทศเขตของไทย

ประมวลดูถ้วนถี่

เล็งผลดีมีแก่ใจ

ก้าวหน้ากว่าที่ไหน

คือกรุงเทพ ฯ มหานคร

ถนนหนทางกว้าง

ดีกล้างแลสลอน

โรงหนังทั้งละคร

แห่งชาติค่าว่าหลายล้าน

กระทรวงทะบวงกรม

เด่นงามสมโตตระหง่าน

เวียงโถงทั้งโรงร้าน

ไนท์คลับหลายมีรายเรียง

โรงแรมแซมสะพาน

หลังคาตั้งหลังคาเอียง

ภักดาอาคารเคียง

อาหารพูนสมบูรณ์นัก
รถมากหลากหลายสี
ใหญ่ใหญ่ดีมีค่าหนัก
คับถนนจนคึกคัก
วิ่งหักเหียนวงเวียนโต
พญาไทใครขับได้
คงมีชัยที่มองตกาโล
เกาะแก่งแสวงทำโย
ยามมืดโถมโครมชนกัน
ตกค่าย่าสนธยา
แสงไฟฟ้าตั้งเมืองสวรรค์
ศรีอยุธยา
สว่างจ้าทั้งฟ้าดิน
ถนนอันที่ต้นดก
ปวงพสกเดินคล้ำสิ้น
ถนนใหญ่ข้ามไปหมื่น
เหม่จะม้วยด้วย “มรณคาร”
รวมความงามจารัส
สารพัดวัฒนา

รุ่งเรืองเฟื่องนครา
สุขสันต์พิบูลย์เพ็ญ
พิศดูหมู่ธนาคาร
ก็ไพศาลสมบูรณ์เด่น
อาคารตระหง่านเป็น
ศรีสง่าทุกธนาคาร
จำเริญด้วยเงินได้
มีกำไรหลายหลายล้าน
บันผลดลสำราญ
ผู้ถือหุ้นหนุนน้ำใจ
ดอกเบียเสียผู้ฝาก
แม้ยังมากหากลดไป
ฝากจบครบปีไซ้ไร
แปดเปอร์เซ็นต์แผ่นลงมา
เหลือเจ็ดเบ็ดเสร็จจ่าย
ด้วยมุ่งหมายจะพัฒนา
พันธบัตรรัฐยังกล้า
ลดดอกเบียเชียร์แบ็งค์ตาม
ดอกแพงแบ็งค์คึดอยู่

แก่ผู้กู้ ในสยาม
ลูกค้าเอกยังเซกงาม
สิบเปอร์เซ็นต์เช่นเดิมที่
ใครถามความประสงค์
เมื่อไหร่จะลงดอกเบียนี้
ถ้าไรต้องไผ่มี
แต่อย่าเพลินเกินสมควร
ธนาคารมีภารกิจ
รับชอบผิดในขบวน—
พัฒนาพาเร่งด่วน
ต้องเสริมส่งตรงต้นทุน
พ่อค้าอุตสาหกรรมกิจ
พึงแบงค์มิตรสนับสนุน
ดอกเบียเสียให้คุณ
ถ้าถูกลงคงสบาย
ผลิตผลต้นทุนลด
คิดกำหนดงานขยาย
งานดีก็คลี่คลาย
ทั่วประเทศเขตพัฒนา

ผลจะดีสะท้อน

กลับมาบ่อนท่านทั่วหน้า

เปอร์เซ็นต์เดียวเจ้าข้า

ขอขบิณฑบาตให้ชาติพลงัน

จะรำคำกลอนสุนทรอรรด

ผมกลุ่มกลัดนิตราเลยพาผัน

เกิดอาเพทเหตุวิบัติมหัศจรรย์

แผ่นดินนั้นราวแตกแยกยาววี

ที่กันเหวเปลวไฟเหมือนในนรก

ให้ตระหนกอกสั่นจนขวัญหนี

ระเบิดลั่นสนั่นดังทงปฐพี

บัดดลมีคล้ายมนุษย์ผุดขึ้นพลัน

แขนขาพอมแต่ทอองพลุกดูอัยอ้าย

ทงร่างกายม้อต้อคอกก็สั่น

มีเขางอกนอกศีรชะหน้าจกรรจ

ที่กันนั้นมิหางแต่พรางไว้

ดีมือแปะเสยะพัคตร์ทัก “ฮัลโหล”

ฉนั้นคือโลโกผู้โตใหญ่

มีเดชะกระเดื่องทั่วเมืองไทย

ครอบงำใครแล้วหลงติดสนิทเจียว
ฉันโปรดปรานท่านที่มีอำนาจ
ถึงเปรื่องปราชญ์ก็กลับไร้ไม่เจลิยว
เหมือนล้มรสเฮโรอินฝันนึกเดียว
จะต้องเที่ยวเสพซำย่าโลโก
เมื่อฉันเสาะเกาะผู้ใหญ่ในไม้ซำ
ก็บรรดาสมุนเขาเหล่าอ๊กโช
จะมัวเมาเอาอย่างต่างเงโก
หวังบรรลุสุขุกันเร็วไว
วิธีนี้ดีแน่แพร่สะพัด
แผ่ถนัดยิ่งกว่าท่าไหนไหน
พอจิตเปลี่ยเพลี่ยอ่อนผ่อนฤทัย
ฉันเรียกให้โทโซโมหันมา
อันโทโซคือตัวชั่วให้โกรธ
ใครขัดคอกก็พิโรธด้วยตณหา
ไม่พอใจใครชื่อถือสัจจา
ต้องหาว่ากล่าวร้ายป้ายสีกัน
โมหันนั้นเฉลใจให้หลงคิด

ชอบเป็นผิดจิตวิกลจนเหหัน
ไปรดสอพลอส่อเสียดเบียดเบียนกัน
เห็นสำคัญก็แต่ตนคนญาติมิตร
เราสามเกลอเลออานาจวาสนา
แล้วจะพಾಯอดชายสหายสนิท
มาครองเมืองเฟื่องแรงและแผงฤทธิ์
จะเรื่องอิสริยยศกำหนดปอง”

ในความฝันนั้นผมระทมจิต

ครุ่นแต่คิดเสียวเสวยงแรงสยอง
เห็นโลโกโห่เล่นเต้นลำพอง
เหมือนตัวโขนโยนผยองอสุรา
แล้วแหวกฟุ้งผลุงดังเหมือนซึบ
เสียงโฮกปิปโทไซก็โผล่หน้า
ออกโดดแผ่นเต้นร้องก้องพสุธา
หัวพยัคฆ์ลักษณะเป็นกระบือ
ผ่ายโมหันปล้นโลดโดดจากห้อง
เสียงมันร้องครีมีครีมีฮัมฮัมหือ

บังเกิดเสียงเพียงเพลงเปล่งบันลือ
ดังระบือกว่าชาติโตโตห้าว
อสูรสามยามใจให้กำเริบ
มันอึมเอิบร้องเต้นเล่นเสียงหลง
ต่างผาดโผนโจนทยานร่าเริง
จังหวะส่งเร้าเร่งเพลงยิ่งรัว
เกิดควันใหญ่ไฟสุ่มจากขุมนรก
ควันก็ปกเกล้าอสูรพุนท่วมหัว
พอกควันร่างจางคล้ายมารหายตัว
เห็นรัวร์วูเป็นเงา เหมมาเซ่ตุง

ผมผวาผองกอกใจสั้น

ตื่นจากฝันไม่วายกายสะดุ้ง
คั่นหวนทวนคิดจิตสร้านุ้ง
จวนใกล้รุ่งคิดได้ดีใจครัน
ท่านนายก ฯ ปีใหม่ให้โอวาท
จงตัดขาดโลกโทษและโมหัน
ทำแต่ดีมีสัจย์ชื่อถือศีลธรรม
พึงจำนรรจ์แล้วต้องทำตามจ้านง

ของคีตวิรัตน์เจ้า

เหล่าสมาชิกธนาคาร

จงประสพสุขสวัสดิ์

ลดดอกเบี้ยเถิดเจ้า

เชิญ หญิงชายเหล่าผู้

เชิญ ท่านร่วมปณิธาน

เชิญ ดมเพื่อเหล่าธนาคาร

เชิญ ดมอวยพรแล้ว

บันดาล

ทั่วหน้า

อิศสระ ภาพเขย

จูงได้ ทำจริง

มาตรฐาน แขนง

จิตแผ้ว

เจริญยิ่ง ยิ่งแฮ

จูงได้ทำดี

ผู้หญิงในชีวิตของผม-แม่

1 ยายกับตา

แม่ผมชื่อเซาะเซ็งกำเนิดในสกุลแซ่เดียว ซึ่งต่อมาเปลี่ยนเป็นนามสกุลไทยว่าประสาทเสรี เกิดเมื่อ พ.ศ. 2427 ผมไม่รู้จักชื่อตาของผม ท่านตายก่อนผมเกิด ยายผมชื่อเซย

เซยเป็นคำไทยที่เพราะเหมาะสำหรับตั้งชื่อผู้หญิง แต่เดี๋ยวนี้ความหมายแปรปรวนไปจนใช้ไม่ได้ ผมเข้าใจว่าสาเหตุมาจากนวนิยายเรื่องสั้นเรื่องหนึ่งเขียนเมื่อก่อน สงครามญี่ปุ่น ในนวนิยายนั้นลุงเซยแท้จริงเป็นตัวเองแต่เป็นคนโบราณ เสื้อผ้าเก่าแต่สะอาด เป็นคนรับใช้เขา และชื่อสัตย์สุจริตไปรับส่งเด็กไปโรงเรียน แท้จริงเด็กคนนั้นเป็นลูกหลานลุงเซย แต่เพื่อนๆ ของเด็กนั้นล้อเลียนลุงเซยว่าคร่ำครี นับแต่นั้นมาพวกเราทั้งที่เคยอ่านนวนิยายเรื่องนั้นและไม่เคยอ่านก็เลยทักทักเออว่าเซยแปลว่าคร่ำครี น่าเสียดายนัก เมื่อเล็ก ๆ ผมยังชมตาทวดอยู่เสมอว่า ท่านตั้งชื่อลูกสาวสามคนของท่านเก่งชื่อเพราะทุกคน ชัน เซย และชม

ตาก็บยายผมตั้งร้านขายผ้าอยู่ที่สำเพ็ง ใกล้ตรอกโรงโคม
แม่เป็นลูกหัวปี มีน้องหญิง 4 คน น้องชาย 3 คน ยายถูก
อบรมแบบโบราณ คือไม่ให้เรียนหนังสือ ฉะนั้นท่านจึงอบรม
รملูกสาวหัวปีแบบเดียวกัน แต่แม่ผมเป็นคนใจเด็ดอุตสาห์
เรียนหนังสือด้วยตัวเอง จนอ่านและเขียนได้ดีพอใช้หนังสือ
จีนแม่ไม่ได้เรียนแต่อ่านป้ายตามร้านได้และพูดได้คล่อง เมื่อ
โตเป็นสาวแม่ก็ช่วยยายกับตาทำบัญชีค้าขายได้ เพราะหัดคิด
ลูกคิดเอาเอง ไม่เคยเข้าโรงเรียน

ผมเข้าใจว่าที่แม่สามารถเล่าเรียนด้วยตนเองได้นั้น นอก
จากจะเป็นเพราะมีมานะเด็ดเดี่ยวแล้ว ยายผมยังมีส่วนประ
กอบทางอ้อมให้ด้วย คือสมัยนั้นโรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ (“ร้าน
หนังสือหน้าวัดเกาะเพราะหนักหนา”) เริ่มเจริญขึ้น พิมพ์
หนังสือไทยดี ๆ ออกจำหน่ายเป็นจำนวนมาก ยายผมอ่านหนังสือ
ไม่ออกก็จริงแต่ได้ลงทุนซื้อหนังสือโรงพิมพ์ราษฎร์มารว
บรวมไว้เพื่อให้คนอื่นเข้าไปอ่าน การมีห้องสมุดติดบ้านเช่นนี้
คงจะช่วยให้ลูกสาวเกิดความสนใจและพยายามอ่านให้ออกรู้
เรื่องจนได้ นอกจากนั้นแต่ไหนแต่ไรมาแล้ว ยายผมชอบให้
เด็ก ๆ อ่านหนังสือให้ท่านฟังบางเรื่องท่านฟังซ้ำแล้วซ้ำอีกจน
จำได้แม่น เวลาเด็กอ่านติดท่านก็บอกให้ได้ถูกต้อง ถึงสมัย

ผมโตเข้าโรงเรียนแล้ว ก็ได้ถูกจับตัวเข้าเวรอ่านหนังสือให้ยาย ฟัง หนังสือไทยของผม “แตก” เพราะมีครูคนหนึ่งที่ไม่รู้หนังสือ สักตัวเดียวคอยบอกให้เมื่ออ่านติด ห้องสมุดของยายตกทอดมาถึงรุ่นผมพอใช้ พอผมอ่านหนังสือออกก็มีโอกาสได้อ่านรามเกียรติ์ (สัก 2—3 จบ) อิเหนา พระอภัยมณี พระมหาชาติคำหลวง นิราศต่าง ๆ ชยีนกัณฑ์ เต็กเซ็ง เป็นต้น โดยไม่ต้องไปชวนขวายเป็นอ่านนอกร้าน

๒ ลุงเคียดกับแม่

เมื่อแม่อายุประมาณ ๒๕ ปี ได้แต่งงานกับเตี้ยผมซึ่งเป็นจีนนอกเข้ามาประกอบอาชีพช่วยพี่ชายผมไม่ใคร่จะสนิทกับเตี้ย เพราะเตี้ยไปทำงานตั้งแต่เช้าจนค่ำ กว่าจะกลับบ้านก็สองสามทุ่ม และเตี้ยตายตั้งแต่ผมอายุ 9 ขวบ ฉะนั้นนับได้ว่าแม่เลี้ยงผมพี่น้องมาตลอด

พี่ชายของเตี้ยตั้งแพปลาอยู่ที่ปากคลองวัดปทุมคงคา อาชีพนี้สมัยปัจจุบันคงจะเรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า Merchant Banging คือออกเงินให้ชาวประมงกู้ไปลงทุน แล้วรับซื้อปลาภายหลังการให้กู้ลักษณะนี้และเป็นคนกลางจำหน่ายปลาด้วยมักจะมีผู้ตำหนิว่า ทำหน้าที่คนกลางและใช้เงินกู้เป็นเครื่องบังคับ

ชุดเลือดขาวประมง แต่ถ้ามีมารแข่งขันกันโดยแพปลาหลาย ๆ
แพ แย่งกันซื้อแย่งกันให้ก็ จะเรียกว่าชุดเลือดขาวประมง คง
จะไม่ถูกต้อง อนึ่ง การลงทุนแบบนี้เสี่ยงต่ออันตรายธรรมชาติ
อยู่มาก เพราะถ้าอากาศไม่ดี ปลาไม่เข้าไประยะ หรือเกิดมรสุม
ไประยะแตก หนักให้ก็ไปนั้นก็สูญเปล่าพ้อค่าแพปลาที่ล้มละ
ลายไปเพราะเหตุเหล่านี้ก็มีอยู่มาก

ลุงผมชื่อปอ ใคร ๆ เรียกว่าอากรปอ มีบรรดาศักดิ์เป็น
ขุนรักษาอากรกิจ เป็นต้นสกุลอึ้งภากรณ์ ซึ่งในเอกสารตั้ง
นามสกุลดูเหมือนจะสะกด “อึ้งพากร” แล้วอย่างไรไม่ทราบ
เพี้ยนมาเป็นอย่างปัจจุบัน ก็เลยตามเลย พวกเราชาวธนา-
การชาติและผู้ที่อยู่ในวงราชการคงจะสนใจที่จะทราบว่า ลุง
ผมเป็นตาของ คุณบัญชา ล่ำซำ ตาภรรยาของคุณเกษม จา-
ติกวนิช เป็นตาของ ดร. พันธ์ สิมะเสถียร เป็นปู่ของคุณ
ชาญชัย อึ้งภากรณ์ เป็นพ่อตาของคุณทรง บูลสุข (ถ้าจะ
กล่าวให้ครบลูกหลานของลุง คงจะต้องเขียนอีกเรื่องหนึ่ง และ
จะต้องสอบถามพี่ ๆ อีกมาก)

แม่กับเตี้ยมีลูก 7 คน คนที่ 1 ถึง 4 (4 คือผม) เป็น
ผู้ชาย ถัดมาเป็นผู้หญิง แล้วฝาแฝดสุดท้ายหญิงกับชาย เมื่อ
พี่ชายสองคนโตเติบโตใหญ่ถึงวัยเล่าเรียน เตี้ยก็จัดส่งให้ไปเรียน
ที่บ้านเกิดของท่านในประเทศจีน ผมยังเป็นเด็กเล็ก ๆ ไม่รู้
ความ ทราบทีหลังว่า ถึงแม่จะมีชื่อจีนท่านก็ไม่สู้จะเห็น

ด้วยการส่งลูกไปเรียนเมืองจีน โดยเฉพาะเมื่อพลัดลูกพลัด
แม่ ท่านย่อมมีความโทมนัสเศร้าสลดเป็นธรรมดา นัยว่าเตี้ย
กับแม่ทะเลาะกันเป็นครั้งแรก เรื่องนี้ ต่อมาเมื่อกำพี่ชายคนที่
3 (ภายหลังใช้ชื่อกำพล) กับผมโตขึ้น อายุสัก 8—9 ขวบ
เตี้ยก็จัดส่งไปเมืองจีนอีก คราวนี้แม่ไม่ยอมเด็ดขาดบอกว่าได้
ตัดใจยอมส่งไปแต่ 2 คนแรก 2 คนหลังนี้ต้องให้เป็นเรื่องของ
แม่ เตี้ยเป็นคนที่ไม่ใคร่พูดไม่ชอบทะเลาะ ก็จำใจยอม กำ
กับผมได้เรียนภาษาไทยบ้างแล้วที่โรงเรียน “สะพานเตี้ย”
ตำบลตลาดน้อย แม่ก็จัดการให้เข้าโรงเรียนอัสสัมชัญ โดย
ขอให้ท่านมหาสุข ศุภศิริพาไปฝากเข้าเรียน ท่านมหาสุขเป็น
ครูภาษาไทยที่โรงเรียนอัสสัมชัญ อยู่บ้านใกล้กับบ้านเรา ใน
ตรอกโรงสูบน้ำตลาดน้อย ผมเรียกท่านว่าคุณลุง

โรงเรียนอัสสัมชัญขณะนั้น ค่าเล่าเรียนเดือนละ 7
บาท ปีหนึ่งเรียนสิบเดือน รวมเป็นเจ็ดสิบบาท ซึ่งแพงที่สุด
สำหรับสมัยนั้น ค่าสมุดหนังสือก็แพงกว่าโรงเรียนอื่น ๆ เป็น
อันมากแต่แม่ใจเด็ดตามเคย แพงก็แพงไป ฉันทอยากให้ลูกของ
ฉันได้มีโอกาสดีที่สุดทัดเทียมผู้อื่น ถ้าพูดตามภาษาเศรษฐศา-
สตร์สมัยนี้ คงจะเรียกว่า เสียลงทุนหนัก ๆ เพื่อพัฒนา
ทรัพยากรกำลังคน

8 บ้านเหิงจิ้นกับบ้านเมืองไทย

อีกข้อหนึ่งที่ทำให้แม่ตัดสินใจลงทุนให้ลูกเรียนแพ่ง ๆ คงจะเป็นเพราะเห็นว่าเตี้ยทำงานอาบเหงื่อต่างน้ำ (เคยถูกผู้ร้ายชิงทรัพย์ตีหัวแตกขณะไปเก็บเงินลูกค้า) แล้วก็นำเงินไปเลี้ยงครอบครัวที่เมืองจิ้นเสียมากต่อมาก ทำไมจะไปเสียตายเงินที่เอาไว้ใช้ในเมืองไทยบ้างสำหรับให้ลูกเรียนหนังสือ ครึ่งหนึ่งเตี้ยกลับไปเยี่ยมบ้านที่เมืองจิ้น กลับมาเอารูปถ่ายที่บ้านเมืองจิ้นมาอวดใหญ่ เป็นตึก 7 หลัง หลังกลางสำหรับปู่กับย่าม ปู่กับย่ามีลูกชาย 6 คน ฉะนั้นตึกอีก 6 หลัง สร้างไว้ข้างละ 3 หลัง ในบริเวณเดียวกัน สำหรับ ลุง เตี้ย และอาของผม ทุกคนในบริเวณมีส่วนสัมพันธ์ไม้อื่นและมีนาพอทำมาหากินได้ทั้งครอบครัวใหญ่ ๆ 6 ครอบครัว เตี้ยมีความภูมิใจมาก เพราะ ที่ดิน และตึกที่มี ได้ ถึงขนาดนี้ เป็นด้วยลูกกับ เตี้ยเพียงสองคนมาทำงานในเมืองไทย แล้วอดออมส่งเงิน ไปซื้อไปสร้างไว้ให้ครอบครัวได้อยู่ได้ใช้สบาย มีหน้ามีตาในหมู่บ้านตามประเพณีจิ้น มีชื่อเสียงว่าเป็นคนดีทั้งสองคน แต่พอเตี้ยเอารูปถ่ายที่วานั้นมาอวดที่บ้าน แม็กก็พินเสีย เอะอะกับเตี้ยว่านี่แหละในเมืองไทยต้องเช่าห้องแถวอยู่ราวกับรังหนู จะส่งลูกไปเรียนโรงเรียนฝรั่งก็ต้องทะเลาะกันก่อน เงินที่หาได้กลับส่ง

ไปบำรุงทางเมืองจีนเสียหมด อาศัยอยู่กับครอบครัวนอนกิน
อยู่เมืองจีนสบาย ๆ เพราะมีพี่สองคนส่งเสียไม่ต้องทำอะไร
บางคนมีเมียน้อยด้วยซ้ำ ฯลฯ เดียวกับแม่ไม่พูดกันไปหลายวัน

การที่กำกับผมไปเรียนที่อัสสัมชัญ ก็ไม่ใช่ว่าจะราบ
รื่น เพราะชื่อเราก็คือจีน นามสกุลก็เป็นจีน เพื่อน ๆ ที่
โรงเรียนก็ล้วนว่าเป็นเจ๊ก เขาตั้งฉายาต่าง ๆ ให้เจ็บอาย เช่น
เรียกผมว่า ไอ้ตี๋ เวลาเตี้ยต้องลงชื่อรับทราบรายงานความ
ประพฤติและผลสอบในสมุดประจำตัวนักเรียน เตี้ยก็เขียน
ภาษาไทยไม่ได้ ต้องลงชื่อภาษาจีน ถ้ามีความอายเรื่องนี้
มากกว่าผม ตอนหลัง ๆ ถึงกับปลอมลายมือเตี้ยเขียนเป็นภาษา
ไทย และเปลี่ยนชื่อให้เป็นไทยเสร็จ เตี้ยเป็นลูกชายคนที่สาม
ของปู่ ใคร ๆ เรียกว่า “ซา” กำก็เปลี่ยนให้เป็น “สา” ฟัง
ดูแล้วเป็นชื่อไทย

อยู่โรงเรียน เราทั้งสองพยายามนักที่จะให้เพื่อน ๆ
รับเราว่าเป็นคนไทยพอกลับมาบ้าน และโดยเฉพาะเมื่อไปหา
ลุงกับเตี้ยที่แพปลา บรรดาญาติทางเตี้ยที่มาร่วมทำงานหากิน
กับลุงก็มักจะล้อเลียนพวกเราว่า กลายเป็นคนไทยไปเสียแล้ว
พูดภาษาจีนก็ไม่ชัด กลายเป็น “ฮวนเกีย” คือ ลูกชาว
ป่าเถื่อน เรายังเด็กอยู่รู้สึกอึดอัดใจเป็นกำลัง เพราะโดน

ชนาบททั้งสองด้าน ทั้งที่โรงเรียนและที่บ้าน แม่เป็นคนปลอบ
และให้กำลังใจแก่เรา ท่านว่า “ฮวนเกีย” ซิดีเกิดเมืองไทย
อยู่เมืองไทย ต้องเป็นไทย ถ้าอยู่เมืองจีน เป็นคนจีน ดีแล้ว
เข้ามาหากินในเมืองไทยกันทำไม ท่านว่า ท่านเลี้ยงลูกของ
ท่านให้เป็นคนไทยจะได้ไม่ต้องเป็นจับกัง คือกรรมกรแบกหาบ
อย่างญาติที่ข้างล้อเรา ไม่ต้องหาบกำวยเดี่ยวชายอย่างเด็ก ๆ
เพื่อนบ้าน และเพื่อนเล่นของเรา และไม่ต้องเป็น อังยี่
สมาชิกสมาคมลับของจีนที่เป็นอันธพาล

4 ปัญหาของลูกจีน

ปัญหาเรื่องลูกจีนในประเทศไทยนั้น พวกเราโดยมากมักจะ
มองไปในทำนองว่าลูกจีนเป็นตัวปัญหา หาได้คำนึงไม่ว่าลูก
จีนนั้นเองมีปัญหาของตัวเองเพราะถูกอัดก๊อปปี้ทั้งด้านไทยและ
ด้านจีน ผมคิดว่าปัญหาของลูกจีนนั้น ถ้าเราแก้ไขให้แล้ว
จะช่วยแก้ไขป้องกันปัญหา เรื่องลูกจีนสำเร็จไปด้วยในตัว
สำหรับผมเอง แม้ได้ช่วยแก้ปัญหาก็เสร็จ ด้วยคาถาที่ว่า
เกิดเมืองไทย อยู่เมืองไทย ต้องเป็นไทย ต้องจงรักภักดีต่อ
ไทย แม้จะถูกเหยียดหยันต่อว่าว่าทั้งชนบทรรมนิยมภาษาจีนของ
ปู่ย่าและพ่อไป ก็ทนไหว เพราะแม่ชี้ทางให้ แม่เองก็ซื้อเงิน

มีเชื้อจีนและพูดภาษาจีนได้คล่อง รัฐบาลนิยมจีนดี เช่น
เส้นให้ปู่ย่าตายายพระภูมิเจ้าที่แบบจีน นั่นเป็นเรื่องของ
ครอบครัว ของสังคม ไม่ใช่เรื่องสัญชาติ และความจงรัก
ภักดี ซึ่งต้องเป็นของไทยเด็ดขาด เมื่อครั้งสงครามญี่ปุ่น ผม
และเพื่อน ๆ ลูกจีนอย่างผมอีกหลายคนไม่เคยลังเลใจเลยที่จะ
สละชีพเพื่อชาติไทย เพราะนอกจากจะเกิดเมืองไทย กิน
ข้าวไทยแล้วยังได้รับทุนเล่าเรียนรัฐบาลไทย คือเงินของ
ชาวนา ชาวเมืองไทยไปเมืองนอก แล้วผูกพันใจว่าจะรับ
ราชการไทยด้วย

ปัญหาลูกจีนในประเทศไทย ผิดกับปัญหาลูกจีนใน
มาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย เพราะแต่ไหนแต่ไรมา
ชาวจีนที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในเมืองไทยนั้น ได้รับ
นับถือและกลมกลืนให้เป็นกันเอง และให้เป็นไทยในวง
ราชการ ผู้นำชาวจีนก็ได้รับการยกย่องให้เป็นพระยาโชฎีก-
ราชเศรษฐี เจ้ากรมท่าซ้ายมีหน้าที่ความรับผิดชอบสำคัญใน
ราชการพระคลังมหาสมบัติและการต่างประเทศ ชาวจีนโดย
ทั่วไปในเมืองไทย ก็ได้รับ การ สนับสนุน ให้แต่งงาน กับ ไทย
หรือกับลูกจีนเกิดในเมืองไทย ได้รับพระราชทานหรือส่งเสริม
ให้มีนามสกุลเป็นไทย ถ้าใครยังเป็นห่วงขนมธรรมเนียมจีน

อยู่ข้างซึ่งท่านก็ไม่ห้าม และจะมีนามสกุลเป็นพันธู์ทางก็ทำได้ โดยเก็บค่าเช่ามาผสมกับภาษาไทยหรือสันสกฤตให้ฟังเป็นชื่อไทย เช่น อิงภากรณ์ ก็มาจากเช่าคือเหลือง รวมทั้งนามสกุลแปลได้ความว่า เหลืองเหมือนดวงอาทิตย์ นโยบายกลมกลืนจีนและลูกจีนให้เป็นไทยจึงเป็นนโยบายที่ดี สามารถป้องกันเหตุร้ายอย่างในมาเลเซียและอินโดนีเซียเมื่อไม่นานมานี้ได้อย่างแนบเนียน

ในระดับราชการไทยกับจีนแล้ว แต่ดั้งเดิมมาก็มีความสัมพันธ์กันแบบตะวันออกอย่างเสมอภาค กล่าวคือ มีสัมพันธ์ไมตรีโดยส่งทูตนำ ของขวัญบรรณาการ ให้ซึ่งกัน และ กันฐานมิตร โดยไม่ต้องตั้งทูตประจำจนกระทั่งถึงรัชกาลที่ 4 แห่งสมัยรัตนโกสินทร์ สมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงพิจารณาว่าพระเจ้ากรุงจีน เริ่มทีกทักว่าไทยส่งเครื่องราชบรรณาการไปถวายเป็นการอ่อนน้อมสวามิภักดิ์ฐานประเทศราช จึงโปรดให้งดเสียแล้วเลิกติดต่อ กันนานจนกระทั่ง ทางประเทศจีนเกิดกึกเหม็ง คือ พยายามเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองกษัตริย์จีนจึงเริ่มส่งทูตพยายาม จะให้มีสัมพันธ์ไมตรี เป็น การประจำ แต่ทางประเทศไทยก็ปฏิเสธ โดยถือนโยบายเป็นมิตรอยู่ตลอดเวลา แต่ไม่ต้องมีทูตประจำ เป็นเช่นนี้มาจนหลังสงคราม

ญี่ปุ่น จึงได้เริ่มมีสถานทูตประจำขึ้น นโยบายการต่างประเทศ
ที่ได้ใช้ปฏิบัติในอดีตนั้น เท่าที่เกี่ยวกับประเทศจีนก็ถือหลัก
การเช่นนี้อยู่เสมอคือเป็นมิตรกันโดยไม่ต้องผูกพันเป็นทางการ
ส่วนคนชาติจีนในประเทศไทยนั้นก็ ได้โอกาสประกอบสัมมา
ชีวะได้ โดยพยายามให้กลมกลืนเป็นไทยเสียโดยเร็ว

ผมเชื่อว่านโยบายดังกล่าวทำประโยชน์ให้แก่ประเทศ
ไทยมาก และในขณะเดียวกัน ก็สามารถชักจูงให้ลูกหลานจีน
รู้สึกอบอุ่นว่าได้อยู่ในบ้านเมืองของตนเอง จริงอยู่ระหว่าง
ไทยกับจีน และลูกจีนย่อมมีการกระทบกระทั่งกันบ้าง เช่น
ในสมัยที่จอมพล ป. พิบูลสงครามถือลัทธิชาตินิยมอย่างรุนแรง
หรือในสมัยที่สงครามญี่ปุ่นสงบลงใหม่ ๆ ชาวจีนในกรุงเทพฯ
กำเริบ แต่ข้อขัดแย้ง เช่นนี้ มีอยู่ไม่นาน และแก้ไขได้ง่าย
เพราะภูมิหลังของเรื่องมันคงดีอยู่แล้ว

เรามักจะได้ยินคนบ่นบ่น ๆ ว่า “การค้าของไทย
อยู่ในกำมือของคนต่างด้าว” ตามปกติมักจะหมายถึงต่างด้าว
ชาวจีน (แต่เดี๋ยวนี้หมายถึงชาวญี่ปุ่นด้วย) ข้อนี้ไม่เป็นจริง
เสียทีเดียว ถ้าหมายถึงลูกจีน สัญชาติไทยด้วยก็ไม่ใช่คน
ต่างด้าว นอกเสียจากว่าเมื่อถูกตั้งรังเกียจให้เป็นต่างด้าว ก็
ย่อมต้องมีปฏิกริยาเป็นธรรมดา ถ้าปฏิบัติถือเสียว่าลูกจีนเกิด

ในเมืองไทยเป็นคนไทยจริง ๆ แล้ว ส่วนใหญ่ก็จะมีควม
สวามิภักดิ์ต่อไทย กลืนให้เป็นที่ไทยได้ง่าย แต่บางครั้งผู้ใหญ่
ในวงราชการเราหาได้กระทำเช่นนั้นไม่ กลับไปขู่เชิญบังคับ
ให้เงิน และลูกเงินนั้น มาสวามิภักดิ์ ต่อตนเป็นการส่วนตัว โดย
มอบหุ้นฟรีในกิจการค้าให้ผู้ใหญ่ นั้น หรือให้แต่งตั้งตนหรือ
ภรรยา หรือญาติ เป็นประธาน กรรมการ หรือกรรมการ บริษัท
อ้างว่าที่ทำเช่นนั้น ก็เพื่อจะควบคุมถึงการค้าต่าง ๆ นั้น ให้อยู่
ในกำมือของคนไทย แท้จริงที่แตกต่างไปจากเดิมก็มีเพียงแต่ว่า
เกิดมีคนไทยจำนวนน้อยเข้าไปแสวงประโยชน์ส่วนตัวโดย
“คุ้มครอง” กิจการที่วั้นั้นเจ้าของกิจการค้านั้นไม่ว่าจะเป็นจีน
หรือลูกเงินก็ตาม เมื่อได้รับความคุ้มครองแล้ว ก็ย่อมต้องทำ
ประโยชน์ตอบแทนให้แก่ผู้คุ้มครอง แต่ไม่ยอมให้เข้าเนื้อของ
ตน คือยังคงมีกำไรมากเท่าเดิมหรืออาจจะมากกว่าเดิม เพราะ
มีท่านผู้ใหญ่คุ้มครองให้อภิสัทธ์ด้วย ผู้ที่เสียประโยชน์จริง ๆ
ก็คือลูกค้าของกิจการเหล่านั้น หมายความว่าราษฎรไทยโดย
ทั่วไปนั้นเองเดือดร้อน

ในบางครั้งวิชาทำให้ข้อเท็จจริงผิดแปรไปก็มี เช่น
เรื่องจำนวนคนจีนในประเทศไทย เมื่อเลิกสงครามญี่ปุ่นใหม่ๆ
เจียงไคเช็คยืนยันว่าในเมืองไทยมีชาวจีนโพ้นทะเลอยู่ 3-4

ล้านคน และเรียกร้องให้ชาวจีนเหล่านั้นจงรักภักดีต่อประเทศจีน ถ้าตรวจสอบสถิติของราชการไทยจนพบว่าคนสัญชาติจีนจริง ๆ มีเพียงไม่กี่แสน ฉะนั้นที่ใครนับได้ถึงหลายล้านนั้นก็ต้องรวมนับลูกจีน สัญชาติไทยอย่างผมเข้าไปด้วยเป็นอันมาก เป็นการตู่และจตสีบอย่างไม่ชอบธรรม ต่อมารัฐบาลคอมมิวนิสต์จีนก็ตู่สืบไปว่า คนจีนโพ้นทะเลมีอยู่ 3—4 ล้านคนในประเทศไทย เมื่อไม่กี่เดือนมานี้ ผู้ใหญ่ในราชการไทยเราเองก็ยังหลงแถลงออกมาได้ว่าคนจีนในไทยมีหลายล้านคน และว่าพวกเหล่านี้จะเป็นภัยคุกคามความมั่นคงของชาติไทย มีคนจำนวนมากที่รู้สึกน้อยใจในถ้อยคำนี้

พฤติกรรมของชาวจีนและลูกจีนในไทย หลังจากที่คอมมิวนิสต์ยึดอำนาจในประเทศจีน ได้เมื่อ พ.ศ. 2492 แล้ว แตกต่างไปจากเดิมอย่างผิดหูผิดตา ผมได้เล่าแล้วว่าเมื่อก่อนชาวจีนอย่างเตี้ยผม ทำมาหากินได้เท่าใดก็ส่งเงินส่วนใหญ่ออกไปบำรุงครอบครัวที่เมืองจีน ลูกหลานก็ส่งไปเรียนที่นั่น และเมื่อแก่แล้วก็กลับไปตายเมืองจีน ตั้งแต่ พ.ศ. 2492 เป็นต้นมา ชาวจีนในไทยยังคงส่งเงินไปบำรุงญาติที่เมืองจีนอยู่บ้าง แต่ไม่มีใครกล้าส่งไปจำนวนมาก เพราะเกรงจะถูกริบและเกรงว่าญาติจะถูกเบียดเบียนฐานเป็นพวกนายทุน ฉะนั้นเงิน

ที่หาได้ก็เก็บออมไว้ที่ ประเทศไทย เป็นส่วน มาก ที่มีมากก็
ปลูกตึกอยู่แทนที่จะเช่าเช่าอย่างก่อน แต่เดิมชาวจีนคนไหน
ที่มีรถยนต์ใช้ต้องเป็นเจ้าของ เดียวนี้เขาซื้อรถยนต์กันเกลื่อน
ลูกหลาน ส่วนใหญ่ก็ ให้เข้าโรงเรียนไทย แล้วเข้ามหาวิทยาลัย
ไทย คบค้าสมาคมกับเพื่อนไทยมากขึ้น มีจำนวนมากที่ได้
ปริญญาจากมหาวิทยาลัยไทยแล้วมีความภาคภูมิใจ รู้สึกจงรัก
ภักดีต่อประเทศไทยมากขึ้นทุกที น่าจะเป็นโอกาสอันดีที่รัฐบาล
ไทยจะดำเนินนโยบายกลมกลืนให้เป็นไทยได้สนิทยิ่งขึ้น โดย
ไม่ให้น้อยเนื้อต่ำใจว่าเป็นราษฎรประเภทสองด้วยความเห็นดัง
นี้ ผมจึงได้เสนอไว้ตอนต้นว่า ปัญหาเรื่องลูกจีนในไทยแก้ไข
ได้ง่ายด้วยการช่วยแก้ปัญหาของลูกจีน

ผมได้พรรณาเรื่องจีนกับลูกจีนอย่างยืดยาวในบทความ
นี้ แต่ก็เป็นเรื่องที่สัมพันธ์กับเรื่องของแม่ผม แม่เป็นผู้ที่นิยม
วัฒนธรรมจีน ขนบประเพณีจีน แต่แม่เป็นคนไทย ถือ
สัญชาติไทย จงรักภักดีต่อไทย เลี้ยงลูกให้อยู่ในกรอบวัฒน-
ธรรมและศาสนธรรมของไทยตลอดมา

5 ปัญหาเศรษฐกิจของแม่

เสียชีวิตตั้งแต่ผมอายุ 9 ขวบ ไม่มีมรดกไม่มีเงินประกันชีวิต
ไม่มีบำเหน็จ บำนาญเหลือให้ตกทอดมาเลย พี่ชายสองคน

กลับมาหาภินท์เมืองไทยแล้วแต่เงินเดือนน้อยเต็มที ถ้า ผม
และน้องอีก 3 คน ยังเล็กอยู่ กำลังเรียน กำลังกินจุ กำลัง
เติบโตขึ้น ลุงให้ความอุปการะส่งเสียเงินให้แม่เป็นรายเดือน
แต่ก็ไม่พอใช้ ในครอบครัวเรามี ยาย และน้ำสองคน มีแม่นม
น้องคนเล็ก (ซึ่งหย่านมแล้ว แต่แม่นมยังอยู่ ด้วยกันกับเรา
เหมือนญาติ) กับลูกสาวแม่นม ลูกของน้ำชายผมจากสระบุรี
มาอยู่ด้วยเพื่อเรียนหนังสือ 2 คน แล้วยังมีญาติมาพักอาศัย
ด้วยไม่ขาดสาย ฉะนั้นค่าใช้จ่ายในบ้านย่อมมากเป็นธรรมดา
ผมสองคนติดค่าเล่าเรียนที่อัสสัมชัญค้างชำระเสมอมา หนัก ๆ
เข้าแม่ก็ต้องใช้กำกับผมไปขอเงินก้อนจากลุงเป็นพิเศษมาชำระ
ค่าเล่าเรียนเสียที ตอนราว พ.ศ. 2469—70 กิจการค้าของ
ลุงผมไม่ดีเลย ลูกค้าถูก มรสุมโปะแตก และเศรษฐกิจของ
ประเทศไทยทั่วไปเลวลง ราคาปลาก็ตกต่ำ ลุงผมก็อดอัดเรื่อง
เงินอยู่มาก วันหนึ่งผมขึ้นไปบนบ้านลุงแล้วขอเงินท่านมา
ชำระค่าเล่าเรียน ท่านหนึ่งอึ้งอยู่สักสับนาทีเห็นจะได้ พอท่าน
รู้สึกตัวท่านพูดว่า “บ๊วยเอ๋ยอาแป๊ะคิดถึงเตี้ยแก”

เมื่อเตี้ยตายไปไม่นาน ลุงได้เสนอต่อแม่ว่าให้แม่พา
ลูกทุกคนเว้นแต่คนโตสองคนไปอยู่เมืองจีนเสีย ลุงรับรอง
เด็ดขาดว่าจะไม่ให้อนาถร้อใจ จะให้พวกผมได้เรียนหนังสือ

สื่อทุกคน และจะส่งเงินให้ใช้เป็นประจำ แม่ผมปฏิเสธ ลุง
จึงแนะนำ เมื่อเงินไม่พอใช้ ก็ควรจะย้ายลูกจากโรงเรียนฝรั่ง
ไปเข้าโรงเรียนหลวง จะได้ทุนค่าใช้จ่ายลง แม่ก็ไม่ยอม
ความมานะอดดึงของแม่ทำให้ญาติด้านจีนอ้างภาษีพูดถึงแม่ว่า
“ชั่วไสยอาตั่วกาซิง” แปลว่า “มือเล็กอุตักน้ำใหญ่”

รายได้ของแม่ในขณะนั้นส่วนใหญ่เป็นเงินอุปการะจาก
ลุง นอกนั้นแม่พยายาม “ติดไฟ” ที่บ้าน คือตั้งวงเล่นไฟใน
บ้านเพื่อเก็บ “ค่าตั้ง” แต่เข้าใจว่าตั้งนั้นไม่ทำได้นักเพราะแม่
ลงมือเล่นด้วย และคงเล่นได้บ้างเสียบ้าง นักการพนันส่วน
มากเวลาเล่นได้มักจะจ่ายเงินฟุ่มเฟือย และมักจะจ่ายมากจน
ติดนิสสัย แม้เวลาเสียก็ยังจ่ายฟุ่มเฟือย แม่ผมเป็นคนใจกว้าง
และได้กล่าวแล้วว่าในบ้านเรามีคนอยู่ประจำทั้งเด็กและผู้ใหญ่
ไม่น้อยกว่า 14—15 คนเสมอ เรื่องอาหารแม่ถือคติว่า ต้องไม่
ให้ใครอดอยากที่บ้านมีอาหารดี ๆ และเหลือเพื่ออยู่เสมอ เมื่อ
กำกับผมโตขึ้นก็สนับสนุนให้ชวนเพื่อนนักเรียนไปเที่ยวที่บ้าน
เมื่อเพื่อน ๆ ไปแม่ก็ตั้งใจ จ่ายตลาดเป็นการมโหฬารเพื่อเลี้ยง
เพื่อน ๆ ผม บางครั้งชวนกันไปกว่าสิบคน ยิ่งตอนตรุษหรือ
สารท แม่เป็นสั่งให้ชวนเพื่อนไปมาก ๆ ให้ไปกินเลี้ยงที่บ้าน
(จะได้ไม่ไปเที่ยวเสเพลข้างนอก จ่ายกับข้าวไม่อื่น เพื่อน
เก่าของผมที่อ่านเรื่องนี้คงจำได้ดี)

การครองชีพของเราอยู่ในระดับดีเกินกว่าปกติของแม่
หม้ายที่เช่าห้องแถวอยู่ เมื่อกำกับผมเล็กอยู่ แม่เช่ารถม้าให้ไป
ส่งที่โรงเรียนบางรักและรับกลับเข้าเย็นไม่ให้รถรางเพราะไป
ห้อยโหนเดี่ยวแข่งขาหัก ไม่ให้เดินไปเพราะไกลเกินกำลัง เสื้อ
ผ้าแม่ให้นุ่งห่มผิดกับเพื่อนบ้าน ถึงแม้ว่าจะไม่ถึงขนาดของ
เพื่อน ๆ ที่โรงเรียนซึ่งเป็นลูกคนมั่งมี ที่ผมรำคาญมากก็คือ
ให้ใส่แหวนและสร้อยคอทองคำ เพราะถ้าเด็กไม่มีทองติดตัว
เขาจะดูถูกเอา แม่ชอบดูละคร "ปราโมทย์" วิกเชียงกงอยู่ใกล้
บ้านและให้ผมไปเป็นเพื่อนถือกระเป๋าหมาให้เสมอ งานเรีย
ไร งานกฐิน ผ้าป่า เทศน์มหาชาติ เข้าพรรษา ออกพรรษา
แม่ต้องร่วมด้วยทุกครั้งที่ถูกชวน เพื่อนบ้านหรือญาติใครขัด
สนมาออกปากยืมมักจะไม่ขัด เห็นแต่บ่นว่าให้ยืมกันไปแล้ว
ไม่ใคร่ได้คืน

เมื่อใช้จ่ายขนาดนี้ เงินที่ได้มาย่อมไม่พอแน่ ชั้น
ผมทราบมาตั้งแต่เล็กอยู่แล้วเพราะถูกใช้ให้ไปขอยืมเงินจากพี่
บ้าน้ำอาหลายคนหลายครั้ง แต่ที่ไม่ทราบก็คือแม่ต้องมีภาระ
หนี้สินมากเพียงใด ท่านติงก้อยืมกว้างขึ้นทุกที ที่แรกก็ญาติ
ต่อมาเพื่อน และสุดท้ายก็คนอื่น ชั้นญาติและเพื่อนฝูงก็คง
จะไม่ต้องเสียดอกเบี้ย หรือถ้าจะเสียก็คงไม่แพงพอประมาณ

แต่ที่กู่จากคนอื่น ๆ คงจะเพิ่มมากขึ้นขึ้นทุกที ดอกคงจะแพง
ทับถมกันไป แม่พูดเสนอว่าถึงอัครัดเพียงใดก็ไม่ให้ใครมาดู
ถูก ภาระการเงินแม่ว่าเป็นของแม่คนเดียว ลูกเต้าหรือแม่
ท่านน้องสาวท่านไม่ต้องเกี่ยวข้องไม่ต้องเป็นห่วง แม่เป็น
หม้ายเลี้ยงพวกเราอย่างนี้มาร่วม 9 ปี 10 ปี จน ใน พ.ศ.
2476 ก้ากับผมเรียนจบชั้นมัธยมปีที่แปด จึงออกมาทำงาน
กินเงินเดือนทั้งสองคนพอจะช่วยค่าใช้จ่ายในบ้านได้บ้าง ดู
เหมือนก้าได้เงินเดือน ๆ ละ 50 บาท ผมเดือนละ 40 บาท
แต่สายเกินไปเสียแล้ว เพราะหนี้สินของแม่ได้พอกพูนมา
หลายปีเกินกว่าที่จะสามารถปลดเปลื้องด้วยเงินเดือน ซึ่ง อยู่ใน
ระดับดีพอใช้

จะเป็นปี 2476 หรือ 2477 จำไม่ได้แน่ แม่ถูกลอต
เตอร์รางวัลที่สอง เงินหนึ่งหมื่นบาท เพื่อนๆ ผมรู้จักกันกระฉ่อน
ไป และมักจะถามผมว่าได้ส่วนแบ่งเท่าใด ผมก็ตอบโดยสัตย์
จริงแม่ให้ 10 บาท ไม่มีใครเชื่อ ผมเองทราบดีแม้ว่าเงิน 10
บาท นั้นได้มากก็เป็นบุญเมตตาของแม่มากแล้ว เพราะเมื่อได้
เงินรางวัลมา แม่ก็ นำไปชำระ หนี้ ไถ่จำ นำ มาจน เกือบ หมด
เหลืออยู่เล็กน้อยท่านนำลงทุนร่วมกับญาติทำการค้าขายเพื่อให้
พี่ชายคนโต 2 คน ได้มีงานทำเป็นหลักฐาน เท่าที่รู้ออนนั้น

ก็เพียงเท่านั้น กระนั้นก็ยังไม่กล้าเล่าให้ใครฟังตามความเป็นจริงเพราะอายเขา · เรื่องที่แม่ปกปิดพวกเราแล้วเรามาทราบภายหลังนั้น เป็นเรื่องที่จกจกจกจกจกจก เมื่อเรื่องการเงินเรียบร้อยแล้วแม่จึงเล่าความจริงให้ฟังว่า เมื่อก่อนจะถูกตลอดเตอรึนั้น เจ้าหนังกำลังเร่งรัดทวงเงินแม่อยู่หลายรายวิ่งเต้นเท่าใดก็หาเงินมาชำระเขาไม่ได้ ขอผัดผ่อนไปได้บ้าง แต่ภาระหนักี่รัดตัวเข้ามาทุกที จนกลุ้มใจนอนไม่หลับ ครุ่นคิดอยู่ 2 — 3 คืน หาทางออกอย่างไรก็หาไม่ได้ ผลสุดท้ายเห็นมีทางออก อยู่ ทาง เดียวคือไปกระโดดน้ำ ตาย เสีย ให้พ้นทุกข์ เผอิญรุ่งขึ้นก็ถูกลอตเตอรี เป็นเรื่องหวาดเสียว สยอง แต่ก็ เป็นบุญพระช่วย

6 วิธอบรมลูก

แม่ผมมีความคิดแบบก้าวหน้าหลายอย่าง แต่อบรมลูกส่วนใหญ่แบบโบราณคือ อนุญาตอมลูกจนเกินไป เช่น ให้ลูกผู้ชายนั่งรถม้าไปโรงเรียน ห้ามเด็ดขาดไม่ให้เล่นฟุตบอล แม้แต่จะไปดูฟุตบอลก็ห้าม ไปเล่นฟุตบอลเดี่ยวแข่งขาคัก เรื่องแข่งขาคักเป็นเรื่องที่แม่กลัวนัก แต่ก็ไม่วายที่ผมจะแอบหนีไป คือไปดูฟุตบอลแต่แม่ตั้งวงไฟไม่ได้ขาไม่ครบเป็นยอด

เพราะถ้าหนีไปแม่ก็ต้องรู้ จะเล่นฟุตบอลเราก็ไปสนามหลวง
หรือลุมพินีในตอนเช้าตรู่ก่อนแม่ตื่น กลับมาตอนสายพอได้รับ
หน้าแม่เมื่อตื่น เมื่อผมอายุ 15 ปี ก็มีอุบัติเหตุแขนหักข้าง
ขวาจนความแตก ที่แขนหักนั้นไม่ใช่เพราะไปเล่นฟุตบอล
ตั้งใจจะไปเล่นที่ลุมพินี แต่ยืมจักรยานเพื่อนขี่แล้วล้มในสนาม
นั่นเอง พวกเราจะไปไหนตามปกติต้องขออนุญาตก่อนเสมอ
แม่ห้ามหนักห้ามหนาแล้วจะไปคบ นักเลง แล้วจะเป็น อันธพาล
แต่กระนั้นผมก็ยังหนีหลบไปเล่นกีฬาอยู่เนื่อง ๆ

แม่มีคำศัพท์เลื่องลือว่าดู มิ ไม้เรียวยาวญาติเห็น
ไว้หลังกระจกข้างแก้อีประจำตัวของท่านที่หน้าบ้าน แต่ท่าน
มักจะใช้ไม้เรียวยาวเล็ก ๆ และเล็กดีที่ขา ส่วนใหญ่ใช้ชู้
มากกว่าดีจริง ๆ แต่ถ้าถูกดีแล้วก็ทิ้งเจ็บทั้งอายุเนื่องจากแม่เป็น
พี่สาวคนโต อาณาจักรแห่งอำนาจของท่านจึงกว้างขวางแผ่ไป
ถึงบ้านน้ำ ๆ ผมหลายบ้าน ลูกพี่ลูกน้องผมคือ หรือชน หรือ
ไม่กินยา หรือไม่กินข้าว หรือไม่อาบน้ำหรือพอได้ยินว่า
คุณบ้ำใหญ่ หรือแม่บ้ำใหญ่ มาแล้วเป็นเรียวยาว ผู้ที่อยู่
ในอาณาจักรของแม่เดี๋ยวนี้เป็นข้าราชการชั้นอธิบดีก็มี เป็น
ผู้จัดการสาขาธนาคารพาณิชย์ก็มี เป็นนายตำรวจชั้นนายพัน
ก็มี เป็นพนักงานธนาคารชาติก็มี

เวลาลูกหลานทำการบ้านเรียบร้อย อ่านหนังสือ
วาดเขียน ทำงานฝีมือ หรือสอบไล่ได้ ผลดีแม็กก็พอใจแต่ไม่
ชมต่อหน้าแก่ล้งพูดให้คนอื่นฟังโดยรู้ว่าเราได้ยิน เพราะพวก
เรามากแอบฟังผู้ใหญ่คุยกันอยู่รวมกันในห้องแถวแคบ ๆ เช่น
นั้น ย่อมอดได้ยินได้ฟังอะไร ๆ ไม่ได้ เมื่อผมสอบชิงทุนได้
ไปเรียนเมืองนอกและทราบผลประกาศแล้ว แม็กก็จับตระเวน
ไปลาญาติ พี่น้อง เพื่อนฝูง ทุกวัน ทั้งเช้าทั้งบ่าย หลาย สัปดาห์
บางครั้งรู้สึกระอาเพราะ ทั้งเบื่อทั้งกระดาก ที่แม่พาไปโฆษณา
เพื่อนของแม่บางคนก็ต้องไปลาผมไม่เคยรู้จักมาก่อนเลย แต่
แม่บอกว่าเอาเถิดเอ็งถือกระเป๋ามากให้แม่ ไปเป็นเพื่อนแม่
ก็แล้วกัน เพราะหัดผมทนไปกับแม่ทุกนัด ถ้าไม่ไปคงจะนึก
เสียดายและเสียใจมาจนถึงบัดนี้ เพราะเป็นโอกาสสุดท้ายแล้ว
ที่จะทำตามใจแม่ ผมไปเมืองนอกเดือนเมษายน 2481 ต่อ
มาอีก 6 เดือน แม็กก็ตาย

7 คาถาของแม่

แม่ไม่ใช่พระอรหันต์ เป็นมนุษย์ธรรมดาที่มีคุณธรรมหลาย
ประการ ดังได้พรรณานามาแล้ว ความบกพร่องย่อมมีอยู่บ้าง
เป็นธรรมดา แต่ไม่ใช่วิสัยของลูกที่จะมาบรรยาย

แม่มีคาถาอยู่ 3 — 4 ข้อ ซึ่งถ้าอธิบายให้ทราบ บางทีจะเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วย

ความมานะเด็ดเดี่ยว เป็นคาถาข้อแรกของแม่ที่เห็นได้ชัดจากประวัติของท่าน เมื่อตั้งใจจะทำอะไร โดยเห็นแน่แน่วแล้วเป็นสิ่งที่ดีสิ่งที่ชอบธรรม ก็ต้องทำให้ได้แม้จะต้องเสี่ยงต่ออันตรายความยากลำบาก ใครจะนิทาเย้ยหยันอย่างไรก็ต้องมานะอดทน โดยหวังประโยชน์ถาวร จะเด็ดเดี่ยวได้ต้องกล้าหาญ แต่กล้าหาญไม่ใช่กล้าบ้าบิ่นซึ่งเป็นการเสี่ยงภัยโดยไร้ประโยชน์ แม่ไม่เคยขลาดและไม่เคยบ้าบิ่น แต่กล้าหาญกว่าใคร ๆ

แม่รักอิสระและเสรีภาพยิ่งกว่าชีวิต ถ้าท่านยอมไปเมืองจีนเมื่อท่านเป็นหม้ายใหม่ ๆ บางทีชีวิตของแม่อาจจะยืนนานกว่าที่เป็นอยู่ แต่แม่ไม่เคยคิดจะให้ใครเลี้ยง เงินอุปการะของลุงท่านถือว่าเป็นสิทธิ์ของท่านที่ควรได้เพราะเคยได้ช่วยลุงทำงานจนสร้างบ้านที่ เมืองจีนได้ใหญ่โต ท่านพูดให้ฟังเสมอว่าไปให้ลุงเลี้ยงที่เมืองจีน ก็เหมือนนกขุนทอง อยู่ในกรงบินไปไหนไม่ได้ตามใจชอบ เข้าค้ำมีอาหารกินจะพูดตามใจตัวก็พูดไม่ได้ พูดไม่ได้ตามใจไม่ใช่ไทยแท้

คาถาข้อต่อไปคือความซื่อสัตย์สุจริต แม่พูดบ่อย ๆ ว่าเลี้ยงลูกมาได้เอาเปรียบใคร ไม่ให้คิดในช่องอในกระตูดอกต้องซื่อสัตย์ ต้องคงวาจาสัตย์ เมื่อแม่เป็นหนี้สินล้นพ้นตัวไม่สามารถชำระคืนเขาแม่ก็จะบ่กใจและรับกรรมด้วยชีวิต ครั้นบุญวาสนาส่งให้ได้เงิน เจ้าหนี้กราย ๆ ทั้ง ๆ ที่ไม่เคยทวงแม่ก็ชำระคืนหมดทั่วหน้า บางรายให้ยืมมาจนลืมน ก็ยังชำระให้เสร็จสิ้นไป

ความใจกว้างเมตตาการุณยานั้น แม่ปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่าง ท่านว่าคนเราก็ต้องมีเรื่องทุกข์ร้อนกันทั้งนั้น ถ้ามนุษย์ไม่ช่วยซึ่งกันและกันแล้วโลกจะแคบ มีคนเดือนแม่ว่าทำไมใจกว้างนัก ใครขออะไรก็มักจะให้ แม่ก็ตอบว่าถ้าเขาไม่ลำบากจริง ๆ แล้วเขาจะบากหน้ามาขอเราหรือ

แม่พยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้ใครตำหนินินทาได้และไม่ให้ใครดูถูก แต่ถ้าใครเอาความเท็จมานินทา แม่ก็ไม่สนใจ บอกว่าอย่าไปเอาใจใส่กับคนพาล เช่น เมื่อผมถูกตำว่าเป็นฮวนเกียหรือล้อว่าเป็นไอ้แจ็ก ท่านก็บอกว่าเขาไม่รู้จะตีว่าเราอย่างไรแล้ว จึงหยิบเอาเรื่องส่วนตัวมาว่ากัน ฉะนั้น เมื่อผมอายุมากแล้วกำลังตกเถียงกันถึงเรื่องสำคัญ ๆ เกี่ยวกับเสรีภาพของบ้านเมือง ใครมาตอดเรื่องส่วนตัว เช่น ยั่วผมว่า

กินขนมปัง นอนกับฝรั่ง ก็นึกขึ้นได้ว่าเพราะเขาจนต่อเหตุผล
ของเราแล้วจึงแว้งไปพูดเรื่องส่วนตัว หรือมีคนหาว่าชัชลาด
ดีแต่อบอู่อยู่เมืองนอก ทั้งเพื่อนฝูงไว้ให้เผชิญอันตราย ผมก็
ได้คิดว่าคนอย่างนี้ก็มีด้วย จนแก่ถ้อยคำแล้วก็เสกสรรปั้นเรื่อง
ไม่นึกถึงเรื่องจริง ๆ ที่เกิดขึ้นเมื่อ 28 ปีที่แล้วมานึกเสียว่า
มดกัด

8 ผู้หญิงอื่นในชีวิตของแม่

เรื่องผู้หญิงในชีวิตของผม ยังไม่จบเป็นแน่นอน เพราะในบท
นี้เขียนเรื่องแม่เท่านั้นและยังมีผู้หญิงอีกมากในชีวิตของผม มี
หลายคนที่น่าเขียนให้อ่านกัน ทำไมจึงเขียนหรือจะเขียนเรื่อง
ผู้หญิงในชีวิต ? ตอบได้สองประการคือ ถ้าไม่เขียนเรื่องผู้หญิง
ก็ต้องเขียนเรื่องผู้ชาย ถ้าเกริ่นให้บรรณาธิการทราบว่าจะ
เขียนเรื่องผู้หญิงในชีวิตผม บรรณาธิการคงจะสนใจถึงกับใจ
เต้นตึกตัก แต่ถ้าเกริ่นว่าผมจะเขียนเรื่องผู้ชายในชีวิตผม
บรรณาธิการจะเข้าใจผมผิดไปมาก ๆ ก็เป็นไปได้

สำหรับเรื่องของผู้หญิงอื่น ผมคิดว่าคงเขียนยากกว่า
เขียนเรื่องแม่ มีเหตุผลหลายประการข้อสำคัญก็คือไม่แน่ใจว่า
เจ้าตัวของเขาจะยอมให้เขียน ในบางกรณีอาจจะต้องรอให้เจ้า

ตัวตายไปเสียก่อนแต่ก็หนักใจอยู่ว่าถ้าผมตายไปเสียก่อนแล้ว
จะเขียนได้อย่างไร

ยกตัวอย่างเช่น ถ้าจะเขียนเรื่องเมียผม ก็คงจะเห็น
ได้ชัดว่ายากเพียงใดในโลกนี้ แม่หม้ายมีมากกว่าพ่อหม้ายมาก
ต่อมากนัก

จะชิงเขียนเรื่องเมียผมไว้ในที่นี้สักเล็กน้อย เพราะ
มาถูกคิดได้ว่าส่วนใหญ่พวกเราชาวธนาคารชาติไม่มีใครรู้จักเมีย
ผม บางคนไม่เคยเห็นด้วยซ้ำไปซึ่งก็นับว่าเป็นบุญ เพราะใน
สำนักงานไหนถ้าพนักงานรู้จักเมียของหัวหน้าสำนักงานจนถึง
ขนาดแล้ว มักจะมีเรื่องยุ่งพิลึก

เมื่อผมเป็นผู้ว่าการธนาคารนี้ เมียผมมีความเดือด
ร้อนมากอยู่ข้อหนึ่ง คือมีคนแปลกหน้าไปหาที่บ้านแล้วเอาของ
ขวัญของกำนัลไปให้เสมอ ถ้าผมอยู่บ้าน ละ ก็สะดวก หน่อย
เพราะผมปฏิเสธเองได้ นอกจากจะเป็นคนรู้จักกัน สนิทเป็น
เพื่อนกันและของขวัญก็เล็กน้อย ก็รับเอาไว้ เพราะไม่ใช่ของ
กำนัลสินบน เราปฏิบัติกันอย่างนี้ตลอดมา

วันปีใหม่นี้หนึ่ง เผอิญผมไม่อยู่บ้าน มีพนักงานธนา
การเราคนหนึ่ง (ซึ่งเดี๋ยวนี้ลาออกไปแล้ว) นำเอากระเช้าผลไม้
ไม้ไปให้ที่บ้าน พนักงานคนนี้เมื่อปีก่อนได้นำเอากระเช้าผลไม้

ไปให้ทีหนึ่งแล้วผมก็บอกว่าอย่าเอาอีกเลยขอบคุณมาก เขาก็บอกว่าเขานำมาด้วยความนับถือจริง ๆ ในโลกนี้เขานับถือคนอยู่สองคนผมเป็นคนหนึ่งในสองนั้น ผมก็ชอบใจแล้วบอกว่านับถือไว้ในใจก็ได้ ปีหน้าอย่านำมาอีกเลย มาถึงปีที่จะเกิดเหตุเมียมรับหน้าที่ปฏิบัติอย่างเคย คือขอให้เอาของขวัญกลับไปเสีย พุดเป็นภาษาฝรั่ง พนักงานคนนั้นก็เข้าชื่อนั้นแหละ เมียมนึกว่าไม่เข้าใจอังกฤษ จึงใช้ภาษาไทยแทนแต่ภาษาไทยของเมียมใคร ๆ ก็รู้ว่าจำกัดมาก คือ พุดได้ว่า “ไปซิ—ไปซิ” พนักงานคนนั้นก็โกรธหาว่าขี้ใบ แล้วเลยผูกใจเจ็บพยายามตั้งแต่นั้นมาจนถึงทุกวันนี้ มีโอกาสที่ใด ก็พยายามเอาความเท็จมาผสมกับความจริงเล่นงานผมทุกที เช่นกล่าวหาว่าผมทำงานด้านอื่นเสียจนไม่ทำหน้าที่ผู้ว่าการธนาคารชาติ ราวกับว่าตนนั้นรู้จักหน้าที่ผู้ว่าการธนาคารชาติเคย ทำมา เป็นอย่างดี และเมื่อจะเล่นงานดำผมก็แว้งเลยไปดำถึงเมียมเสมอ ประหลาดมากที่เป็นนักมวยชกได้เข็มขัด

ข้อที่อยากขอให้ช่วยกันคิดก็คือ เมียมผมทำผิดหรือทำถูก ถ้าอยากอ่านเรื่องผู้หญิงในชีวิตของผมอีก ก็ควรเขียนบอกบรรณาธิการมา และโปรดอ้างเหตุผลให้ทราบด้วยว่าทำไมถึงอยากอ่านอีก กลับกันถ้าไม่อยากอ่านอีกก็ช่วยเตือนกันด้วย

๕ แตกเนื้อหนุ่มเมื่อ ๒๔๗๕

เมื่อมิถุนายน ๒๔๗๕ ผมเป็นนักเรียนชั้นมัธยมปีที่แปด
อยู่โรงเรียนอัสสัมชัญ ไม่เคยเรียนเรื่องการเมือง การปกครอง
ไม่เคยคิดถึงสิทธิเสรีภาพของราษฎร เคยเรียนหนังสือเรื่องพล
เมืองดี ซึ่งสอนว่า พลเมืองมีหน้าที่อย่างไรบ้าง จะต้องอยู่ใน
ระเบียบวินัยอย่างไร แต่ไม่เคยมีใครสอนว่า พลเมืองก็มีสิทธิ
เสรีภาพด้วย เคยเรียนรู้ว่า คำขวัญของชาติฝรั่งเศส คือ เสรี
ภาพ สมภาพ และภราดรภาพ แต่ไม่ทราบละเอียดว่า เมื่อ
ฝรั่งเศสเขาปฏิวัติขึ้น เกิดอะไรขึ้น เพราะทางโรงเรียนนั้น
สอนประวัติศาสตร์หยุดแค่รัชกาลพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ หนังสือ
เรียนธรรมจรรยาทั้งภาษาไทยและฝรั่งเศส สั่งสอนแต่ให้เชื่อ
ฟังเคารพบนอบผู้ใหญ่ รักใคร่เพื่อนฝูงโอบอ้อมอารีแก่คน
โดยทั่วไป โลกของคนหนุ่มอย่างผมในสมัยนั้น เป็นโลกที่ตัด
ปัญหาการเมืองออกไปเสีย มีแต่ปัญหาให้ศึกษาเร็ว ๆ เสรี
สิ้นไปด้วยดี จะได้ออกไปประกอบอาชีพ ช่วยครอบครัวทาง

เศรษฐกิจ คนที่ได้เห็นน้อยรู้น้อย ก็ยากน้อย รู้นามากจะยาก
นาน ชีวิตของคนส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในดุลเสถียรภาพทางการเมือง

จิตใจที่อยู่ในดุลแห่งเสถียรภาพนี้ เริ่มหวั่นไหวเล็ก

น้อย ในปี 2475 เพราะเหตุการณ์สามประการ

ประการแรก ในชั้นมัธยมปีที่แปด ภาคฝรั่งเศสในอีสต์สัมชัญ
ขณะนั้นอาจารย์เริ่มสอนปรัชญาซึ่งแยกหัวข้อออกเป็น จิตวิทยา
ยา ธรรมจรรยา ตรรกวิทยาและเทววิทยา ได้เริ่มเรียนรู้ว่า
ความคิดของมนุษย์เป็นสิ่งอันประเสริฐนี้จะ เกิดขึ้นได้ก็แต่ใน
สภาพ ที่ปราศจากอวิชาและพันธุนาการกล่าวคือในสภาพที่มี
เสรีภาพ เสรีภาพในการคิด การพูด การเขียน ' การอภิปราย
และการสมาคมจำได้ว่าหนังสือตำราปรัชญานั้น นักบวชโรมัน
คาทอลิกเป็นผู้เขียนและอาจารย์ผู้สอน ก็เป็นนักบวชโรมัน
คาทอลิก

ประการที่สอง ได้มีการรัฐประหารเปลี่ยนแปลงการปกครอง
เมื่อ 24 มิถุนายน จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช เป็นระบบ
รัฐธรรมนูญ โดยมีพระมหากษัตริย์ และในรัฐธรรมนูญ

ได้ระบุสิทธิและ เสรีภาพของ ประชาชนไว้หลาย ประการ
มาตราแรกบัญญัติไว้ว่า อำนาจอธิปไตยมาจากปวงชนชาวไทย
ประการที่สาม เกิดขึ้นในโรงเรียนอัสสัมชัญเอง คือ เกิดมีนัก
เรียนจำนวนหนึ่งใช้สิทธิเสรีภาพเรียกร้องให้ โรงเรียนกระทำ
การบางอย่าง เช่น ให้หยุดเรียนในวันพิธีพุทธศาสนา ให้มี
เครื่องแบบนักเรียนเป็นต้น ทางโรงเรียนได้ใช้อำนาจลงโทษ
นักเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัย ทางฝ่ายนักเรียนก็ได้ตอบด้วย
การสไตรก์ไม่เข้าห้องเรียน เหตุการณ์ลุกลามต่อไป โรงเรียน
จึงตัดสินใจ ปิดโรงเรียนชั่วคราว

ผมเองไม่ได้มีเดียงสา ในเหตุการณ์ต่าง ๆ นัก ใน
การเรียนปรัชญาก็เล่าเรียนไปด้วยความสนใจกับบทเรียนอย่าง
ธรรมดา ไม่ได้คิดอะไรนอกเหนือจากนั้นไป ในการเปลี่ยนแปลง
การปกครองของประเทศ หรือในเรื่องสไตรก์ที่โรงเรียน
ผมก็มีบทบาทเพียงแบบไทยมุง คือ คอยมุงดูเขา สนุกดีไม่สำ
นึกว่า มีความสำคัญอย่างไร เมื่อทางโรงเรียนสั่งปิดโรงเรียน
กลับรู้สึกเสียดายเพราะได้เรียนมาจน เกือบ จบ หลัก สูตร แล้ว
ใกล้จะได้ออกไปทำมาหากินให้คุ้มกับที่แม่ได้ลงทุนลงแรง ถ้า

บากยากเข็ญมาหลายปี เพื่อให้การศึกษา ก็มาสะดุดหยุดลงเช่น
นี้ เพราะเหตุที่พวกเรา ก่อความวุ่นวาย ไม่เคารพนับถือครู
บาอาจารย์ เป็นลูกศิษย์คิดล้างครู ไม่อยู่ในระเบียบวินัย

อย่างไรก็ตาม ความรู้สึกในเสถียรภาพแห่งชีวิต ได้
เริ่มสั่นคลอนไปบ้างโดยที่ กรอบชีวิตได้ขยายตัวออก การ
ครองชีพแบบเดิมนั้น ถึงจะมีเสถียรภาพและได้ดุลก็จริง แต่
น่าสงสัยว่าเสถียรภาพไม่ใช่สิ่งเดียว ที่พึงปรารถนากระมัง
คงจะมีสิ่งอื่นที่สำคัญไม่น้อยกว่าเสถียรภาพ ดุลแห่งชีวิตนั้น
สงสัยว่า เป็นจุดที่เคลื่อนไหวได้ ขึ้นสูงลงต่ำได้ ชีวิตที่ทรงดุล
อยู่ในระดับสูง คงจะดีกว่าชีวิตที่ทรงดุลอยู่ในระดับต่ำ และ
มนุษย์กับสังคมของมนุษย์นั่นเองสามารถกระทำให้อุดดุล แห่ง
ชีวิตขึ้นสูง ลงต่ำได้ ตามภาษาที่ใช้กันอยู่ในสมัยนี้ มนุษย์อาจ
จะ “พัฒนา” ให้ชีวิตมีระดับต่ำได้ และจะให้สมดุลอยู่ในระดับ
ใด ก็ตามความสามารถของมนุษย์ คำว่าชีวิตในที่นี้ หมายถึง
การครองชีพในด้านต่าง ๆ เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง
การสังคม เป็นต้น

ข้อสงสัยที่เกิดขึ้น ทำให้ผสมกับเพื่อนรุ่นหนุ่ม

อีกสองสามคน ชักชวนกันแสวงหาคำตอบจากหนังสือต่าง ๆ ซึ่งเดิมทางโรงเรียนห้ามไม่ให้อ่าน เพราะเป็นบาป เช่น หนังสือของ รัสเซียวอลแตร์ โชลลา และหนังสือประวัติการปฏิวัติของฝรั่งเศส เป็นต้น ต่อมาเมื่อผมอ่านภาษาอังกฤษ ออกได้ อ่าน ศึกษา จากจอห์น สจ๊วต มิล ฮอบสัน ฮอบเฮาท் ทอनी ลาสกี รัสเซลล์ เจฟเฟอส์ ลินคอล์น รวมทั้งรัฐธรรมนูญของ สหรัฐอเมริกา เป็นต้น

ในสมัยนั้น แม้ว่าเราจะได้เริ่มสนใจเสาะแสวงวิชาเกี่ยวกับการบ้านเมืองแล้วก็ดีผมต้องหมกมุ่นอยู่กับการประกอบอาชีพเลี้ยงครอบครัว งานสอนที่โรงเรียนอัสสัมชัญ เป็นภาระหนักพอสำหรับครูใหม่รุ่นหนุ่มวัย 18-20 ปี ฉะนั้น ในเรื่องการบ้านเมืองของไทย ผมยังคงสังกัดไทยมุง คือคอยติดตามอ่าน และฟังข่าวอยู่บ้างโดยมิได้คำนึงว่า ตนเองมีบทบาทอย่างใดบ้าง ในเรื่องของบ้านเมือง

ลัทธิไทยมุงติดนิสัยผมอยู่หลายปี จนกระทั่งเมื่อได้รับทุนเล่าเรียนไปศึกษาต่อที่อังกฤษในปี 2481 การเลือกตั้ง

การจัดคณะรัฐมนตรี การอภิปรายในสภา ฯ ความแตกแยกกัน
ในคณะรัฐบาล เจ้าคุณมโนปกรณ์นิติธาดา สมุดปกเหลือง
ของหลวงประดิษฐมนูธรรม รัฐประหารครั้งที่สอง กบฏ
บวรเดช ในหลวงรัชการที่ 7 สละราชสมบัติ คณะราษฎรฝ่าย
พลเรือนแตกแยกกัน เจ้าคุณพหลพลพยุหเสนาลาออกแล้ว
กลับเข้ามาใหม่ เข้าแล้วออกอีก หลวงพิบูลสงครามถูกลอบ
ยิง การประหารชีวิตศัตรูทางการเมือง การปิดปากมิให้ติ
เตียนรัฐบาล ฯลฯ เหล่านี้ ผมเป็นคนหนึ่งที่มุ่งดูเขา ส่วนใหญ่
มุ่งดูเพื่อความสนุกเหมือนมุงดูลิเก ไม่แตกต่างกับบรรดาไทย
มุงที่มีจำนวนมากล้นหลามในปัจจุบัน แต่บางครั้งก็อดรู้สึก
สลด และอนาถใจไม่ได้ เมื่อคนไทยต่อคนไทย พิฆาตฆ่ากัน
เอง หรือเมื่อแน่ใจว่าพ่อของเพื่อนถูกประหารชีวิต ด้วยข้อ
หาเท็จและการปลุกพยานเท็จ ไม่ได้เคยจุกคิดว่า เราก็คือ
พลเมืองคนหนึ่ง มีหน้าที่และสิทธิเสรีภาพที่จะร่วมกันกับผู้
อื่น บันดาลให้การปกครองของบ้านเมืองเป็นไปโดยชอบธรรม
เมื่อก่อนจะเดินทางไปเรียนต่อที่อังกฤษผมได้ ใช้สิทธิ เลือก ตั้ง
เป็นครั้งแรกในชีวิต แต่ในบรรดาผู้สมัครรับเลือกตั้งนั้น ไม่

รู้จักเสียส่วนมาก ที่รู้จักบ้างก็มีชื่อเสียงไม่น่าสรรเสริญ ไม่ทราบว่าจะเลือกใครดี ผลสุดท้ายตัดสินใจลงคะแนนให้ผู้สมัครท่านหนึ่งซึ่งเป็นครู เพราะคิดว่าเราก็คเคยเป็นครูไม่รู้จะเลือกใครก็เลือกครู

ในภาวะไทยมุงระยะปี 2476 มหาวิทยาลัยวิชา-
ธรรมศาสตร์และการเมือง ยังไม่ได้เริ่มตั้ง ผมยังไม่ได้เรียน
กฎหมาย แต่ได้ติดตามเพื่อน ๆ ที่แก่กว่า และกำลังเรียน
กฎหมายอยู่ ไปเที่ยวโรงเรียนกฎหมายในวันพฤหัสบดี ที่โรง-
เรียนอัสสัมชัญหยุด สังเกตดูว่า นักเรียนกฎหมายบางคน
พกปิ่น ผมถามเขาว่าทำไมพกปิ่น เขาเล่าว่านักเรียนกฎหมาย
กับพวกทหารไม่ลงรอยกันเรื่องการเมือง ผมก็เชื่อถามเขาว่า
ก็ไม่ลงรอยกันทางการเมืองทำไมต้องใช้ปิ่นด้วยควรจะใช้สันติ
วิธีระมัด ฐานคนชาติเดียวกัน ตอนนั้นถึงเวลาที่ไทยมุงถูก
พวกนักเรียนกฎหมายมุงดู ด้วยความประหลาดใจ หัวร่อกัน
งอหาย บางคนว่าไอ้นี้แปลกคิดประหลาด ๆ เป็น ๆ

ในปี 2481 ผมได้เข้าเรียนที่อังกฤษแล้ว ในตอน
ปลายปีโรงเรียนปิดได้ไปพักตากอากาศที่เมือง ทอร์กีย์ ชายทะเล

ทางตะวันตกเฉียงใต้ของอังกฤษ นักเรียนไทยอีกคนหนึ่งชื่อ
พร้อม วัชระคุปต์ ไปพักอยู่ด้วยกัน พร้อมเรียนวิชาโลหกรรม
ที่มหาวิทยาลัยลอนดอน เป็นชาวโคราช เรียนชั้นมัธยมปลาย
อยู่ที่อานวยศิลป์ วันหนึ่ง พร้อมระล่ำระลักมาบอกว่า “ตาย
แล้วว้ย” ถามว่า “จะตายเรื่องอะไร?” พร้อมดำให้แล้วจึง
อธิบายว่า เมืองไทยต่อไปนี้จะแยءแล้ว เพราะหลวงพิบูล-
สงครามได้เป็นนายกรัฐมนตรี แทนเจ้าคุณพหลคงจะเป็น
ระบบเผด็จการแบบเยอรมันและอิตาลี ผมขอรับสารภาพว่า
ไม่เคยคิดมาก่อน พร้อมเป็นคนแรกที่ให้สติเรื่องเผด็จการและ
ประชาธิปไตย ตั้งแต่นั้นมาจนพร้อมตายจากไป (เมื่อเดือน
เมษายน 2515 นี้เอง) พร้อมกับผมก็ถกกันเสมอถึงเรื่อง
เสรีภาพ ประชาธิปไตย ลัทธิการเมืองฝ่ายซ้าย ฝ่ายกลาง
ฝ่ายขวา ฯลฯ ตลอดมา โปรดสังเกตว่า พร้อม วัชระคุปต์
เป็นนักวิทยาศาสตร์ปริญญาเอกทางโลหกรรม อาจารย์ชั้น
พิเศษในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นผู้มีสติทางการเมือง
และเป็นผู้หนึ่งที่ให้สติฉันแก่ผม ซึ่งเรียนทางสังคมศาสตร์
เพื่อนรักเอ๊ย . . .

สำหรับท่านทั้งหลายที่เป็นบุคคลสำคัญ มีบทบาท
ในการรัฐประหารปี 2475 นั้น ผมมิได้รู้จักท่านเป็นส่วนตัว
จนกระทั่งเป็นเสรีไทยเข้ามาในตอนสงครามญี่ปุ่น ฉะนั้น
จะขอเดาไม่กล่าวในที่นี้ เพราะห่างไกลจากเรื่องปี 2475
ไปมาก

ก่อนจะจบบทความนี้ ใครจะเสนอความเห็นสักสองข้อ
ประการแรก เรื่องของบ้านเมือง เป็นเรื่องที่สำคัญแก่ชีวิต
อิสระภาพของคนและชาติเรามาก พวกเราแต่ละคน ไม่ควรจะ
มัวถือลัทธิไทยมุงอยู่ร่ำไป การมุงดูเขาทำอะไรกันนั้น มักจะ
สนุกดีและไม่เสี่ยงอันตรายด้วย เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพลี่ยงพล้ำ
ไป ไทยมุงก็แผ่เมตตาให้โดยบ่นว่าสงสาร เมื่อสงสารแล้ว
ก็สบายใจแก่ตนเอง ถ้าใครเขาโกงกินกันหรือใช้อำนาจเป็น
อธรรมเราก็ย้ายสังกัดจากไทยมุงเป็นไทยบ่น หรือผสมกัน
เป็นไทยมุงบ่น ล้อมวงกันบ่นไปนินทาไปสนุกดีอีก เพราะ
เรื่องที่เอามานินทานั้นมันสนุกแทบทุกเรื่อง ในกรณีที่มีใคร
ตกกระป๋อง หรือถูกประทุษร้ายเพราะยื่นคอไปให้เขาสับเอา

ทางการเมือง ไทยมุงก็มักจะสมน้ำหน้า อยากรแวงเท่าหา
เสียทำไม นี่แหละสุภาชิตไทยดี ๆ ไทยมุงก็เอาไปตีความ
ให้เป็นทฤภาชิตไปได้

ถ้ารักจะให้คุลแห่งชีวิต ของประชาชาติไทย
เคลื่อนสูงขึ้นไปโดยไมท้งเสถียรภาพ ไม่มีทางอื่น
ต้องร่วมกันมาก ๆ เลิกลัทธิไทยมุง ไทยบ่น ไทย-
มุงบ่นเสีย ชวนกันย้ายสังกัดเป็นไทยสน ไทยร่วม
ไทยเรียกร้อง แล้วไทยจะเจริญ

ข้อสุดท้าย ข้อเสนอเพื่ออภิปรายกันต่อไป ว่าบ้านเมืองอัน
พึงปรารถนาของเรานั้นควรจะมีลักษณะประการใดบ้าง ผมมี
ความเห็นว่ ควรจะมีลักษณะ 4 ประการ คือ (1) มี
สมรรถภาพ (2) มีเสรีภาพ (3) มีความยุติธรรม และ
(4) แผ่เมตตากรุณา

สมรรถภาพ หมายความว่า บุคคลในบ้านเมืองนั้น มีความรู้
ความสามารถ ความขยันขันแข็ง มีวิธีทำงาน การจัดรูปงาน
และการประสานงานกันอย่างเรียบร้อย จะคิดทำอะไร ก็

สามารถทำไปได้โดยสะดวกและคล่องแคล่วว่องไว สมรรถภาพ
ในด้านกรปกครอง หมายความว่าหัวหน้าพรรคการเมืองรู้จัก
วิธีเป็นผู้นำลูกพรรค มือสะอาดพอที่จะป้องกันมิให้ลูกพรรค
ซุกกรโซกได้ และแม้จะประสบลูกพรรคที่เลว ก็สามารถจัด
อุปสรรคได้ โดยไม่ต้องละทิ้งหลักการ เสรีภาพ ยุติธรรม
และเมตตากรุณา

เสรีภาพ หมายความว่า บุคคลแต่ละคน คณะแต่ละคณะ
มีสิทธิเสรีภาพสมศักดิ์ศรีของมนุษย์ ทำอะไรได้โดยมิต้อง
หวาดหวั่น เว้นแต่จะเป็นการประทุษร้ายต่อผู้อื่น หรือเป็น
การจำกัดเสรีภาพของผู้อื่น เสรีภาพเป็นหัวใจแห่งความ
ดำรงริเริ่ม เพื่อสร้างสรรค์ความเจริญ การที่มนุษย์มีเสรีภาพ
ก่อให้เกิดความคิดต่าง ๆ กัน ย่อมเปิดโอกาสให้มีทางกว้าง
สำหรับเลือกวิธีที่ดีมีประโยชน์ที่สุดได้ เป็นทางที่เหนือกว่า
การบังคับให้ทุกคนคิดอ่านเข้ารอยเดียวกันหมด ความสำนึก
ในเสรีภาพของแต่ละคนก่อให้เกิดความสามัคคีในชาติได้ และ
ความสามัคคีสมานฉันท์เป็นคุณประโยชน์ยิ่งนัก ในวาระที่
บ้านเมืองตกอยู่ในภาวะอันตรายจากภายใน และภายนอก
ประเทศ

ความยุติธรรม หมายความว่า บ้านเมืองมีข้อมีแปะ ใช้กฎหมาย
และขบวนการ ตุลาการเป็นกติกา สำหรับ ทุกคน เสมอหน้ากัน
หมด โดยตั้งรากฐานอยู่บนค้ำด้วยความชอบธรรมและศีลธรรม
การปกครองไม่ได้ขึ้นอยู่กับคุณิณิจ หรือปกาธิตตาม
อำเภอใจของคนคนเดียวหรือหมุ่น้อยหมุ่นเดียว

ความเมตตากรุณา หมายความว่า มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกัน
และกัน แทนที่จะคิดพิฆาตกัน ผู้ที่เกิดมาแล้วล้าหน้าผู้อื่น
ย่อมประทับใจประคองผู้ที่ล้าหลัง เฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่พิการทาง
ร่างกายหรือจิตใจ รัฐบาลจัดทุกข์บำรุงสุข แบ่งความเจริญ
ให้ทั่วหน้า รามอน แมกไซไซกล่าวไว้ว่า “ใครเกิดมามีน้อย
กฎหมายควรจะช่วยให้ได้รับมาก”

ขออุทิศ ส่วนดีของบทความนี้ถ้ามี เป็นที่ระลึกถึง ดร. พร้อม
วัชระคุปต์ ผู้เฝ้ในเสรีภาพของประชาชนชาวไทย

ผู้หญิงในชีวิตของผม—แม่

ตีพิมพ์ครั้งแรกใน ธ.ป.ท. ปีที่ ๒๕๑๕

แตกเนื้อหนุ่มเมื่อ ๒๔๗๕

ตีพิมพ์ครั้งแรกใน

สังคมศาสตร์ปริทัศน์ มิถุนายน ๒๕๑๕

หนังสือที่ระลึกพร้อม วัชระคุปต์ ๘ กรกฎาคม ๒๕๑๕